БУТУН ДУН'Ё ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

УЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

№ 39 (530)
22 ФЕВРАЛЬ ЧОРШАНБА 1956 ЙИЛ
БАҲОСИ 20 ТИЙИН.

Кеча КПСС XX с'ездида СССР Министрлар Советининг Раиси ўртоқ Н. А. Булганиннинг „СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1956—1960 йилларга мўлжалланган олтинчи бешйиллик плани юзасидан КПСС XX с'ездининг Директивалари" ҳақидаги доклади тингланди.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XX с'езди

КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот доклади юзасидан Совет Иттифоқи Коммунистик партияси XX с'ездининг ҚАРОРИ

(1956 йил 20 февральда бир овоздан қабул қилинган)

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XX с'езди Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг иши тўғрисида КПСС Марказий Комитети Биринчи Секретари ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг ҳисобот докладини эшитиб ва муҳокама қилиб қарор қилади:

КПСС Марказий Комитетининг сиёсий йўли ва амалий фаолияти тамомила ва тўла равишда ма'қуллансин.

XX с'езд КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот доклади юзасидан Коммунистик партия XX с'ездининг кенг резолюция проектини тайёрлаш учун қуйидаги составда Комиссия тузишга қарор қилади:

Хрушчев Н. С. (раис)	Капитонов И. В.	Первухин М. Г.
Аристов А. Б.	Кириленко А. П.	Пономаренко П. К.
Бобоев С.	Кириченко А. И.	Поспелов П. Н.
Беляев Н. И.	Киселев Н. В.	Писин Қ. Г.
Бойцов И. П.	Козлов Ф. Р.	Раззоқов И. Р.
Брежнев Л. И.	Кэбин И. Г.	Сабуров М. З.
Булганин Н. А.	Куусинен О. В.	Сердюк З. Т.
Ворошилов К. Е.	Ларионов А. Н.	Снечкус А. Ю.
Ғафуров Б.	Маленков Г. М.	Струев А. И.
Даниялов А. Д.	Мжаванадзе В. П.	Суслов В. М. (Краснодар)
Денисов Г. А.	Микоян А. И.	Суслов М. А.
Доронин П. И.	Михайлов Н. А.	Титов Ф. Е.
Жегалин И. К.	Молотов В. М.	Товмасян С. А.
Жуков Г. К.	Муратов З. И.	Фурцева Е. А.
Игнатов Н. Г.	Мустафаев И. Д.	Шверник Н. М.
Игнатьев С. Д.	Муҳиддинов Н. А.	Шелепин А. Н.
Каганович Л. М.	Органов Н. Н.	Шепилов Д. Т.
Калиберзин Я. Э.	Патоличев Н. С.	Школьников А. М.
Кальченко Н. Т.		

КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг ҳисоботи юзасидан КПСС XX С'ЕЗДИНИНГ ҚАРОРИ

(1956 йил 20 февральда бир овоздан қабул қилинган)

КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг ҳисоботи тасдиқлансин.

С'езд кундалиги

20 февраль эрталабки мажлис

20 февраль эрталабки мажлис ўртоқ **М. А. Яснов** раислигида очилди. С'езд КПСС Марказий Комитети ва КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг ҳисобот докладларини муҳокама қилишни давом эттиради.

Биринчи бўлиб ўртоқ **И. Д. Мустафаев** (Озарбайжон партия ташкилоти) сўзга чиқади. Ҳисобот даврида, дейди у, Марказий Комитет Ватанимизни иқтисодий ва маданий жиҳатдан янада ривожлантириш соҳасида ҳаётий аҳамиятга эга бўлган масалаларни дадиллик блан ўртага қўйди ва ижодий равишда ҳал қилди.

Сўнгра ўртоқ Мустафаев партиянинг ленинча миллий сиёсати ҳамда Совет Иттифоқининг илгари қолоқ бўлган бошқа халқларига улуғ рус халқининг ёрдами ҳақида, бунинг натижасида бу халқлар ўз иқтисодий ва маданий тараққиётларида ғоят катта муваффақиятларга эришганликлари тўғрисида гапиради. Масалан, Озарбайжонда саноат 1913 йилдагига нисбатан қарийб 12 баравар ўсди.

Сўнгра Индонезия Коммунистик партиясидан ўртоқ **Д. Н. Айдит** табрик нутқи сўзлайди. Ҳозир бўлганлар уни самимий кутиб оладилар.

Совет Иттифоқи блан Индонезия ўртасидаги масофа жуда узоқ, дейди ўртоқ Айдит, мамлакатларимиз халқларининг урф-одатлари ҳам турличадир. Броқ, мақсадларнинг бирлиги ҳамда тинчлик ва инсониятнинг озодлиги учун биргаликда олиб борилаётган кураш Индонезия ва Совет Иттифоқи халқларини бир-бирига яқинлаштирди. Индонезия Коммунистик партияси Марказий Комитети Индонезия ишчиларидан, деҳқонларидан, интеллигенциясидан ва ёшларидан КПСС XX с'ездига ва Совет Иттифоқи халқларига ўз номларидан салом топширишни сўраб ёзган мингларча хатлар олди.

Ҳозирги вақтда, деб давом этади ўртоқ Айдит, мамлакатимиз ҳали тўла мустақилликка эга эмас. Голландиядаги ва бошқа мамлакатлардаги империалистлар Индонезияга доим халақит бермоқдалар ва таҳдид қилмоқдалар. Индонезия халқи ўзининг энг яхши фарзандларини қурбон қилиб қўлга киритган ўз мустақиллигини ҳимоя қилиш ва мустаҳкамлаш йўлларини тўхтовсиз изламоқда.

Ўртоқ Айдит Осиё ва Африка мамлакатларининг Бандунг конференцияси тўғрисида гапиради. Индонезия бу конференцияни чақириш ташаббускорларидан бири бўлган эди. Бу конференциянинг жаҳондаги барча тинчликсевар халқлар томонидан, шу жумладан Совет Иттифоқи халқлари ва ҳукумати томонидан қизғин ма'қулланганлиги Индонезия халқининг мустақиллик ва тинчлик йўлидаги кураш барча мамлакатларни ва қит'аларни ўз ичига олаётган улуғ ғолибона кураш эканлигига ишончини мустаҳкамлади.

Мўғулистон халқ-революцион партияси ва Мўғулистон Халқ Республикасининг меҳнаткашлари номидан ўртоқ **Ю. Цеденбал** табрик нутқи сўзлади. У давомли қарсаклар блан кутиб олинди.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг бутун фаолияти, деди у, халқ манфаатларига, демократия ва социализм учун кураш ишига фидокорона хизмат қилишнинг порлоқ намунасидир, марксча-ленинча назарияни рўёбга чиқаришнинг, уни янги тарихий тажриба асосида ижодий равишда ривожлантириш ва бойитишнинг намунасидир. СССРнинг олий фазага—коммунизмга боришининг янги улуғвор перспективаларини очиб берувчи ушбу партия с'езди қаҳрамон совет халқи учунгина эмас, балки шу блан бирга бутун прогрессив инсоният учун ҳам ғоят катта тарихий воқиадир.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XX с'езди, деди проварди да ўртоқ Цеденбал, биз учун катта тажриба мактабидир. Илҳомбахш намуна ва ўрнак кўрсатганлиги учун, та'лим берганлиги учун КПСС XX с'ездига катта ва самимий ташаккур изҳор қиламиз.

Сўнгра ўртоқ **К. Е. Ворошилов** нутқ сўзлади.

Ўртоқ **З. И. Муратов** (Татаристон партия ташкилоти) партиянинг ташкилотчилик ва раҳбарлик ролини ошириш, партия сафларининг бирлигини ва жипслигини мустаҳкамлаш соҳасида Марказий Комитет томонидан ғоят катта иш қилинганлиги тўғрисида гапиради.

Ўртоқ Муратов ўз сўзида нефть саноатини ривожлантиришга асосий э'тиборни берди.

Сўнгра ўртоқ Муратов республика қишлоқ хўжалигининг ривожланиши тўғрисида, татар халқи маданиятининг ўсиши ҳақида гапиради.

Ўртоқ **А. Д. Даниялов** (Доғистон партия ташкилоти) ўз сўзида ишчилар, колхозчилар, совет интеллигенцияси олтинчи бешйиллик юзасидан партия XX с'езди Директивалари проектини якдиллик блан ма'қуллаганликларини та'кидлади.

Доғистон ишчилари, колхозчилари ва интеллигенцияси, деди сўнгра ўртоқ Даниялов, партия қарорларини амалга ошириб, республика экономикаси ва маданиятининг янада ривожланишини та'минладилар. Кейинги вақтларда қишлоқ хўжалигидаги аҳвол яхшиланди, партия ташкилотларининг раҳбарлиги анча конкрет бўлиб қолди, меҳнаткашларнинг сиёсий ва ишлабчиқариш активлиги ўсди.

Нотиқ Россия Федерацияси бўйича КПСС Марказий Комитети Бюросини та'сис этиш тўғрисида ўртоқ Хрушчевнинг ҳисобот докладида айтилган таклифни қувватлади ва бундай бюронинг тузилиши федерациядаги автоном республикалар, ўлкалар ва областьларнинг ресурслари ва имкониятларини тезроқ ҳамда яхшироқ ишга солишга ёрдам беради, деди.

Ўртоқ **М. А. Шолохов** (Каменск партия ташкилоти) ўз сўзини совет адабиёти проблемаларига бағишлади. У шуни эслатиб ўтадики, ўртоқ Сурков с'ездда сўзлаган нутқида адабиётимизнинг ютуқлари ҳақида гапириб, буни нашр этилаётган китоблар сонининг кўпаётганлиги блан тасвирлади. Лекин, дейди нотиқ, адабиётнинг даражаси китобларнинг сони блан белгиланмайди.

Албатта, дейди ўртоқ Шолохов, адабиётимиз вужудга келган пайтдан бошлаб ўтган давр ичида кўпгина қимматли асарлар яратди ва ҳақли суратда жаҳонда етакчи адабиёт бўлиб қолди. Лекин у бадиий маҳоратнинг илгари ёзувчилар учун эришиб бўлмаган қандайдир чўққиларига эришилганлиги учун эмас, балки бизлар ҳаммамиз, коммунизмнинг ғолиб ғояларини ўз қобилиятимизга яраша пропаганда қилаётганлигимиз учун етакчи бўлиб қолди.

Нотиқ шу нарсани уқтириб ўтадики, кўпгина ёзувчиларнинг турмушдан ажралиб қолганлиги натижасида бизда яхши ва оқилона ёзилган янги китоблар кам пайдо бўлмоқда. Пойтахтдаги кўпгина ёзувчилар, дейди у, сиҳрли бир учбурчак доирасида: Москва-дача—курорт доирасида яшайдилар. Ленинградда, Киевда, Минскда ва бошқа катта шаҳарларда ҳам аҳвол шундай. Шу сабабдан, дейди ўртоқ Шолохов, агар аҳвол ўзгартирилмаса, яқин орада яхши китоблар кутиш қийин. Шундай қилиш керакки, ёзувчилар ўз қаҳрамонлари ўртасида — колхозларда, МТС ларда, ишчи посёлкаларида ижод этсинлар. Сўнгра ўртоқ Шолохов СССР Ёзувчилар союзининг фаолиятини танқид қилади. Унинг айтишича, СССР Ёзувчилар союзида кўпгина талантли ёзувчилар ижодий иш блан шуғулланиш ўрнига мажлисбозлик блан бандирлар. Ижодий ходимларни мажлисбозликдан халос қилиш керак. Китобхонлар улардан гап эмас, китоблар кутмоқдалар.

Ўртоқ Шолохов ўз нутқида ёш ёзувчилар блан ишлашни яхшилаш масаласига катта э'тибор берди.

Сўз ўртоқ **И. К. Жигалинга** (Сталинград партия ташкилоти) берилади. У айтадики, сталинградли коммунистлар КПСС Марказий Комитетига партияга ва Совет давлатига раҳбарлик қилишда ленинча сиёсатни қаттиқ ва изчиллик блан амалга ошираётганлиги учун самимий ташаккур изҳор қиладилар.

Нотиқ ўз нутқининг анча қисмини область халқ хўжалигини янада ривожлантириш резервларига бағишлайди.

Академик **И. В. Курчатов** ўз нутқини совет олимларининг атом энергиясидан тинч мақсадларда фойдаланиш соҳасидаги ишларига бағишлади.

Финляндия Коммунистик партияси ва меҳнаткашлари номидан ўртоқ **А. Аалтонен** табрик нутқи сўзлайди. Ҳозир бўлганлар уни самимий кутиб оладилар. У бундай деди:

Финляндия Коммунистик партияси ташкил топган пайтидан бошлаб Финляндия блан Совет Иттифоқи ўртасида дўстона муносабатлар ўрнатиш учун курашиб келди ва урушдан кейинги даврда халқимизнинг Совет Иттифоқига нисбатан дўстлик туйғулари ўсганлигини ҳамда мустаҳкамланганлигини шодлик блан та'кидлайди. Лекин бу ҳол мамлакатимизда Совет-Финляндия муносабатларини ёмонлаштиришни ва Финляндияни Шимолий Атлантик блок сиёсати та'сири остига жалб этишни истайдиган кучлар йўқлигини асло билдирмайди. Шу сабабли тинчлик сиёсатини, Финляндия блан Совет Иттифоқи ўртасидаги дўстона муносабатларни мустаҳкамлаш сиёсатини амалга ошириш бундан буён ҳам Финляндия Коммунистик партиясининг асосий вазифаси бўлиб қолади.

Финляндия Коммунистик партияси мамлакатимиз меҳнаткашларини тинчлик ва социализм учун, меҳнаткашларнинг турмуш даражасини ошириш учун, демократик ҳуқуқларни та'минлаш учун, капиталистик эксплуатацияга ва реакциянинг сиёсий ҳужумига қарши курашнинг ягона фронтига бирлаштириш йўлида зўр бериб курашади.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг фаолияти, деди провардида ўртоқ Аалтонен, бизнинг партиямиз учун илҳомбахш намунадир.

20 февраль кечки мажлис

КПСС XX с'ездининг кечки мажлисида **М. А. Суслов** раислик қилди. Биринчи бўлиб ВЛКСМ Марказий Комитетининг секретари ўртоқ **А. Н. Шелепин** сўзга чиқди. У партия XX с'ездининг совет ёшлари учун ғоят катта аҳамиятга эга эканлиги ҳақида, комсомол ташкилотларининг иши тўғрисида сўзлади.

Ўртоқ **Д. Ибаррури** минбарга чиқади. Мажлисда ҳозир бўлган кишилар уни самимий кутиб оладилар. У, XX с'ездга Испания Коммунистик партиясидан қардошларча самимий салом топширади.

— Делегат ўртоқлар, — дейди ўртоқ Ибаррури, — мен сиз орқали бутун совет халқини табриклаб, унга олтинчи бешйилликнинг улуғ вазифаларини бажарибгина қолмай, балки муваффақиятли суратда ошириб бажариш учун сиҳат-саломатлик ва куч-ғайрат тилайман.

Сўнгра ўртоқ Ибаррури ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг докладида икки системанинг тинч тотув яшаши тўғрисида, ҳозирги даврда урушнинг олдини олиш имконияти тўғрисида, турли мамлакатларнинг социализмга ўтиш формалари ҳақида ва социал-демократик партияларга муносабат тўғрисида қўйилган масалалар — ҳозирги халқаро аҳволнинг принципиал масалалари бутун дун'ёдаги коммунистик партиялар ва ишчи ташкилотлари учун ғоят катта аҳамиятга эга эканлигини уқтириб ўтади.

Шундан кейин ўртоқ **Ф. И. Дубковецкий** (Украина партия ташкилоти) сўзга чиқади. Черкасс областидаги «Злобуток жовтня» қишлоқ хўжалик артелимизнинг колхозчилари сизга, Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг тарихий XX с'езди делегатларига алангали, самимий салом топширишни мендан сўрадилар.

Ўртоқ Дубковецкий ўз колхозининг муваффақиятлари тўғрисида гапиради.

Сўз ўртоқ **А. М. Панкратовага** (Москва партия ташкилоти) берилади. У ижтимоий фанларни ривожлантириш тўғрисида сўзлайди.

Ўртоқ **П. И. Доронин** (Смоленск партия ташкилоти) лён етиштиришни кўпайтириш соҳасида қилинган ишлар ҳақида гапиради.

Ҳозир бўлганлар томонидан самимий кутиб олинган ўртоқ **В. Кодовилья** сўзга чиқади. У Аргентина Коммунистик партияси Марказий Комитети номидан Совет Иттифоқи Коммунистик партияси XX с'езди делегатларига самимий, қардошлик саломи топширади. Латин Америкасидаги бошқа ҳамма мамлакатларнинг халқ оммаси сингари Аргентина халқ оммаси ҳам шуни кўриб турибдиларки, дейди ўртоқ Кодовилья, Совет Иттифоқи, шунингдек Хитой Халқ Республикаси ва бошқа халқ демократияси мамлакатлари амалга ошираётган доно ва мустаҳкам тинчлик сиёсати туфайли барча тинчлик кучларини янги урушнинг олдини олишга қодир бўлган қудратли жаҳон фронтига бирлаштириш мумкин бўлиб қолди. Бунинг учун биз сизга чин қалбдан ташаккур изҳор қиламиз.

Раислик қилувчи ўртоқ М. А. Суслов КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот доклади юзасидан музокараларда 51 киши сўзга чиққанлигини ма'лум қилади. Музокараларни тўхтатиш тўғрисида президиумга таклиф тушади. Бу таклиф қабул қилинади.

Шундан кейин раислик қилувчи ўртоқ М. А. Суслов сўзга чиққан ҳамма ўртоқлар КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот докладида баён этилган фикрлар ва хулосаларга тўла равишда қўшилганликлари сабабли ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг охирги сўздан воз кечганлигини ма'лум қилади.

Ўртоқ **Ф. Р. Козловга** сўз берилади. У Москва, Ленинград, Украина, Белоруссия, Грузия, Ўзбекистон, Латвия, Свердловск, Горький ва Ростов партия ташкилотлари номидан КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот доклади юзасидан қуйидаги қарорни қабул қилишни таклиф этади:

«Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XX с'езди Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг иши тўғрисида КПСС Марказий Комитети Биринчи Секретари ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг ҳисобот докладини эшитиб ва муҳокама қилиб, қарор қилади:

КПСС Марказий Комитетининг сиёсий йўли ва амалий фаолияти тамомила ва тўла равишда ма'қуллансин».

Делегатлар бу қарорни якдиллик блан қабул қилдилар. **(Залда гулдурос, давомли қарсаклар бошланади. Ҳамма ўрнидан туради).**

Ўртоқ Суслов КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот доклади юзасидан партия с'ездининг кенг резолюция проектини тайёрлаш учун Комиссия тузиш ва шундай қилиб, партиянинг XVI с'ездигача давом этиб келган яхши практикани қайтадан тиклаш тўғрисида таклиф тушганлигини айтади. С'езд якдиллик блан комиссиянинг ўртоқ Н. С. Хрушчев бошлиқ составини сайлайди.

Сўнгра с'езд КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг ҳисоботини тасдиқлаш тўғрисида қарор қабул қилади.

21 февральда с'езд ўз ишини давом эттиради. (ТАСС).

21 февраль эрталабки мажлис

21 февральда Москвада, Катта Кремль саройида Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XX с'езди ўз ишини давом эттирди.

С'езд кун тартибининг навбатдаги масаласини: СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1956—1960 йилларга мўлжалланган олтинчи бешйиллик плани юзасидан КПСС XX с'ездининг Директиваларини муҳокама қилишга ўтди.

Раислик қилувчи — ўртоқ **И. Г. Кэбин** СССР Министрлар Советининг Раиси ўртоқ **Н. А. Булганинга** доклад қилиш учун сўз беради. Делегатлар ва меҳмонлар ўртоқ Булганинни гулдурос қарсаклар блан кутиб оладилар.

Бутун эрталабки мажлисда давом қилган доклад с'ездагилар томонидан катта э'тибор бериб тингланди ва бутун зал томонидан кўп марталаб қизғин равишда ма'қулланиб турилди.

Ўртоқ В. М. МОЛОТОВ нутқи

Ўртоқлар!

Марказий Комитетнинг ҳисобот докладида ўртоқ Н. С. Хрушчев XIX с'ездан кейин бизлар актив қатнашиб келган воқиаларнинг катта ва равшан манзарасини кенг суратда баён қилиб берди. Бу докладда партиямизнинг ҳозирги даврдаги кураш тажрибаси умумлаштирилди, ҳозирги халқаро аҳвол марксча-ленинча чуқур анализ қилиб берилди ва партиямиз олдида, совет халқи олдида турган янги катта вазифалар илгари сурилди.

Бизнинг халқимиз шонли йўлни босиб ўтди. Халқимиз урушдан илгариги даврдаёқ социалистик жамиятни асосан қуриб бўлган эди, ҳозир эса у социализмдан аста-секин коммунизмга ўтишни амалга оширмоқда. Бу йўлда кўпгина қийинчиликлар бор эди, бу қийинчиликларни енгиш ғоятда зўр бериб ишлашни, ба'зан эса, айниқса уруш даврида ғоят кўп қурбонлар беришни талаб қилди.

Биз ҳали бизда кўпгина ҳал қилинмаган вазифалар борлигини ҳам биламиз. Лекин мамлакатимиз ўзининг Коммунистик партияси раҳбарлиги остида тобора янги ва тобора мураккаброқ вазифаларни ҳал қилиб, коммунизм ғалабаси сари шаҳдам қадамлар блан олға бормоқда.

Совет халқи бешинчи бешйиллик планни муваффақиятли равишда бажарди, бу планнинг халқ хўжалигини юксалтириш юзасидан берган муҳим топшириқларини анча ошириб бажарди. Энди олтинчи бешйиллик планнинг ғоят катта янги вазифалари илгари сурилди, биз ҳаммамиз бу вазифаларнинг ҳам муваффақиятли бажарилишига ишонамиз.

Ленинчи партиямиз вужудга келтирган ишчилар блан деҳқонлар иттифоқи улуғ давлатимиз қудрати ва ҳаётийлигининг негизидир. **(Қарсаклар).** Ҳозирги кунда ишчилар синфи блан колхозчи деҳқонларнинг қудратли ва бузилмас иттифоқи социалистик жамиятимизнинг ажойиб ма'навий-сиёсий бирлигининг пойдеворидир. Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи халқларининг дўстлиги ва қардошлигининг пойдеворидир.

XIX с'ездан буён партиямиз ишчилар синфи блан колхозчи деҳқонлар иттифоқини янада кўпроқ мустаҳкамлаш учун кўп ишларни қилди. Қишлоқ хўжалигини юксалтириш масалалари ҳаққоний равишда партиямизнинг диққат марказида бўлди. Бу иш алоҳида зарурият тақозоси блан юзага келди, чунки қишлоқ хўжалиги халқ хўжалигининг умумий ўсишидан, саноатнинг тезлик блан юксалиб бораётганлигидан жуда орқада қолган эди.

Партия ва Совет ҳукумати аҳолининг озиқ-овқат маҳсулотларга ҳамда озиқ-овқат ва енгил саноатнинг қишлоқ хўжалик хомаш'ёсига тобора ўсиб бораётган эҳтиёжларини тезроқ қондириш учун бирқанча янги муҳим тадбирларни амалга оширдилар. Колхозлар ва колхозчиларнинг, МТС ва совхозларнинг қишлоқ хўжалик маҳсулоти етиштиришни кўпайтиришдан моддий манфаатдорлигини кучайтириш ва бу маҳсулотларнинг баҳоларини тегишинча тўғрилаш; қишлоқ хўжалигини механизациялаш ва минерал ўғитлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш юзасидан олиб борилган ишларнинг қизиб кетиши; колхозлар, МТСлар ва совхозларни ташкилий жиҳатдан мустаҳкамлаш юзасидан кўрилган чоралар ва айниқса колхозларга раҳбарлик ишига янги малакали ходимлар юбориш, шунингдек агрономлар, механиклар ва бошқаларни юбориш; қишлоқда партия ташкилотларини янада мустаҳкамлаш — биринчи галда, ана шундай муҳим тадбирлар каторига кирадиган ишлардир. Қўриқ ва бўз ерларни очиш тўғрисидаги дадил планнинг муваффақият блан амалга оширилиши алоҳида аҳамиятга эга бўлди, бу иш натижасида экин майдонлари, асос э'тибори блан дон экин майдонлари 33 миллион гектар кўпайди. Маккажўхори экинларини қат'ий суратда кўпайтириш каби масала янгича қилиб ўртага қўйилди, бу эса, чорвачиликни тезда юксалтириш учун ғоят катта аҳамиятга эгадир. Ана шу чоралар ва яна бирқанча бошқа чоралар қишлоқ хўжалигимизни юксалтиришнинг янги перспективаларини очиб бердики, колхозчи деҳқонлар бу чораларни якдиллик блан қувватламоқдалар.

Шуни қайд қилиб ўтмоқ зарурки, Партия ва Совет ҳукумати колхозчи деҳқонларнинг фаровонлигини оширишга алоҳида э'тибор бермоқда. Коммунизм қурилиши вазифаларига мувофиқ, давлат планларида қишлоқда фаровонлик даражасини шаҳардаги турмуш даражасига тобора кўпроқ яқинлаштириш тадбирлари мўлжалланган. Ма'лумки, бешинчи бешйиллик ичида колхозчиларнинг реал даромадлари даражаси 50 процент, ишчи ва хизматчиларнинг реал ишҳақи эса 39 процент кўпайди. Олтинчи бешйиллик планида колхозчиларнинг даромадларини янада кўпайтириб, ўрта ҳисоб блан камида 40 процентга етказиш, ишчи ва хизматчиларнинг реал ишҳақини эса ўрта ҳисоб блан тахминан 30 процент кўпайтириш мўлжалланган. Партиянинг бундай сиёсий установкаси ишчилар блан деҳқонлар иттифоқини янада мустаҳкамлаш манфаатларига мувофиқ келади, давлатимизни янада кўпроқ мустаҳкамлашни та'минлайди.

Партиямиз саноат ва транспортни ҳартомонлама ривожлантириш ва юксалтириш тўғрисида ҳамиша ғамхўрлик қилиб келмоқда. Шу блан бирга, партиямиз оғир саноатни юксалтиришнинг устунлик аҳамиятини доимо та'кидлаб кўрсатмоқда, чунки қишлоқ хўжалигининг ривожланиши ҳам, халқ хўжалиги бошқа тармоқларининг ривожланиши ҳам, социалистик Ватанимизнинг мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш, халқнинг фаровонлигини янада яхшилаш ҳам оғир саноатни устун даражада юксалтиришга боғлиқ.

Ўтган даврда партия саноатнинг техника даражасини оширишга айниқса зўр берди. Шу блан бирга, бизда меҳнат унумдорлигини ошириш ҳамда саноат маҳсулоти ишлаб чиқаришни кўпайтириш учун ҳали фойдаланилмаётган кўпгина имкониятлар борлиги ма'лум бўлди. Бунинг учун, даставвал, бизнинг саноатимиз шунга эришмоғи зарурки, у ҳозирги замонга ҳақиқатан хос бўлган, энг мукаммал бўлган керакли миқдорда асбоб-ускуналар ишлаб чиқарсин, корхоналардаги эски асбоб-ускуналар ўз вақтида янги асбоб-ускуналар блан алмаштириб турилсин. Бу ишларнинг ҳаммаси ишлабчиқаришни ташкил этишни ҳартомонлама яхшилашга ҳам боғлиқдир. Марказий Комитетнинг Пленумида ҳамда корхона раҳбар ходимларининг иштироки блан бўлган бирқанча кенгашларда ва шу блан бирга илмий-техника кучларини бу ишга кенг тортиш йўли блан бу соҳадаги кўпгина камчиликлар очиб ташланган эди ва саноатда янги, янада жиддийроқ ютуқларга эришишни та'минлаш йўллари белгилаб берилган эди. Марказий Комитет раҳбарлиги остида қилинган иш саноатни ва қурилиш ишларини юксалтиришни кўп жиҳатдан илгари силжитмоғи лозим.

Шу блан бирга, корхоналарнинг тегишинча бир ме'ёрда ишлашини та'минлаш зарур, бу ишни қилмасдан туриб, хўжалик соҳасидаги кўпгина исрофгарчиликларни йўқ қилиб бўлмайди ва саноатда план асосида иш олиб боришни янада тегишли даражада мустаҳкамлаб бўлмайди.

Ўртоқ Хрушчев докладида айтиб ўтилганидек, олтинчи бешйиллик давомида бизнинг саноатимизда ва муассасаларимизда иш 7 соатлик иш кунига ўтказилади. Партиямизнинг меҳнаткашлар турмушини яхшилаш соҳасида доимо алоҳида ғамхўрлик қилиб келаётганлиги ана шунда, шу блан бирга, ишчи ва хизматчиларнинг реал ишҳақини янада жиддий суратда оширишда ҳамда бундан ташқари бирқанча бошқа тадбирларда яққол кўринмоқда.

Партиямиз хўжалик ва маданий қурилишнинг барча тармоқларидаги катта-катта камчиликларни очиқдан-очиқ ва дадил очиб ташламоқда. Партия давлат аппаратини қисқартиш блан уни ҳартомонлама яхшилашга, шунингдек қонунларга жуда қаттиқ риоя қилинишини та'минлашга ҳаракат қилмоқда. Ана шу тадбирларни амалга оширишда партиямиз ишчилар, колхозчилар ва интеллигенциянинг қўллаб-қувватлашига ва уларнинг бу ишда актив иштирок қилишига таянади.

(ДАВОМИ ИККИНЧИ БЕТДА)

Ўртоқ В. М. МОЛОТОВ нутқининг давоми

I. Халқаро вазиятдаги туб ўзгаришлар ва янги урушларнинг олдини олиш мумкинлиги

(БОШИ БИРИНЧИ БЕТДА)

Иккинчи жаҳон уруши совет социалистик ижтимоий ва давлат тузумига жуда жиддий синов бўлди. Бу синов эса, халқнинг фидокорона қўллаб-қувватлашига суянучи социалистик давлат битмас-туганмас ма'навий ва моддий кучларнинг манбаига эга эканлигини кўрсатди.

Совет Иттифоқи иккинчи жаҳон урушининг асосий оғирлигини кўтарган давлатлар қаторига қўшилишига қарамай, бизнинг мамлакатимиз уруш тамом бўлганидан кейин қисқа муддат ичида халқ хўжалигини ва маданий қурилишни кескин юксалтириш йўлига яна кириб олди. Ма'лумки, социализм қураётган халқ демократияси мамлакатлари ҳам ўз вазифаларини муваффақият блан бажармоқдалар.

СССР, Хитой Халқ Республикаси ва бошқа социалистик мамлакатлар ўртасидаги муносабатлар мустаҳкам дўстлик асосида, асосий мақсадларнинг бирлиги заминида ривожланиб бормоқда. Коммунистик ва ишчи партияларнинг синалган раҳбарлиги социалистик мамлакатларнинг оғишмай олға қараб ҳаракат қилишини та'минламоқда. Сўнгги вақтда юз берган ҳамма воқиалардан Хитойда социализм қурилишининг эришган ютуқларини алоҳида кўрсатиб ўтмасдан бўлмайди, бу ютуқлар жуда кенг кўламга, улуғ хитой халқига ҳақиқатан муносиб бўлган кўламга етди. **(Давомли қарсаклар).** Ана шуларнинг ҳаммаси тинчлик, демократия ва социализм мамлакатлари қудратли лагерининг тузилиши имкониятини туғдирди.

Бу лагерьнинг тузилиши ғоят муҳим халқаро аҳамиятга эгадир. Бу лагерьдаги давлатларнинг тажрибаси социализм қурилиши ишидаги турлича йўлларни намойиш қилиб кўрсатиб, социализмнинг та'сир кўрсатиш имкониятлари ва масштабларини мисли кўрилмаган даражада кенгайтирмоқда. Бу лагерь шу блан бирга, капитализм мамлакатларидаги ишчилар синфи ва барча меҳнаткашларнинг ўз ҳуқуқлари ва ўзларининг турмушларини яхшилаш учун олиб бораётган курашларида уларнинг ишончли таянчларидир.

Бу лагерьнинг қудрати ва янада мустаҳкамланиши мустамлака ва қарам мамлакатлардаги халқларнинг ўз озодликлари ва миллий мустақилликларини қўлга киритишлари ва мустаҳкамлашлари учун ғоят катта аҳамиятга эга эканлигини бу халқлар биладилар. **(Қарсаклар).**

Ҳозирги вақтда жаҳон капиталистик системаси блан бирқаторда жаҳон социалистик системаси ҳам яшамоқда. Тарих бу икки системанинг тинч тотув яшаши масаласини кун тартибига қўйди. Албатта, бу икки система ўртасида ихтилофлар ва тортишувлар бўлиши муқаррар ҳол эканлиги блан ҳисоблашмоқ зарур. Шу сабабдан, мавжуд бўлган ва воқиалар давомида юз берадиган мунозарали масалалар қандай ҳал қилинади, деган саволга равшан жавоб бермоқ зарур.

Бунинг учун фақат икки йўл бор: музокаралар олиб бориб, ихтилофларни тинчлик блан тартибга солиш йўли ёки уруш қилиш йўли бор. Бошқача йўл йўқ. Уруш йўлини Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатларнинг ҳаммаси қат'иян рад қилмоқдалар. Биз шунга интиламизки, қарама-қарши томондаги система тарафдорлари ҳам ҳар иккала системанинг тинч тотув яшаши принципини э'тироф қилсинлар, ана шунда биз етилган ва пайдо бўлаётган халқаро проблемаларни музокаралар йўли блан ҳал қилиш ва шу йўл блан халқларнинг тинчлиги ҳамда хавфсизлигини сақлаш ва мустаҳкамлашда ёрдам бериш учун куч-қувватимизни сра аямаймиз. **(Давомли қарсаклар).**

Шу муносабат блан алоҳида та'кидлаб кўрсатмоқ кераккi, ўртоқ Н. С. Хрушчев докладида ҳозирги халқаро тараққиётнинг бирқанча принципиал масалалари ва, жумладан, ҳозирги даврда урушларнинг олдини олиш мумкинлиги каби муҳим масала ўз вақтида қўйилди. Кўп миллионларча кишилар ҳар иккала жаҳон урушининг машаққатларини синаб кўрдилар, шунинг учун улар бу урушларнинг қонли якунларини, сон-саноқсиз бахтсизликлар ва қурбонлар келтирганлигини яхши биладилар. Ана шу икки уруш натижасида 80 миллиондан ошиқ киши ўлдирилди ва майиб қилинди. Юз берган ҳозирги шароитда янги жаҳон уруши беқиёс даражада кўпроқ вайронлик ва хавф-хатарга олиб борган бўлар эди. Бундан келиб чиқадиган хулоса фақат битта—биз бутун инсониятнинг манфаати учун тинчликни қаттиқ туриб сақлаб қолиш, бунинг учун ҳеч қандай имкониятни қўлдан бермай, тинчликка қарши қилинадиган ҳийла-найрангларни тушунтириб ва фош қилиб, халқларни агрессив империализм кучларига қарши, халқлар ўртасида тинчлик, дўстлик ва ҳамкорлик бўлиши учун бирлаштириш ва жипслаштириш йўлида ҳамма чораларни кўрмоғимиз лозим. **(Қарсаклар).**

Империализм мавжуд экан—урушларнинг бўлиши муқаррар, деган машҳур ленинча тезис ҳаммамизнинг эсимизда. Империализмнинг ҳукмронлиги шароитида давлатлар ўз ўрталаридаги зиддиятларни куч блан, я'ни провард натижада уруш блан ҳал қилишдан бошқача ҳал қилаолмайдилар.

Марксизм-ленинизм та'лим бериб айтадики, бир томондан, империализм даврида урушлар учун иқтисодий негиз мавжуд бўлади ва, иккинчи томондан, империализмнинг ўзи империалистик урушларга ва империализмнинг ўзига хотима беришга интиладиган ижтимоий кучларни туғдиради. Бундай ижтимоий кучлар ма'лум шароитларда урушларга йўл қўймаслик ва империалистик урушларга хотима бераоладиган даражада етарли ва қодир бўлиб қоладилар. Шунинг учун урушларнинг фатал суратда муқаррарлиги тўғрисидаги фикрлар нотўғридир.

Албатта, ҳозирги шароитда ҳам, империализм мавжуд бўлганлиги сабабли янги жаҳон уруши хавфи мавжуддир, бошқа ҳарбий конфликтлар тўғрисида сўзлаб ўтирмасак ҳам бўлади.

Лекин уруш хавфи мавжуд бўлиб, бу хавфга қарши та'сир кўрсатадиган кучларнинг йўқлиги ёки, ҳечбўлмаганда, ҳақиқатан катта кучларнинг йўқлиги бир гап. Аммо, бундай кучлар, бунинг устига жуда катта кучлар борлиги факт бўлиб қолиши ва бу кучларнинг юзага чиқиши натижасида урушнинг олдини олиш учун реал имконият туғилганлиги бошқа гап. **(Қарсаклар).**

Империализмнинг энг агрессив доиралари тарихий тараққиётни орқага буришга мўлжалланган планларни дастак қилиб юрганликларини ҳисобга олмаслик мумкин эмас, албатта. Ма'лумки, социализм мамлакатларига қарши агрессия руҳи блан суғорилган «тийиб туриш» планларида ва айниқса «озод қилиш» планларида бу интилишлар ўз ифодасини топган. Лекин бу хилда планлар тузиш—социализм мамлакатларида капитализмни зўрлик блан қайта тиклаш тўғрисидаги хаёлий планларни тузиш бир гапу, аммо, ҳозирги шароитда бу планларни амалга ошириш мумкинлиги тамоман бошқа гап, чунки СССРнинг яшаб ва тараққий қилиб келаётганлигининг бутун тарихи бу хилдаги планларнинг нореал эканлигини жуда яхши исбот қилиб берди. **(Давомли қарсаклар).**

Биринчи жаҳон урушидан ва, айниқса, иккинчи жаҳон урушидан буён халқаро вазиятда қандай чуқур ўзгаришлар юз берганлиги ҳаммага ма'лум. Синфий, сиёсий кучларнинг нисбати қандай ўзгарганлигини, империализмнинг позициялари нақадар заифлашиб қолганлигини ва социализмнинг позициялари нақадар кучайганлигини, шу блан бирга, урушга қарши чиқаётган кўпгина бошқа кучларнинг ҳам нақадар кучайганлигини ҳозир оқилона фикр юритадиган ҳарбир киши кўриб турибди. Ана шуларнинг ҳаммаси уруш бўладими, ёки бўлмайдими, деган масалада ҳозир сўнгги жаҳон урушидан олдинги даврдагидан кўра ва айниқса 1914—1918 йиллардаги жаҳон урушидан олдинги даврдагидан кўра бутунлай бошқача вазият юз берди, деб хулоса чиқаришга имкон беради.

Бир вақтлар, биринчи жаҳон урушидан олдинги даврда, ишчилар синфининг социалистик партиялари урушга йўл қўймаслик вазифасини илгари сурган эдилар. Ўша вақтдаёқ «урушга уруш» деган шиор омма орасига чуқур сингиб, кўп мамлакатларда ишчилар синфининг кенг қатламларини ўзига тортган эди. Броқ, биринчи жаҳон империалистик уруши бошланаётган ҳал қилучи вақтда II Интернационал лидерларининг хоинлиги натижасида халқаро пролетариат сиёсий жиҳатдан заифлаштирилган ва пароканда қилиб қўйилган эди. Фақат бизнинг большевистик, ленинчи партиямизгина империализмга ва империалистик урушга қарши шафқатсиз кураш позицияларини охиригача қаттиқ туриб ҳимоя қилди ва бошқа мамлакатларда фақат айрим социалистларгина пролетар интернационализмига содиқ бўлиб қолдилар. Шуниси ҳам ма'лумки, партиямизнинг бу позицияси фақат Улуғ Октябрь социалистик революциясининг ғалабасидагина эмас, балки шу блан бирга, биринчи жаҳон урушини тезроқ тамом қилишда ҳам жуда муҳим роль ўйнади.

Иккинчи жаҳон урушидан олдинги даврда Совет Иттифоқи тинчлик манфаатларини изчиллик блан қаттиқ туриб ҳимоя қилиб келди ва бошқа давлатларни янги жаҳон урушининг бошланиб кетишига қаршилик кўрсатиш учун бирлашишга чақирди. Иккинчи жаҳон урушини герман фашизми ва унинг агрессив иттифоқчилари ҳамманинг кўз олдида очиқдан-очиқ тайёрлаганига қарамай, бошқа давлатлар Совет Иттифоқининг янги урушга йўл қўймаслик тўғрисидаги таклифларини қувватламадилар. Улар ҳатто герман фашизмининг агрессив кучларини Совет Иттифоқига қарши йўналтиришга уриндилар ва ма'лумки, «бошқаларни ўтга солиб, ҳузур-ҳаловатни ўзлари кўриш» тўғрисида планлар тузабошладилар.

Ўша вақтда бирдан-бир социалистик давлат бўлган Совет Иттифоқининг ҳамда бошқа мамлакатларда унга хайрихоҳлик қилучи тинчликсевар кишиларнинг кучлари у пайтда империализмнинг энг агрессив мамлакатлари ҳарбий планларини барбод қилиш учун етарли эмас эди. Худди ана шу вазиятда иккинчи жаҳон уруши бошланиб кетди.

Бу урушнинг якунлари Ленин 1915 йилнинг ўрталаридаёқ қуйидаги сўзларни айтганида қанчалик ҳақли эканлигини кўрсатди.

«Тарихдаги ҳарқандай кризис тажрибаси сингари, киши ҳаётидаги ҳарқандай буюк фалокат ва бурилиш тажрибаси сингари, уруш тажрибаси ҳам бировларни тўпослаштиради ва жуда ҳолдан кетказади, **лекин бошқаларнинг кўзини очади ва чиниқтиради,** шу блан бирга, умуман ва бутунлай олганда, бутун дун'ё тарихида, мана шу кўзи очиладиган ва чиниқадиганларнинг сони ва кучи, у ёки бу давлатнинг айрим тушкунликка бориши ва ҳалок бўлиш ҳодисаларини истисно қилганда, тўпослашадиган ва ҳолдан кетадиганларнинг кучидан кўпроқ бўлиб чиқади». (Ленин, 21 том, 223 бет).

Иккинчи жаҳон уруши, биринчи жаҳон урушига қараганда кўп миллионларча кишиларнинг янада кўпроқ кўзини очди ва чиниқтирди.

Иккинчи жаҳон уруши давомида ва бу уруш тамом бўлганидан кейин бирқанча давлатларда шундай янги ижтимоий ва сиёсий кучлар уйғонди, кўтарилди ва жипслашдики, бу янги кучларнинг тарих майдонида пайдо бўлиши халқаро сиёсий вазиятни тубдан ўзгартириб юборди. Уруш халқларнинг кучини ниҳоят даражада ишга солиш блан бирга сиёсий ҳаётда, айниқса Европа ва Осиё мамлакатларидаги сиёсий ҳаётда ғоят катта ўзгаришларни вужудга келтирди.

Ҳозирги вақтда ижтимоий ва давлат тузуми бир-биридан жуда катта фарқ қиладиган давлатларнинг икки жаҳон лагери мавжуддир. Жаҳон империалистик лагери блан бирқаторда жаҳон социалистик лагери ҳам вужудга келдики, бу лагерь Европа ва Осиёда 900 миллиондан ортиқ кишини, я'ни ер юзидаги аҳолининг учдан бир қисмидан кўпроғини бирлаштиради. Агарда империализм мамлакатларининг лагерида ўз ҳукмронлигини ва имтиёзли аҳволни сақлаб қолишга уринаётган, ҳатто янги уруш бошлаш даражасига бориб етаётган синфлар ва группалар илгаригидек ҳал қилучи роль ўйнаётган бўлсалар, биз социалистик лагерь мамлакатларида тамоман бошқача аҳволни кўриб турибмиз.

Империализмнинг ба'зи мамлакатларида энг агрессив доиралар ҳозир янги урушга тайёрланиш блан овора бўлиб юрган бир чоқда, социалистик лагерь мамлакатлари тинчликни сақлаш ва мустаҳкамлашни, халқлар ўртасида тинчлик, дўстлик ва ҳамкорлик учун курашни ташкил қилишни ўзларининг асосий вазифалари деб билмоқдалар. Шу блан Совет Иттифоқи, Хитой Халқ Республикаси ва бошқа халқ демократияси мамлакатлари фақат ўз мамлакатларидаги халқларнинг эмас, балки шу блан бирга, агар гап ҳақиқий халқ оммаси устида борса, бошқа мамлакатлардаги барча халқларнинг ҳам энг чуқур, энг муқаддас ва чинакам ҳаётий манфаатларини ифодаловчи бўлиб майдонга чиқмоқдалар.

Тинчлик тўғрисидаги масалада барча халқларнинг манфаатлари, у ёки бу хилдаги мамлакатларнинг ижтимоий ва давлат тузуми қандай бўлишидан қат'и назар, социалистик лагерь мамлакатларининг манфаатлари блан, халқлар ўртасида умумий тинчлик, дўстлик ва ҳамкорлик ишини фидокорона равишда қаттиқ туриб ҳимоя қилаётган ана шу мамлакатларнинг манфаатлари блан қўшилиб кетмоқда.

Биз, ҳамма шароитда биз учун тинчлик ва осойишта ҳаёт та'минлаб берилган, деган хомхаёлларга берилиб кетиб, уруш хавфини камайтириб кўрсатмаслигимиз лозим. Биз ҳамиша ҳуш'ёр бўлишимиз ва империалистларнинг агрессив планларини ҳамиша зийраклик блан кузатиб боришимиз лозим. Биз, яхши нутқлар ва тинчликсевар планлар блан империалистларни ишонтириш мумкин, деб хотиржамликка берилиб кетмаслигимиз лозим. Буларнинг ҳаммаси фақат шундай ҳолларда аҳамиятга эга бўладики, бунинг учун биз шу блан бирга, тўғри ички ва ташқи сиёсатни амалга оширишимиз шарт, шу блан бирга, ҳарбир социалистик давлатда меҳнаткашлар ягона бир дўст оилага тобора кўпроқ жипслашулари шарт, бунинг учун шу давлатларнинг халқлари ўртасида қардошларча дўстлик иттифоқи ва ўзаро ёрдам мустаҳкамланиши шарт , бунинг учун бошқа мамлакатлардаги халқларнинг бизнинг тинчлик ва халқаро ҳамкорлик сиёсатимизга меҳр-муҳаббати янада ошиб бориши шарт, бунинг учун биз халқларнинг фаровонлигини ошириш тўғрисида ҳам, социалистик давлатларнинг ҳақиқий хавфсизлигини та'минлаш манфаатларига зарур даражада мувофиқ келадиган бутун шарт-шароитларни яратиб бериш тўғрисида ҳам кўпроқ ғамхўрлик қилиб боришимиз шарт. **(Қарсаклар).**

Биз тинчликни ҳимоя қилиш ва та'минлаш ишида ўз кучларимизга, ўзимиздаги кўп имкониятларга етарли баҳо бермасликка ҳам йўл қўймаслигимиз лозим. Бундай етарли баҳо бермаслик иккинчи жаҳон урушидан кейин ер юзининг ҳамма районларида вужудга келган ва тўхтовсиз ўсиб бораётган барча кучлардан тинчликни сақлаш ва мустаҳкамлаш манфаатлари йўлида фойдаланишимизга халақит берган бўлар эди. Иккинчи томондан, урушдан кейинги янги вазиятни лозим даражада тушуниш ҳамда янги урушнинг олдини олишга ва тинчлик ишини қаттиқ туриб ҳимоя қилишга интилаётган халқларнинг моддий ва ма'навий кучлари ғоят даражада ўсиб бораётганлигини э'тироф қилиш бизга халқлар ўртасидаги тинчлик, дўстлик ва ҳамкорлик манфаатлари йўлида, янги урушнинг олдини олиш манфаатлари йўлида бу кучларни ҳақиқатан тайёрлаш ва уюштириш, мустаҳкамлаш ва ривожлантириш учун жуда катта мас'улиятни юклайди.

Ҳозирги вақтда социализмга душман бўлган кучларнинг лагерида ҳам яхши биладиларки, биз сон-саноқсиз моддий имкониятларга ва техника соҳасидаги ютуқларга — шу жумладан, энг кучли ва хилма-хил қурол-аслаҳаларнинг янги типлари соҳасида ҳам шундай техника ютуқларига эгамиз ва агар керак бўлса, шулар блан биз ўзимизни лозим даражада ҳимоя қилаоламиз. **(Узоқ давом этган гулдурос қарсаклар).**

Душманларимиз бу тўғрида ўзларининг ҳали яқиндагина ўйлаб юрган кўпгина хомхаёлларидан энди воз кечгандирлар, деб ўйламоқ керак. Биз моддий-техника кучлари жиҳатидан ҳам, шу жумладан хавфсизликни ҳамда агрессияга зарба беришни та'минлайдиган ҳамма зарур ва энг мукаммал воситалар жиҳатидан ҳам янада кўпроқ кучли, уюшган ва қудратли бўлишимиз тўғрисида ғамхўрлик қилмоғимиз лозим. **(Давомли қарсаклар).** Бу имкониятлар бизда бошқа лагерьдагидан кам эмас. Бизнинг моддий ресурсларимиз, энг янги техника муваффақиятларимиз, жуда кўп одам кучларимиз ва халқларимизнинг мустаҳкамланган дўстлиги, уларнинг ма'навий-сиёсий бирлиги бизда социализм лагерининг енгилмаслигига тўла ишонч ҳосил қилдиради. **(Узоқ давом этган гулдурос қарсаклар).**

Ҳозирги вақтда бу шунчалик очиқ-ойдин бўлиб қолдики, бу ҳол ўзини жаҳонга ҳукмрон қилиш учун ҳали уруш планларини ҳавас қилиб юрган доираларга ҳам та'сир кўрсатмоғи лозим эди; ҳолбуки бундай уруш планлари ҳозирги халқаро шароитларда ҳарқандай реал ма'носини йўқотган ва, биринчи галда, янги жаҳон урушини бошлашга уринучиларнинг ўзи учун хавфлироқ бўлган планлардир. Бундан ташқари, капиталистик мамлакатлардаги савдо-саноат аҳллари ўртасида ҳам сиёсатда авантюризм ва мас'улиятсизликни ўзига ёт билган кишилар борки, бу кишилар давлатлар ўртасида, уларнинг ижтимоий тузуми қандайлигидан қат'и назар, амалий хўжалик алоқаларини ривожлантиришни афзалроқ кўрадилар, амалий хўжалик алоқаларини бундай ривожлантириш учун эса имкониятлар жуда кенгдир.

Шу блан бирга, тарихий синовларда халқ, унинг жипслашганлиги ва ўз ишининг ҳаққонийлигига ишонганлиги ҳал қилучи роль ўйнашини ҳам унутмаслик керак. Буни бизнинг халқимиз гражданлар урушининг қаҳрамонона йилларида ва Совет давлатининг ҳаёт-мамот масаласи ҳал қилинган Улуғ Ватан урушида айниқса яққол исбот қилди, бу йилларда халқимиз фақат ўз социалистик Ватанини ҳимоя қилиб қолмасдан, шу блан бирга, социализм кучларининг янада ўсиши соҳасида жуда катта муваффақиятларни ҳам та'минлаб берди.

Ҳозир биз бутун социалистик лагерь халқларининг тўхтовсиз ўсиб бораётган ма'навий-сиёсий бирлиги тўғрисида батамом ҳақли суратда сўзлайоламиз. Социалистик мамлакатлардаги халқлар маҳкам бириккан, уларнинг дўстлиги ўсиб ва мустаҳкамланиб, суверен ва мустақил мамлакатларнинг янада мустаҳкам ва ҳартомонлама қардошлик ҳамкорлигига айланиб бормоқда. Бу ҳол мазкур давлатлардан ҳарбирининг куч ва имкониятларини кўп марта оширади. Бирон социалистик давлатга ҳужум қилишга жур'ат этмоқчи бўлган агрессор ана шуларнинг ҳаммаси блан ҳисоблашмасдан қолаолмайди. **(Қарсаклар).**

Тинчлик манфаатларини ҳимоя қилиш масаласида шундай халқаро вазият вужудга келдики, биз бундан 10—15 йил илгари бу тўғрида фақат орзу қилаолар эдик, холос.

Бу ерда гап фақат СССР душман капиталистик қуршов ичида бирдан-бир социалистик давлат бўлган давр аллақачон ўтиб кетганлигида ва ҳозир Европа ва Осиё мамлакатларининг социалистик лагерьдан иборат қудратли тинчлик таянчи вужудга келганлигидагина эмас. Тинчликни ҳимоя қилиш масаласида бу лагерьдан ташқарида ҳам бизнинг иттифоқчиларимизнинг сони ўсиб бормоқда.

Ҳозирги шароитда фақат социализм байроғи остида бирлашган халқларгина тинчлик ишини ҳимоя қилиб қолаётганлари йўқ. Кўпгина бошқа давлатлар, айниқса кечагина империализмга тамомила қарам бўлган ва фақат эндигина миллий ҳаётнинг мустақил йўлига ўтиб олган давлатлар ҳам ҳозир агрессия планларига қарши очиқдан-очиқ чиқмоқдалар. Бу мамлакатлардаги халқлар ва ҳукуматлар агрессив доиралар томонидан юргизилаётган урушга тайёрланиш сиёсати ва ҳарбий блоклар тузилаётганлиги уларнинг, я'ни мустақилликка эришган халқлар ва ҳукуматларнинг қўлга киритган мустақиллиги учун хавфли эканлигини тушунмоқдалар.

Шу муносабат блан мустамлака системасининг ҳозирги вақтда емирилиб бораётганлигининг жаҳоншумул тарихий аҳамияти тўғрисида ҳам сўзламоқ керак. Осиё ва Африкада мустақил давлатларнинг тузилиши тинчликни ва халқаро ҳамкорликни мустаҳкамлашга ёрдам бермоқда. Ҳиндистоннинг Хитой Халқ Республикаси блан бирга халқларнинг озодлиги, мустақиллиги ва тинч-тотув яшашини қўллаб-қувватлаш мақсадида э'лон қилган беш тинчлик принципини эслатиб ўтиш кифоядир, бу принциплар сўнгра, бутун дун'ёда актив равишда кенг ма'қулланди. Бунда Осиё ва Африкадаги 29 давлатнинг Бандунг конференциясини эслатиб ўтмоқ зарур, бу конференция Осиё ва Африкада мустамлакачилик зулмини— гарчи ҳали ҳамма жойда тўла равишда бўлмаса ҳам — ўз устидан улоқтириб ташлаган мамлакатлар халқларининг халқаро ишлардаги роли нақадар ўсганлигини кўрсатди.

Мустамлакачиликка қарши кенгайиб бораётган ҳаракат Осиёда жуда кенг оммани ўзига тортди, шунингдек бу ҳаракат Африкада ҳам тобора кўпроқ авж олабошлади. Бу омма ўз аҳволини яхшилашга ва бунинг учун вужудга келган дастлабки, қулай имкониятлардан ҳартомонлама фойдаланишга интилмоқда. Бу омма янги урушдан ҳечқандай манфаатдор эмас, аксинча у империализмга ва империалистик урушга қарши кураш руҳи блан суғорилгандир.

Ҳаммага ма'лумки, капиталистик мамлакатларда ҳам халқ оммасининг урушга қарши ҳаракати — тинчлик тарафдорларининг ҳаракати кенг авж олди. Бу ҳаракатда фақат ҳамма онгли ишчилар, деҳқонлар ва интеллигенциянинг анчагина қисми иштирок қилиб қолмасдан, шунингдек бу ҳаракат иштирокчилари қаторида буржуазия орасидан чиққан кишилар сони ҳам тобора ошиб бормоқда. Гарчи бу ҳаракатда иштирок қилмасалар ҳам, лекин янги жаҳон урушининг сон-саноқсиз хавф-хатарини тушунадиган бошқа кўп кишиларнинг овози ҳам тинчлик тарафдорлари ҳаракатига қўшилмоқда.

Агрессорлар илгари ҳеч вақт ўз планларини амалга оширишда бунчалик қийинчиликларга дуч келган эмаслар, энди улар ўз сиёсатларини юргизганда халқларнинг индамасдан бўйсуниб туришига умид боғлай олмайдилар. Лекин бу ҳол хотиржамликка солмаслиги ёки ўзибўларчиликка кўз тутишга олиб бормаслиги лозим.

Империалистлар зўр бериб қуролланишни давом эттириш ва уруш васвасасини кучайтириш учун, ана шу муҳитда агрессив урушнинг янги планларини тайёрлаш учун фойдаланаётган воситалар ҳали қанчалик кўп ва хилма-хил эканлигини биз биламиз. Буржуа матбуоти, радиоси, киноси ва пропаганданинг бошқа ҳамма воситалари бу мақсад учун қандай кенг фойдаланилаётганлигини биз биламиз. Биз ана шуларнинг ҳаммасига кам баҳо бермаслигимиз лозим, шунинг учун уруш тайёрлашнинг ҳарқандай янги планларига халқларнинг кўрсатадиган қаршилиги ва берадиган зарбасини бўшаштирмасдан, балки янада бутун йўллар блан кучайтиришимиз лозим. Биз ҳозирга қадар қилиб келган ишларимиздан янада кўпроқ иш қилиб, шу йўл блан барча мамлакатларда жамият илғор кучларининг ва кенг омманинг активлиги ва бириккanлиги тўхтовсиз ўсиб боришига эришишимиз ва бунинг натижасида янги урушга йўл қўймаслигимиз лозим.

Янги урушга имкон бермаслик учун зарур чораларнинг ҳаммаси кўрилмоқда, деган фикрдан биз узоқмиз. Биз ҳали ҳам кўпинча, ўтмишда, иккинчи жаҳон урушидан илгари вужудга келган ва ҳозирги вақтда урушга қарши курашнинг янги, кенгроқ ва активроқ формаларини кенг авж олдиришга халақит бераётган одатлар ва шаблонларга асир бўлиб ётибмиз. Биз ҳали ҳам кўпинча, урушдан кейинги даврда олдимизда очиқ кўриниб турган янги имкониятларга етарли баҳо бермаслик касалига йўлиққанмиз. Бу камчилик Ташқи ишлар министрлигининг ишида ҳам кўринмоқдаки, партиямиз Марказий Комитети буни ўз вақтида кўрсатиб ўтган эди. Биз бунга хотима беришимиз лозим, халқларнинг тинчлиги ва хавфсизлигини сақлаш ишида мавжуд бўлган имкониятларимизга етарли баҳо бермасликка хотима беришимиз лозим, жаҳон социалистик лагери кучларининг вужудга келиши ва тўхтовсиз ўсаётганлиги, мустамлака ва қарам халқлар озодлик курашининг мисли кўрилмаган даражада юксалаётганлиги, капитал мамлакатларда жанговар ишчилар ҳаракати ва ишчилар синфининг интернационал бирдамлиги, тинчлик тарафдорларининг кенг демократик ҳаракати, хотин-қизлар ва ёшларнинг демократик ташкилотлари кўрсатаётган фаолият, шунингдек тинчликни ҳимоя қилиш учун, урушга қарши оммавий курашнинг яна бошқа формалари юқорида кўрсатилган жуда катта имкониятларимизнинг негизидир. **(Қарсаклар).**

Партиямиз ташқи сиёсат соҳасида конкрет шарт-шароитларни жуда жиддий ҳисобга олиш зарурлигига, тарихий тараққиётнинг мавжуд вазиятини ва перспективаларини тушуниш зарурлигига асосланади. Ташқи сиёсат йўлини амалга оширишда принципиаллик блан эпчилликни ленинча бирга қўшиб олиб бориш— халқаро вазифаларни ҳал қилишда партиямизга муваффақиятларни та'минлаб бермоқда.

Бизнинг тинчликни ҳимоя қилиш ва янги жаҳон урушига йўл қўймаслик тўғрисидаги интилишимиз социализм мамлакатлари ҳамкорлигининг енгилмаслигига ҳамда ҳарбий блокларга қарши чиқаётган социалистик бўлмаган мамлакатларнинг тобора ўсиб бораётган мададига таянади; чунки бу ҳарбий блокларнинг тузилиши тинчлик манфаатларига зид келади, шунинг учун ҳам бундай ҳарбий блокларга қарши чиқаётган социалистик бўлмаган мамлакатлар давлатларнинг ижтимоий ва давлат тузумлари ҳархил бўлишидан қат'и назар, тинч-тотув яшаши принципини ҳимоя қилиб чиқмоқдалар. Ҳиндистон, Бирма, Индонезия, Миср ва шу каби бошқа мамлакатларнинг тутган позицияси тинчлик ишини мустаҳкамлашда қандай катта аҳамиятга эга эканлиги ҳаммага ма'лум.

Уруш тарафдорларининг планларини бузиш учун олиб бораётган курашимизда биз шундай бир фактни ленинча назарда тутмоғимиз кераккi, турли агрессив блокларнинг қатнашчилари орасида иқтисодий ва сиёсий зиддиятлар мавжуд бўлиб, улар ўсиб бормоқда, бундай блокларда қатнашучиларнинг энг кучлилари ўзининг империалистик позицияларини ўз шерикларининг ҳисобига мустаҳкамлаб олишга уринаётган шароитда бундай зиддиятларнинг бўлиши муқаррардир. Бу зиддиятлар агрессив кучларни заифлаштирмоқда ва тинчликни қаттиқ туриб ҳимоя қилиш имкониятини кучайтирмоқда.

Тинчлик манфаатлари ва янги уруш хавфига қарши кураш манфаатлари ишчилар синфида бирлик ўрнатиш масаласи коммунистик партияларнинг ҳам, социалистик партияларнинг ҳам диққат марказида бўлишини талаб қилади. Ишчилар синфи ўз қаторларида бирликнинг бўлмаслигидан агрессив кучлар жаҳон урушларини тайёрлаш ва бошлаш учун икки марта фойдаланганликлари фактидан тегишли сабоқлар чиқармасдан қолаолмайди. Ишчилар синфида бундай бирликнинг йўқлигига важ қилиб коммунистлар блан социалистлар ўртасида социализм учун курашнинг йўллари ва воситаларини тушунишда фарқ бор, деган баҳонани кўрсатиб бўлмайди, халқларни янги уруш хавфидан қутқазиш каби ҳаёт учун муҳим бўлган масала устида сўз бораётган бир чоқда, бундай важ кўрсатишни тўғри деб бўлмайди. Ишчилар синфи ўз қаторларининг бирлигини та'мин қилганида, халқаро пролетар бирдамлиги уруш кучлари учун енгилмас ғов бўлиб қолади. Агар ишчилар синфи ўз кучларини амалда бирлаштирса, ва тинчликни қаттиқ туриб ҳимоя қилиш йўлидаги қат'ий ҳаракатини охиригача давом эттирса, уруш бўлмайди. **(Узоқ давом этган гулдурос қарсаклар).**

II. Совет Иттифоқининг тинчлик ва халқаро хавфсизлик учун кураши

Ўртоқ Н. С. Хрушчев докладида халқаро вазият батафсил анализ қилиб берилганлиги учун ўтган даврда Совет ҳукуматининг тинчлик ташаббуси ифодаланган кундалик воқиаларга ва кўпдан-кўп чоратадбирларга тўхталиб туришнинг ҳожати йўқ. Ўтган йилда юз берган айрим воқиаларнинг ҳамда халқаро кескинликни юмшатишга қаратилган бизнинг умумий ташқи сиёсат соҳасидаги установкамизнинг ғоят катта халқаро аҳамиятини бунда та'кидлаб кўрсатиш мумкин, холос.

Қардош Югославия халқи блан дўстона муносабатларнинг тикланиши ҳам ана шу воқиалар жумласига киради. Бу муносабатлар ҳозир фақат ҳар иккала давлатимизнинг манфаатига қарабгина эмас, балки шу блан бирга тинчликни ва халқаро хавфсизликни мустаҳкамлаш манфаатига қараб ҳам тобора яхшиланиб бормоқда. Бирнеча йил давомида Совет Иттифоқи блан Югославия ўртасида нормал бўлмаган муносабатларнинг давом этиб келиши фақат тинчлик душманларига қўл келар эди.

Австрия блан тузилган шартнома ва Австриянинг доимий бетарафлик сиёсатини юргизиши тўғрисидаги битим ҳам ана шу воқиалар жумласига киради. Европада ва дун'ёнинг бошқа қисмларида жуда зўр бериб янгидан-янги агрессив ҳарбий блоклар тузаётган давлатлар ҳам Австриянинг шундай бетарафлик сиёсат юргизишига рози бўлишлари лозим эди. Совет Иттифоқи блан Германия Демократик Республикаси ўртасидаги дўстона муносабатларни янада ривожлантириш блан бир қаторда, СССР блан герман федерал республикаси ўртасида дипломатик муносабатлар ўрнатилиши ҳам Европада тинчликни мустаҳкамлаш ишига хизмат қилади. Совет Иттифоқининг Европада коллектив хавфсизлик системаси тузиш тўғрисидаги таклифлари кенг ма'қулланди. Совет ҳукумати Хитой Халқ Республикасининг Осиёда коллектив хавфсизлик масаласи юзасидан қилган таклифларини батамом қувватлайди. Совет Иттифоқи қурол-аслаҳаларни камайтириш ва атом қуролини тақиқлаш учун изчил суратда олиб бораётган курашини янада давом эттиради.

Тўрт давлат ҳукумат бошлиқларининг ўтган йил июль ойида бўлиб ўтган Женева кенгаши алоҳида ўрин тутади. Бу Кенгаш халқаро кескинликни юмшатиш, СССРнинг бошқа лагерьдаги асосий давлатлар блан муносабатларини яхшилаш соҳасида реал имкониятлар борлигини яққол кўрсатди. Броқ,ундан кейинги воқиалар юқоридаги мамлакатлар блан муносабатларни яхшилаш йўлида ҳали кўпгина тўсиқлар борлигини, бу тўсиқларни «зўравонлик сиёсати»нинг узоқни ўйламай иш кўручи тарафдорлари вужудга келтираётганлигини очиб берди, ҳолбуки Совет Иттифоқига ва бошқа социалистик давлатларга нисбатан ишлатиладиган бундай «зўравонлик сиёсати» муқаррар суратда барбод бўлиши турган гап.

Даставвал, АҚШнинг муайян доиралари Европа ва Америкада, Жанубий-Шарқий Осиёда ва Ўрта ҳамда Яқин Шарқда бирқанча агрессив ҳарбий блоклар тузишнинг, шунингдек яна бирқанча бошқа ҳолларнинг илҳомчилари бўлиб келганликлари ҳаммага ма'лум бўлиб қолди. АҚШ ва Англия бошчилик қилаётган Шимолий Атлантик блоки каби ҳарбий группировканинг бу соҳада ўйнаётган айрим роли ҳам ҳаммага ма'лум. Худди АҚШнинг муайян доиралари томонидан тазйиқнинг кучайиши остида Шимолий Атлантик блокига ва бошқа агрессив блокларга қўшилган бирқанча давлатларнинг Ҳукуматлари шошқалоқлик блан зўр бериб қуролланмоқдалар ва ҳарбий бюджетларни кўпайтирмоқдалар, солиқларнинг оғирлигини янада кучайтирмоқдалар ва аҳоли ўртасида уруш васвасасини сун'ий равишда кучайтирмоқдалар, Совет Иттифоқи, Хитой Халқ Республикаси ва халқ демократияси мамлакатларининг агрессивлиги тўғрисида бутун дун'ёга туҳмат-бўҳтонлар тарқатмоқдалар.

Гитлеризм ҳалокатга йўлиқиб, тинчликсевар Германия Демократик Республикаси тузилгандан кейин, ҳозир Европа қит'асида ҳозирги шароитда Совет Иттифоқига ёки халқ демократияси мамлакатларига ҳужум қилиб янги жаҳон урушини бошлаб юборишга жур'ат қиладиган агрессив давлат йўқ. Эндиликда, Европада урушдан илгариги йилларда бўлган, Гитлер Германияси иккинчи жаҳон урушини қадамма-қадам бошлаб берган вақтлар ўтиб кетди. Лекин биз Ғарбий Германияни қайтадан қуроллантириш планлари блан ҳисоблашмасдан қололмаймиз; Ғарбий Германия аллақачон Шимолий Атлантик блокига ва Ғарбий Европа ҳарбий иттифоқи каби агрессив ҳарбий группировкаларга қўшиб олинган. Ҳеч шубҳа йўқки, Ғарбий Германияни қайтадан қуроллантириш зиддиятларни ва конфликтлар чиқиш имкониятини, шу жумладан империалистик мамлакатларнинг ўзлари ўртасидаги зиддиятларни ва конфликтлар чиқиш имкониятини кучайтиради.

Шарқда ҳам янги замонлар келди. Милитаристик Япония мағлубиятга учратилиб, Хитой Халқ Республикаси тузилгандан кейин ва бу республика ўзининг миллий манфаатларини ҳимоя қилишга қодир эканлигини тамомила исбот қилгач ва тинчлик сиёсатини тўхтовсиз оғишмай амалга ошира бошлагандан кейин, Осиёда ҳозир учинчи жаҳон урушини бошлаб беришга жур'ат қилаоладиган агрессив давлат йўқ. Ҳозир, агар Жанубий Корея тўғрисида сўзланмаса, Осиёда Тайвань ороли америка ҳарбий базасига айлантирилганлиги муносабати блан шу орол агрессиянинг асосий хавфи бўлиб қолмоқда. Улуғ Хитойга нисбатан агрессия планлари бўлмаганда, бундай базани тузишнинг эҳтиёжи йўқ эди.

Фактлар шуни кўрсатадики, халқаро муносабатлардаги кескинликни янада юмшатиш йўлида ҳали кўпгина тўсиқлар бор. Лекин бу йўлда тўсиқлар бўлиб келганлигига, шунингдек бу йўлда яна янгидан-янги тўсиқлар пайдо бўлишига қарамай, Совет Иттифоқи бошқа давлатлар блан муносабатларини янада яхшилашга доимо интилиб келганлигини кўрсатди ва кўрсатмоқда.

Биз, ҳамма давлатлар, биринчи галда буюк давлатлар, улар ўртасида келишмовчиликлар бўлишига қарамай, тинчликни сақлашда умумий манфаатдорликларини бирлаштиришлари керак, деб ҳисоблаймиз.

Ҳарбир кишига ма'лумки, умумий тинчликни та'минлаш Совет Иттифоқи блан Америка Қўшма Штатлари ўртасидаги муносабатларнинг тубдан яхшиланишига кўп жиҳатдан боғлиқдир. Биз, совет халқи ҳам, америкаn халқи ҳам, бошқа давлатларнинг халқлари ҳам бундан манфаатдордирлар деб ўйлаймиз. Совет ҳукумати ана шунга амал қилиб, ўртоқ Н. А. Булганиннинг АҚШ президенти Д. Эйзенхауэрга юборган мактубида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисида совет-америкаn шартномасини тузишни таклиф қилди. АҚШ ҳукуматининг бу совет таклифига муносабати шундан гувоҳлик берадики, АҚШ да ҳозир тартибга солинмаган масалаларни музокаралар олиб бориш йўли блан эмас, балки уруш йўли блан ҳал қилишга интилаётган доираларга тарафдор бўлган кишиларнинг позициялари кучлидир ва бу кишилар президентга ҳамда ҳукуматга ма'лум та'сир кўрсатмоқдалар. Ҳолбуки, америкаn халқининг манфаатлари, шунингдек бошқа халқларнинг манфаатлари ҳам, тинчлик тўғрисида ғамхўрликни кучайтиришни талаб қилмоқда. Бу шароитда бизнинг совет-америкаn муносабатларни яхшилаш йўлида зўр бериб қилаётган ҳаракатимизни АҚШда лозим даражада тушинарлар, деб ўйлаш мумкин.

Совет ҳукумати Қўшма Штатларга дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисида шартнома тузишни таклиф қилиши блан тинчлик ва умумий хавфсизлик манфаатини кўзлаб совет-америкаn ҳамкорлигига самимий равишда интилаётганлигини яна бир марта намойиш қилиб кўрсатди. Бу таклиф Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг руҳига ва мақсадларига, барча мамлакатлар ўртасида ҳамкорликни кенгайтириш йўлидаги интилишларга мувофиқ келади.

(ОХИРИ УЧИНЧИ БЕТДА)

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XX с'езди

Ўртоқ В. М. МОЛОТОВ нутқининг охири

Буюк Британия блан муносабатларимизни яхшилашга бўлган интилишимиз ҳам ўзгармасдан қолмоқда. Мамлакатимиз раҳбар арбобларининг яқинда Англияга сафар қилишлари бир-биримизни яхшироқ тушунишга эришиш ва халқаро кескинликни янада юмшатиш йўлида биргалашиб ҳаракат қилишимизга янги имконият туғдириб беради.

Совет Иттифоқи Франция блан ҳам дўстона муносабатлар ўрнатишга интилади, Франциянинг ҳозирги ҳукумати Франция-Совет муносабатларини яхшилаш тўғрисида ма'лум истакни билдирган эди. Шу блан бирга Франция ҳукумати қуролсизланиш проблемасига алоҳида равишда қизиқиб қараганлиги сабабли, биз Франция блан биргалашиб бу проблемани ҳал қилишда ма'лум даражада олға қараб силжишга интиламиз. Францияда сўнгги парламент сайловларида демократик позицияларнинг кучайиши бу ишга кўмаклашади, деб ўйламоқ керак.

Бизнинг давлатимиз барча катта ва кичик мамлакатлар блан дўстона муносабатларни ривожлантиришга тарафдор бўлиб келди ва ҳозир ҳам шунга тарафдор. Жумладан, бизнинг давлатимиз Туркия блан ҳам, Эрон блан ҳам, Покистон блан ҳам, Япония блан ҳам шундай муносабатларга эришиш мумкин, деб умид қилади. Бу мамлакатларнинг Совет Иттифоқи блан яхши муносабатлари уларнинг ҳаётий манфаатларига мувофиқ келмасдан қололмайди.

Бизнинг партиямиз ва Совет ҳукумати тинчлик учун кураш фронтини мумкин қадар янада кўпроқ кенгайтириш учун бу курашни халқаро кескинликни камайтириш байроғи остида кенгайтириб юбордилар. Бу сиёсат, халқаро муносабатлардаги кескинликни юмшатиш сиёсати, ҳозирги шароитда тинчлик учун курашнинг ўзига хос ифодасидир. Халқаро кескинликни камайтириш сиёсати тинчлик учун курашнинг энг тушинарли, энг эпчил методи бўлиб, бу сиёсат ҳозирги шароитда турли ижтимоий қатламларни, уларнинг сиёсий қарашлари турлича бўлишидан қат'и назар, бу ишга тортиш учун жуда кенг имкониятларни очиб бермоқда. Бу сиёсат тинчлик учун курашни унинг одатдаги чегараларидан чиқариб кенгайтирмоқда, хўжалик ва маданий манфаатлар соҳасига, фақат давлат ва жамоат органларининггина эмас, балки хусусий шахсларнинг муносабати соҳасига ҳам ёйилмоқда.

Халқаро кескинликни камайтиришга фақат дипломатлар ва сиёсатчиларгина эмас, балки хўжалик арбоблари ва маданият арбоблари ҳам, шунингдек давлатларнинг расмий вакиллари ҳам ҳамда мамлакатлар ўртасида давлат, жамоат ишларининг ва хусусий ишларнинг бирор соҳасида дўстона муносабатларни ва ҳамкорликни ривожлантиришга кўмаклашаётган бошқа кишиларнинг ҳаммаси ҳам ёрдам беришлари мумкин. Ҳозирги вақтда агрессив доиралар томонидан давлатлар ўртасида савдо-сотиқ муносабатларининг ривожланишига халақит бериш учун шу қадар кўп чоралар кўрилаётганлиги тасодифий эмас. Ба'зи давлатларда энг оддий, илмий, техника алоқаларни ва умуман маданий алоқаларни ривожлантириш йўлида шу қадар кўп ғовлар солинаётганлиги каби ҳол ҳам тасодифий эмас, албатта.

* * *

Ўртоқлар! Бизнинг партиямиз ва Совет ҳукуматимиз ҳамиша тинчлик манфаатларини қўриқлаб келмоқда. Давлатимизнинг ташқи сиёсати Коммунистик партиянинг ва унинг Марказий Комитетининг раҳбарлиги остида амалга оширилмоқда. Совет Иттифоқининг халқаро позицияларини мустаҳкамлаш ишида ва бутун дун'ёда тинчликни ҳимоя қилиш ишида эришилаётган ғалабаларни биринчи навбатда худди ана шу раҳбарлик та'минлаб бермоқда. **(Қарсаклар).**

Мамлакатимизнинг ички ҳаётидаги ишларда эришилган катта муваффақиятлар ҳам, ташқи сиёсат соҳасида эришилган муҳим ютуқлар ҳам XIX с'ездан кейин Марказий Комитет коллектив раҳбарликнинг ленинча принципини амалга ошириб келганлиги блан боғлиқдир. **(Қарсаклар).** Бутун партия томонидан қўллаб-қувватланган Марказий Комитет, марксизм-ленинизмга ёт бўлган, ма'лум даврда шу қадар салбий роль ўйнаган шахсга сиғинишга қат'ият блан қарши чиқди. Ҳозирги с'езд бу принципиал установкани тўла-тўкис ма'қуллайди, деб ишонч билдириш мумкин. **(Қарсаклар).**

Халқаро кескинликни юмшатиш ва Совет давлатининг позицияларини мустаҳкамлаш мақсадида партия раҳбарлиги чинакам дадил ташаббус кўрсатди ва бирқанча муҳим тадбирларни кўрди.

Ўтмишда партиямизнинг Марказий Комитети, унинг Президиуми ташқи сиёсат масалалари блан, шу ўтган даврдагидек, бу қадар активлик блан шуғулланмаган эди. Мана бундай фактлар, масалан; Хрушчев, Булганин ва Микоян ўртоқлар бошчилигида Ҳукумат делегациясининг Югославияга сафар қилиб, Совет-Югославия муносабатларида туб ўзгаришга эришганлиги, Булганин ва Хрушчев ўртоқларнинг Ҳиндистон, Бирма ва Афғонистонга сафар қилиши ва бунинг натижасида СССР нинг бу давлатлар блан, уларнинг ҳукуматлари ва халқлари блан дўстона муносабатларни ривожлантиришда эришилган жуда муҳим ютуқлар ҳамманинг эсида. Шунингдек Москвада герман федерал республикаси блан, сўнгра эса Германия Демократик Республикаси блан бўлган музокараларни. Ўтган кузда Финляндия, Норвегия ва бошқа давлатлар блан бўлган музокараларни ҳам эслатиб ўтмоқ керак. Совет раҳбар арбобларининг четэл давлат арбоблари блан, четэл делегациялари ва матбуот вакиллари блан учрашувлари ҳам тез-тез бўладиган бўлиб қолди. Ана шуларнинг ҳаммаси сўнгги даврда совет ва партия раҳбар арбоблари томонидан ташқи сиёсат соҳасида кўрсатилган активликдан далолат беради. Худди ана шулар туфайли биз ташқи сиёсат соҳасида шундай ижобий натижаларга эришдикки, бу натижалар халқаро кескинликни бирмунча юмшатишга ёрдам берди ва бу соҳада янада ютуқларга эришиш учун ма'лум имкониятлар туғдириб берди. **(Қарсаклар).**

Партия ва Совет ҳукумати тинчликни та'минлаш соҳасида муайян ютуқларга эришдилар. Халқимизнинг ва бутун социалистик лагерьнинг моддий ва ма'навий кучлари тўхтовсиз ўсиб бораётганлиги ана шу эришилган ютуқларнинг негизидир.

Бунинг ма'носи шуки, ҳарбир совет кишиси, шунингдек социалистик лагерь мамлакатларининг ҳарбир граждани ҳам, саноат корхонасида ва колхозда муваффақият блан қилаётган меҳнати блан ва эришган ютуқлари блан, катта ишдагина эмас, балки кичик ишда ҳам меҳнат қилиб, эришган ютуқлари блан ўз давлатини ва бутун социалистик лагерьни мустаҳкамлаш ишига, шу блан бирга тинчликни ва халқаро хавфсизликни қўллаб-қувватлаш ва мустаҳкамлаш ишига ўз ҳиссасини қўшмоқда. **(Қарсаклар).** Фабрика ёки заводда биз меҳнат унумдорлигини оширишга муваффақ бўлганимизда, ёки колхоз ёхуд совхозда ҳосилдорликни ошириш ва чорвачилик маҳсулдорлигини кўтариш соҳасида янги муваффақиятни та'минлай олганимизда, биз коммунизм қурилишида ана шу муваффақиятларимиз блан батамом ҳақли равишда фахрланамиз. Бу муваффақиятлар, шу блан бирга бутун социалистик лагерьнинг кучларини ва халқаро позицияларини мустаҳкамлаш негизидир, шу блан бу муваффақиятлар халқларнинг тинч ва осойишта яшашини та'минлаш учун ҳал қилувчи шарт-шароитларни вужудга келтиради. **(Қарсаклар).**

Бизнинг хўжалик ва маданий қурилиш соҳасида эришаётган ютуқларимиз бутун дун'ёдаги халқларни руҳлантирмоқда. Бутун дун'ёдаги халқлар ана шу ютуқларимиздан хурсанд бўлиб ва қаноат ҳосил қилиб, уларнинг ўзларида ҳам янги, бахтиёр ҳаётга олиб борадиган, кўп миллионларча кишиларнинг синовидан ўтган умидли йўл борлигига ишонч ҳосил қилмоқдалар. Дун'ёнинг барча мамлакатларида бизнинг дўстларимиз ва иттифоқчиларимизнинг сафлари ўсиб бормоқда. Бу дўстларимиз ва иттифоқчиларимиз ҳам, худди биз коммунистлар сингари, тинчликни та'минлашни истайдилар, улар ҳам империалистик урушларга хотима беришни истайдилар ва улар ҳозирги вақтда янги урушга йўл қўймаслик учун кўп нарса халқларнинг онглилиги ва активлигига боғлиқ эканлигига тобора кўпроқ ишонмоқдалар.

Совет Иттифоқи социалистик лагерьнинг бошқа мамлакатлари блан бирга тинчлик учун ва коммунизмнинг ғалабаси учун курашнинг илғор позицияларида турибди. Қаторларимизнинг жипслиги ва узил-кесил ғалабага ишончимиз ҳарқачонгидан ҳам зўрроқдир! **(Гулдурос қарсаклар).**

Биз марксизм-ленинизм байроғи остида ғалаба қилиб келдик ва ғалаба қилмоқдамиз. Биз ана шу байроқ остида, янги ғалабаларимизга, коммунизмнинг тантанасига қаттиқ ишонган ҳолда олға қараб бормоқдамиз.

Бизнинг улуғ қурилишимиз ва тинчлик учун изчил суратда олиб бораётган курашимиз барча халқларнинг, бутун инсониятнинг манфаатларига мосдир! **(Узоқ давом этган, гулдурос қарсаклар).**

Ўртоқ Л. М. КАГАНОВИЧ нутқи

Ўртоқлар! Марказий Комитет ҳисобот докладининг аҳамияти ҳам, шунингдек XX с'езднинг аҳамияти ҳам партия доирасидан, мамлакатимиз доирасидан кўра жуда кенг доирани ўз ичига олади. Бунинг сабаби шуки, бизнинг партиямиз халқаро сиёсатда катта роль ўйнаётган ва жаҳон воқиаларининг боришига тобора кўпроқ ҳал қилувчи та'сир ўтказаётган қудратли Совет давлатига раҳбарлик қилиб турибди. Бунинг сабаби яна шуки, XX с'езд партиямиз раҳбарлиги остида совет халқи томонидан олиб борилаётган коммунизм қурилишининг янги, жуда муҳим босқичида тўпланди.

Марказий Комитетнинг ўртоқ Н. С. Хрушчев томонидан қилинган ҳисобот доклади бизнинг қудратли, халқ меҳр-муҳаббат қўйган большевистик партиямиз нақадар битмас-туганмас ижодий кучга эга эканлигини ёрқин ва яққол кўрсатиб берди. **(Қарсаклар).**

Ҳисобот даври партиямиз ва мамлакатимиз ҳаётида мураккаб ва қийин давр бўлди.

Шуни эсга олиш керакки, XIX с'ездан кейин орадан кўп ўтмай СССР душманлари, коммунизм душманлари, тинчлик душманлари партиямизда, унинг раҳбарлигида кризис бўлади, ишчилар синфи блан деҳқонлар ўртасида, кўпмиллатли давлатимиз халқлари орасида ажралиш бўлади, деган умид блан ўзларининг макрли режаларини туздилар.

Империализм хўжайинлари ҳам, уларнинг бақироқ фолбинлари ҳам илгари неча марталаб бўлгани каби бу сафар ҳам ўтакеттан даражада шарманда бўлганликларини энди бутун дун'ё кўриб турибди.

Етти миллионли улуғ партия монолит бирлик блан бириккан ҳолда, ўзининг ленинчи Марказий Комитети ва унинг коллектив раҳбарлик қилиш принципини изчиллик блан амалга ошираётган Президиуми теварагида зич бўлиб жипслашган ҳолда ўзининг XX с'ездига келди. **(Гулдурос қарсаклар).**

Ишчилар синфи блан колхозчи деҳқонлар иттифоқи ва мамлакатимиз халқларининг дўстлиги таққослаб бўлмас даражада мустаҳкамланди. Совет халқи партиямиз теварагида янада кўпроқ жипслашди.

Партия ва унинг Марказий Комитети партия ва мамлакат олдида ўткир масала бўлиб турган энг катта ва мураккаб масалаларни синалган большевистик метод— дадил танқид ва ўз-ўзини танқид қилиш ёрдами блан тўғри ҳал қилди.

Фашист-провокатор Берия шайкасининг жиноятқорона ишлари дадиллик ва қат'ият блан очиб ташланди ва тугатилди. Бу блан партия ва Совет давлати мустаҳкамланди.

Саноатнинг ўсиши, халқнинг эҳтиёжлари ва қишлоқ хўжалигининг орқада қолаётганлиги ўртасида жиддий диспропорция жуда принципиал ўткирлик ва амалий мукаммаллик блан очиб ташланди, қишлоқ хўжалигидаги ишларни тузатиш тадбирлари ишлаб чиқилди ва эндиликда ма'лум даражада амалга оширилди.

Саноатда, транспортда ва қишлоқ хўжалигида техникани тараққий эттириш масаласи янги юксакликка кўтарилди. Саноатдаги аҳволни тузатиш ва камчиликларни тугатиш тадбирлари ишлаб чиқилди.

Совет ташқи сиёсатида, тинчлик учун курашда ҳозирги замон шароитини ва вазиятини марксча-ленинча ҳисобга олиш асосида катта актив ташаббускорлик дадиллик блан авж олдириб юборилди.

XX с'езд чиқараётган асосий хулоса шуки, Совет Иттифоқи халқлари партия раҳбарлиги остида, мамлакатни индустриялаш ва қишлоқ хўжалигини коллективлашдаги муваффақиятларга таяниб, халқ хўжалигини ривожлантиришнинг бешинчи бешйиллик планини муваффақият блан ва муддатидан олдин бажардилар.

Халқнинг моддий фаровонлигини юксалтириш ва ғолибона коммунизм қуриш ишида олға томон янги катта қадам қўйилди.

Улуғ Хитой Халқ Республикаси ва бошқа халқ демократияси мамлакатлари: Польша Халқ Республикаси, Чехословакия Республикаси, Венгрия Халқ Республикаси, Румыния Халқ Республикаси, Болгария Халқ Республикаси, Албания Халқ Республикаси, Германия Демократик Республикаси, Корея Халқ Демократик Республикаси, Мўғулистон Халқ Республикаси ва Вьетнам Демократик Республикаси қудратли социалистик лагерьнинг асосий етакчи кучи бўлган Совет Иттифоқи блан абадий қардошларча дўстлик алоқаларини янада кўпроқ мустаҳкамладилар. Совет давлати тинчлик, бутун дун'ё халқларининг хавфсизлиги ва дўстлиги учун курашда жиддий ғалабаларга эришди.

Партиянинг олий органи бўлган XX с'езд партияни ва бутун халқни улуғ Ленин йўлидан муваффақият блан олиб бораётган партия Марказий Комитетининг фаолиятини катта мамнуният блан ма'қулламоқ учун ҳамма асосларга эгадир. **(Давомли қарсаклар).**

I.

Марказий Комитетнинг ҳисобот докладида партиянинг умумий тинчлик, халқаро хавфсизлик, халқлар дўстлиги учун, барча давлатларнинг социал-сиёсий тузумларидан қат'и назар, тинч тотув бўлиб яшашлари учун курашдаги жуда катта муваффақиятларининг ёрқин манзараси кўрсатиб берилди ва бу муваффақиятларни марксизм нуқтаи назаридан чуқур анализ қилиб берилди. Ташқи сиёсатимизнинг муваффақиятлари шунинг натижаси бўлдики, Марказий Комитет доно ленинча сиёсатни тўғри ва изчиллик блан ўтказиб келмоқда.

Партиямиз ташқи сиёсатининг кучи шундаки, бу сиёсат чуқур илмий сиёсатдир, бу сиёсат империализм ўлиб ва чириб бораётган капитализм эканлиги тўғрисида Ленин томонидан қилинган анализга негизланмоқда. Партиямиз ва Ҳукуматимиз жаҳон экономикаси ва сиёсатининг ривожланишидаги қонуниятларни очиб бериб, халқаро миқ'ёсдаги синфий кучлар нисбатида бўлган ўзгаришларни ҳисобга олиб, янгидан-янги вазифаларни ўз вақтида қўймоқдалар ва муваффақият блан ҳал қилмоқдалар, СССРнинг ва бутун социалистик лагерьнинг позицияларини мустаҳкамлашни та'минламоқдалар, бу эса империализм позицияларини заифлаштирмоқда.

Партиямиз ва Совет давлатининг улуғ йўлбошчиси В. И. Ленин кўрсатиб ўтган эдики, Октябрь революциясининг ғалабаси натижасида дун'ё бир-бирига қарама-қарши икки системага — социалистик система блан капиталистик системага бўлинганидан кейин жаҳон сиёсати икки йўлда ривожланади: шу йўлларнинг бири тарихан маҳкум этилган эксплуататор синфларнинг «ўз» мамлакатларидаги ишчилар синфи ва меҳнаткашлар оммаси устидан ўз ҳукмронликларини сақлашга ва бошқа мамлакатларнинг қул қилинган ва эзилган халқларини ўзларига итоат қилдириб ушлаб туришга бўлган интилишларини ифодалайди.

Иккинчи йўл эса ишчилар синфининг, эзилган халқларнинг эксплуатацияга, қулликка, эзишга асосланган, урушлар, кризислар, ишсизлик, омманинг қашшоқланиши ва очликда қолишини келтириб чиқараётган жамиятни янги жамият блан алмаштиришга қат'ий бел боғлаганликларини ифодалайдики, бу янги жамиятда социал ва миллий зулмдан озод қилинган, эркин ва мустақил халқлар ўз муносабатларини тинчлик, қардошларча ҳамкорлик, бир-бирларини ҳурматлаш ва ўзаро ёрдамлашиш асосида ривожлантирадилар.

Пролетариатнинг улуғ устози К. Маркс бундай жамият барпо қилиниши муқаррар эканлигини илмий асосда исботлаб берди. «Эски жамиятга, унинг иқтисодий қашшоқлиги ва сиёсий ақлсизлигига қарама-қарши ўлароқ, — деб ёзган эди Маркс, — янги жамият туғилади, бу жамиятнинг халқаро принципи — **тинчлик** бўлади, чунки халқларнинг ҳарбирида ҳам шу бир нарса — **меҳнат** ҳукмрон бўлади». (К. Маркс, Ф Энгельс, сайланма асарлар I том, 449 бет).

Жаҳон воқиаларининг бутун тараққиёти илмий коммунизм асосчиларининг олдиндан кўриб айтган сўзлари тўғрилигини та'кидламоқда. Марказий Комитетнинг XX с'ездга ҳисобот докладида буни исботлайдиган янги далиллар келтирилди.

Партиянинг XIX с'езди блан XX с'езди ўртасидаги даврда Совет Иттифоқининг халқаро миқ'ёсдаги обрўйи ва жаҳон воқиаларининг боришига кўрсатаётган та'сири ниҳоят даражада ўсди, СССР ва Хитой Халқ Республикаси бошчилигидаги социалистик лагерь мамлакатларининг халқаро позициялари мустаҳкамланди. Югославия блан дўстлик ва қардошлик муносабатлари тикланди.

Иккинчи томондан, капитализмнинг умумий кризиси кескинлашди, империализм мустамлакачилик системасининг ҳамма чоклари сўкилиб кетмоқда.

Жаҳон миқ'ёсидаги туб ўзгаришлар социал-сиёсий системалари турлича бўлган давлатларнинг тинч тотув бўлиб яшаши учун, урушнинг олдини олиш учун курашни кучайтирадиган янада каттароқ қулай перспективалар ва шарт-шароитлар очиб бермоқда.

Шу сабабли, Марказий Комитетнинг ўртоқ Н. С. Хрушчев томонидан қилинган ҳисоботида марксизм-ленинизмни догматик тарзда эмас, балки ижодий тарзда, метафизик тарзда эмас, балки диалектик тарзда татбиқ этиб, рўй берган ўзгаришларни ҳисобга олиб, ҳозир энг муҳим масалалар янги равишда тўғри қўйилмоқда. Бу — тинч тотув бўлиб яшаш, урушнинг олдини олиш мумкинлиги ҳамда социализмга ўтиш формалари ва йўллари тўғрисидаги масалалардир. Шу масалаларнинг ҳаммаси бирбири блан чамбарчас боғланган.

Уруш ва тинчлик масаласи ҳал қилувчи аҳамиятга эгадир, чунки бу масала ер юзининг ҳамма бурчакларида яшаб турган, йигирманчи асрда икки жаҳон урушини бошидан кечирган ўн ва юз миллионлаб кишилар учун ҳаётий муҳим бўлган энг зарур масаладир.

Албатта, биз урушларни, айниқса империализм давридаги урушларни келтириб чиқарадиган сабаблар масаласини тушунишда синфий позицияда, марксизм-ленинизм позициясида қоламиз.

Халқларга ўз идеологиясини ва социал-сиёсий тузумини зўрлаб қабул қилдириш мақсадида урушлар қилишга интилиш, низо'ли халқаро масалаларни қурол кучи блан ҳал қилиш, айниқса ўзгаларнинг территориясини босиб олиш ва бошқа халқларни қул қилиш Совет давлатининг синфий табиатига тамомила ёт бир нарсадир.

Империализмга келганда, урушларни келтириб чиқариш унинг табиатига хос бир нарсадир, лекин у ҳам ўзининг бу табиатидаги ишни қилишга ҳамма вақт ҳам ихтиёрли бўлавермайди, чунки ўзига зид бўлган ишчилар синфини унинг ўзи келтириб чиқаради, ишчилар синфи империализм табиатидаги йиртқичликларнинг майдонга чиқишига тўсқинлик қилади, зарур бўлиб қолган тақдирда эса империализмнинг бу табиатини эзиб, янчиб ташлайди.

Халқлар янги урушларни бошлаб юбориш йўлида ғов бўлиб турган ҳал қилувчи кучдир. Бу кучнинг салмоғи, халқларнинг тинчликка бўлган иродаси, янги қирғин жаҳон урушига йўл қўймаслик мақсадида халқларда бўлган мустаҳкам қат'ият кейинги даврда таққослаб бўлмаслик даражада ўсди. Шу сабабли, ҳозирги замондаги кучлар нисбатини ҳисобга олиш натижасида чиқарилган хулоса, я'ни уруш мутлақо муқаррар эмас деган хулоса ҳечсўзсиз тўғри хулосадир. Биз шунга аминмизки, агар халқлар тинчликни сақлаш ишини ўз қўлларига олсалар ва уни охиригача қаттиқ туриб ҳимоя қилсалар, тинчлик сақланиб қолади ва мустаҳкамланади! **(Қарсаклар).**

Барча мамлакатларнинг халқлари ва биринчи навбатда совет халқи айни вақтда империализм реакцион кучларининг авантюристик характерини ҳисобга олишлари ва шу сабабли жуда катта хуш'ёрлик кўрсатишлари лозим.

Биз урушнинг олдини олишга интилмоқдамиз. Империализмнинг реакцион агрессив кучларини қанчалик кўп фош қилаверсак, қуролсизланиш учун қанчалик кўп курашаверсак, модомики қуролсизланиш тўғрисида ҳали битимга келинмаган экан, Ватанимизнинг мудофаа қувватини мустаҳкамлайверсак, шавкатли Қуролли Кучларимизни такомиллаштираверсак, Совет Иттифоқини умумий тинчликнинг, хавфсизликнинг, халқлар дўстлигининг тобора кўпроқ қудратли ва ишончли таянчига айлантираверсак урушнинг олдини олиш имкониятлари шу қадар реал имкониятлар бўлиб қолаберади! **(Давомли қарсаклар).**

Шу нарса тарихий аҳамиятга эгадирки, улуғ давлатларнинг — Совет Иттифоқи, Хитой Халқ Республикаси, Ҳиндистон Республикаси, шунингдек бошқа кўпгина мамлакатларнинг халқлари қардошларча қалин дўстлик алоқалари блан бир-бирларига чамбарчас бўлиб боғланган ҳолда, барча давлатларнинг социал-сиёсий тузумларидан қат'и назар, тинч тотув бўлиб яшашлари учун курашмоқдалар.

Ленин ўзининг «Оз бўлсину соз бўлсин» деган мақоласида жаҳон тараққиётининг перспективаларини анализ қилиб, бундан 33 йил муқаддам бундай деб ёзган эди:

«Курашнинг оқибати, провардида, Россия, Ҳиндистон, Хитой ва ҳоказоларнинг аҳолининг гигант кўпчилигини ташкил этганлигига боғлиқдир. Сўнгги йилларда аҳолининг худди мана шу кўпчилиги ўз озодлиги учун курашга жуда ҳам тез тортилмоқда, шунинг учун бу жиҳатдан қараган вақтда жаҳон миқ'ёсидаги курашнинг қандай узил-кесил ҳал бўлиши тўғрисида ҳечбир шубҳаланиш мумкин эмас. Мана шу жиҳатдан социализмнинг узил-кесил ғалабаси тўла равишда ва шак-шубҳасиз та'минлангандир» (Асарлар, 33 том, 524 бет).

Инсоният доҳиси Владимир Ильич Лениннинг бу илмий башорати ҳам рўёбга чиқаётганлигини эндиликда бутун дун'ё кўриб турибди. **(Гулдурос қарсаклар).**

Социалистик Совет давлатининг вакиллари Хрушчев ва Булганин ўртоқларни Ҳиндистон халқлари қай тариқа кутиб олганликларини ва СССР, Хитой Халқ Республикаси ҳамда Ҳиндистон Республикаси ўртасида нақадар сиёсий яқинлашиш вужудга келганлигини Ленин кўраолганида эди, у хурсанд бўлиб «Менинг орзу қилган нарсам шу эди» деб айтган бўлур эди. **(Қарсаклар).**

Шу нарса ҳам катта аҳамиятга эгадирки, капиталистик мамлакатларнинг ичида синфий зиддиятлар кескинлашиб бормоқда, ишчилар синфи ва кенг халқ оммасининг фақат ўз иқтисодий манфаатлари учун олиб бораётган курашигина кучайиб бормасдан, шу блан бирга, зўр бериб қуролланишга қарши, тинчлик учун, халқаро муносабатлардаги кескинликни юмшатиш учун олиб бораётган кураши ҳам кучайиб бормоқда.

Ишчилар синфининг бирликка, барча ватанпарвар ва демократик кучларни миллий мустақилликни ҳимоя қилиш ҳамда четэл империализмига бўйсунишдан бош тортиш негизида бирлаштиришга қилаётган ҳаракати кучайиб бормоқда. Мана шуларнинг ҳаммаси Францияда ва Италияда айниқса ёрқин равишда намоён бўлди. Францияда ва Италияда коммунистик партиялар парламент сайловларида катта ғалабага эришдиларки, бунга бизнинг партиямиз ва бутун совет халқи астойдил хурсанд бўлмоқдалар! **(Қарсаклар).**

Биз ҳар қачонгидек, ўзимизнинг революцион синфий позицияларимизда турибмиз. Социализм муқаррар равишда капитализмнинг ўрнини олиши лозим, фақат социализмгина халқларни эксплуатация, эзиш, қашшоқланиш, урушлар, кризислар, ишсизлик ва шунинг сингариларнинг даҳшатларидан халос қилади.

Лекин социализмга ўтиш формалари масаласи ҳарқайси мамлакатнинг ўз шароитига мосланган ҳолда, янги тарихий тажрибани ҳисобга олиб, конкрет равишда ҳал қилиниши лозим.

Бу — Хитойнинг ва халқ демократияси мамлакатларининг улуғ тажрибасидир. Шу мамлакатлардаги халқ ҳокимияти пролетариатнинг меҳнаткашлар оммасининг оммавий революцион ҳаракатига таяниб бунда парламент формаларидан ҳам фойдаланиб, бу формаларни янги мазмун блан— халқ демократияси блан тўлдириб, ғолибона равишда социализм қурмоқда. Совет халқи ва партиямиз қардошларимизнинг тарихий ғалабаларини кўриб чин кўнгилдан қувонадилар. Бу ғалабалар ишчилар синфининг ўз революцион авангарди бошчилигида қилаётган сиёсий раҳбарлиги сингари ҳал қилувчи шарт-шароит блан та'минланмоқда. **(Қарсаклар).**

СССРда социализм ғалаба қилганлиги туфайлигина мана шуларнинг ҳаммаси рўёбга чиқди. Эндиликда, инсониятнинг қарийб ярмисини ўз ичига олган мамлакатлар социализм истиҳкоми бўлиб қолган ҳозирги пайтда айрим мамлакатларнинг, муайян шароитда, гражданлар уруши қилмасдан ҳам капитализмдан социализмга ўтиши учун қулай шарт-шароитлар вужудга келди.

Бунда биз мустаҳкам кўпчиликни қўлга олиш воситаси блан пролетариатнинг оммавий-революцион ҳаракатига таянадиган, пролетариатнинг революцион авангарди бошчилигида барча меҳнаткашларга сиёсий раҳбарликни амалга оширадиган парламент формаларидан фойдаланиш мумкин деган фикрдамиз.

Лениннинг, айниқса ўзининг «Коммунизмда болаларча «сўллик» касали» деган ажойиб асарида баён қилиб берган стратегия ва тактика принциплари ҳозирги тарихий шароитда алоҳида аҳамиятга эга бўлмоқда.

В. И. Ленин коммунистларга та'лим бериб «Коммунизмнинг умумий ва асосий принципларини синфлар ва партиялар ўртасидаги **ўзига хос** муносабатларга, коммунизмга томон об'ектив юксалишнинг **ўзига хос** хусусиятига татбиқ қилабилиш керакки, бу нарса ҳарбир айрим мамлакатнинг ўзига хосдир ва буни ўргана, топа ва сезабилиш керак» деган эди. У «ҳамма ва ҳарқандай формаларни, янги ва эски формаларни коммунизмнинг тўла ва узил кесил, қат'ий ва қайтмас ғалабаси қуролига айлантиришни билиш» керак деб ҳам уқтириб ўтган эди. (Асарлар, 31 том, 78, 93 бетлар).

Марказий Комитетнинг ҳисобот докладида ҳозирги замон халқаро тараққиётининг принципиал масалалари қўйилганлиги фақат бизнинг партиямиз учунгина эмас, шу блан бирга барча қардош коммунистик ва ишчи партиялар учун ҳам жуда катта назарий ва амалий-сиёсий аҳамиятга эгадир.

Бизнинг қардош партияларимиз ўзгарган халқаро вазиятни ҳисобга олиб ва ишчилар синфининг бирликка, барча чинакам демократик прогрессив кучларни миллий мустақиллик ва социал прогресс учун, тинчлик учун, урушга қарши курашда бирлаштиришга томон ўсиб бораётган интилишига таяниб, жиддий муваффақиятларга эришишлари мумкин.

Коммунистик ва ишчи партияларга ишчилар синфининг бирлигига эришишда, тинчлик учун, социализм учун олиб бораётган олижаноб курашларида чин қалбдан муваффақиятлар тилаймиз. **(Қарсаклар).**

Марказий Комитетнинг ўртоқ Н. С. Хрушчев томонидан қилинган ҳисобот докладида қўйилган принципиал масалаларни партиянинг XX с'езди ма'қуллайди, бунга шак-шубҳа бўлиши мумкин эмас. XX с'езднинг бундай қарори тинч тотув бўлиб яшаш учун, урушнинг олдини олиш учун, бутун дун'ёда халқлар дўстлиги учун, социализм йўлидаги курашда, ишчилар синфининг бирлиги учун курашда партиямизнинг ва Совет давлатининг позицияларини янада кўпроқ мустаҳкамлайди. **(Гулдурос қарсаклар).**

II.

Ўртоқлар! Биз юксак даражада ривожланган индустрияга таяниб туриб, биринчидан, мудофаа учун керакли энг замонавий маҳсулот ишлаб чиқаришда АҚШ дан кейинда қолмадик, ба'зи жиҳатлардан эса ундан ўзиб ҳам кетдик, иккинчидан, мамлакатнинг ички сиёсий аҳволини мустаҳкамладик, қишлоқ хўжалигини, саноатни ривожлантиришда жиддий муваффақиятларга эришдик. Биз шу туфайли ҳам ўзимизнинг халқаро мавқи'имизни мустаҳкамладик ва яхшиладик.

Партия XIX с'ездидан кейин Марказий Комитет қишлоқ хўжалиги соҳасида бирқанча жуда катта тарихий қарорларни ниҳоят даражада большевистик принципиаллик ва зўр ғайрат блан ишлаб чиқди, қабул қилди ва амалга оширмоқда. Марказий Комитетнинг тўрт Пленуми дон ва чорвачилик маҳсулотларини етиштиришни кўпайтириш, қўриқ ва бўз ерларни ўзлаштириш, колхозларни ва совхозларни янада мустаҳкамлаш масалаларига бағишланди.

Партия ва давлат кучлари ва маблағларининг қишлоқ хўжалигини кескин равишда юксалтиришни та'минлашга мана шу тариқа қаратилганлигига сабаб шу бўлдики, уруш вақтида вайрон қилинган қишлоқ хўжалиги қийин аҳволга тушиб қолган эди.

Партиянинг XIX с'ездидан кейин Марказий Комитет томонидан қабул қилинган ҳамма чоралар орасида жуда катта қўриқ ва бўз ер массивларини ўзлаштириш тўғрисидаги, колхозларни кадрлар блан мустаҳкамлаш ва бошқа масалалар тўғрисидаги қарорлар айниқса катта аҳамиятга эга бўлди. Бирқанча иқтисодий тадбирлар кўрилганлиги натижасида колхозчиларнинг колхоз ишлабчиқаришини юксалтиришдан моддий манфаатдорлиги анча кучайтирилди. Партия ишчилар синфи блан деҳқонларнинг ленинча иттифоқини мустаҳкамлашга эришди.

МТС ва совхозларнинг ходимлари эндиликда мамлакатимиз ишчилар синфининг анча катта отряди бўлиб қолди. МТСларнинг ўзи анча мустаҳкамланди, кўп миқдорда илғор техника блан қуроллантирилди. Олтинчи бешйилликда қишлоқ хўжалигининг техника қувватини кескин равишда кўпайтириш мўлжалланади ва бу вазифа албатта бажарилиши лозим.

Ҳозирги вақтда Марказий Комитет ҳамма колхозларда ва совхозларда, айниқса аҳоли зич жойлашган районлардаги колхозларда ва совхозларда ҳосилдорликни кескин равишда оширишга эришишни асосий вазифа қилиб қўймоқда. Қишлоқ хўжалигини минерал ўғитлар блан та'минлашни анча кўпайтириш, бинобарин, химия саноатининг ролини ошириш зарур. Белгиланган топшириқларни ошириб бажармоқ учун бешйилликни амалга ошириш процессида ҳам бу масала блан яна шуғулланишга тўғри келади.

Партия ва унинг Марказий Комитети йирик ходимлардан 30 мингга яқин кишини қолоқ колхозлар правлениеларига раисликка юбориш блан колхозларни мустаҳкамлашда катта ва муҳим иш қилдилар.

Коллективлаштириш учун кураш даврида қишлоққа юборилган 25 минг ишчи, шунингдек МТСлар ва совхозлардаги сиёсий бўлимларнинг ходимлари асосан сиёсий ташкилотчилар бўлган эдилар. Эндиликда қишлоқларга сиёсий тажриба блан бирга инженерлик ва агрономлик билимларига эга бўлган ходимлар юборилди. Бу ходимларни ҳартомонлама қўллаб-қувватлашни давом эттириш, уларнинг малакасини ошириш, улар блан алоқани узиб қўймаслик керак, бу жуда муҳим ташкилий тадбир ҳам партияга социалистик қишлоқ хўжалигини янада юксалтириш ишида катта натижалар беради.

Партия Марказий Комитети ва Ҳукумат ҳисобот даври ичида саноат соҳасида бирқанча катта тадбирларни ишлаб чиқдилар ва амалга оширдилар. Бу тадбирлар партия XIX с'езди томонидан бешинчи бешйиллик планда белгиланган топшириқларнинг муваффақиятли равишда тўла ва ошириб бажарилишини та'минлади.

КПСС Марказий Комитетининг 1955 йил июль Пленуми қабул қилган қарор айниқса катта аҳамиятга эга бўлди. Бу қарор социалистик саноатни ва айниқса бутун экономикани ривожлантиришнинг, мамлакат мудофаа қувватини мустаҳкамлашнинг, қишлоқ хўжалигини юксалтиришнинг ҳамда халқ исте'мол қиладиган товарлар ишлаб чиқараётган саноатни ривожлантиришнинг мустаҳкам негизи бўлган оғир саноатни янада тараққий эттириш учун принципиал йўл кўрсатиб берди.

Бу — янги техникани ва Ватанимиз техникасининг ҳамда жаҳон техникасининг муваффақиятларини кенг жорий қилиш базасида техникани тараққий эттириш ва шу асосда меҳнат унумдорлигини кескин равишда ошириш йўлидир. Марказий Комитетнинг саноат ва қишлоқ хўжалиги соҳасидаги қарорларини, олтинчи бешйиллик топшириқларини амалга ошириш социалистик хўжалигимизни тағин ҳам тез юксалтиришни ва мамлакатнинг социализмдан жадал сур'атлар блан коммунизмга ўтишини та'минлайди.

III.

Мамлакатимиз халқ хўжалигининг ўсиши, оғир индустриянинг янада кенг миқ'ёсда ривожланиши, Партия ва Ҳукумат томонидан қишлоқ хўжалигини юксалтириш, халқ исте'мол қиладиган буюмлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш соҳасида қабул қилинган катта тадбирларнинг амалга оширилиши — социалистик экономикани тағин ҳам юксалтириш соҳасидаги барча тадбирларнинг амалга оширилиши транспортни янгидан юксалтириш блан чамбарчас боғлангандир ва кўп жиҳатдан ана шунга боғлиқ бўлади.

Бутун шонли индустриямиз ва юксалиб бораётган қишлоқ хўжалигимиз сингари транспорт ҳам партиянинг XX с'ездига жиддий муваффақиятлар блан келди.

Транспортимиз халқ хўжалигининг юк ташишга бўлган эҳтиёжларини асосан қондириб турганлигига қарамай, темир йўлларнинг ишида камчиликлар борлигини ва юк ташишда ҳозирнинг ўзидаёқ жиддий тиғизликка дуч келаётганлигини кўрмаслик нотўғри бўлур эди. Юк жўнатувчилар ўртасида вагонлар нормасини тақсимлашдаги «карточка» системаси ҳали ҳам тугатилгани йўқ. Аввало Урал, Сибирь ва Донбасс темир йўлларида ва шу йўлларнинг бошқа йўлларга туташган жойларида бу тиғизлик сезилмоқда. Ваҳоланки, ташилаётган юклар ниҳоят даражада кўпайиб кетмоқда.

Транспортчилар, биринчи навбатда темирйўлчилар хўжаликнинг юк ташишга бўлган эҳтиёжларини тўла қондирмоқ учун йўлларнинг юк ташиш ва юк ўтказиш қобилиятини кўпайтиришлари ва транспортнинг техника жиҳатдан қолоқлигини тугатишга, транспортни реконструкция қилиш ва унинг ишларини яхшилашга айниқса куч ва ғайратларини сарфлашлари лозим.

Партия Марказий Комитети темир йўлларда электровозларни жорий қилишга кескин равишда ўтиш масаласини тўғри ва қат'ият блан қўйди. Электровозларни жорий қилишга ўтиш темир йўл транспортини техника жиҳатдан реконструкция қилишнинг ва уни олий техника базасида ривожлантиришнинг энг муҳим звеносидир.

Темир йўлларни электрлаштириш соҳасида қабул қилинган ўнбешйиллик планда юк энг кўп ташиладиган томонларда — Москвадан Жанубга ва Шарққа борадиган томонларда, тоғлик йўлларда, юк ташиш ва пассажир қатнови жуда катта бўлган магистралларда ва йирик шаҳарларнинг атрофидаги темир йўл участкаларида электровозларни жорий қилиш кўзда тутилади.

Темир йўлларни электрлаштириш, шунингдек тепловозларни жорий қилиш темир йўлларнинг юк ташиш қобилиятини оширишнинг жуда муҳим факторидир. 5700 от кучи қувватига эга бўлган саккиз ўқли янги электровоз 3,5—4 минг тонна юк ортилган поездни соатига 90 километргача бўлган тезлик блан тортиб боради, темир йўлларнинг энг баландликка кўтариладиган участкаларида эса соатига 42—43 километр тезлик блан тортиб боради. 1960 йилда темир йўллардаги бутун юк оборотининг ҳозирги вақтдаги 14 процент ўрнига 40—45 проценти электровозлар ва тепловозлар воситаси блан бажарилади.

Ўртоқ Н. С. Хрушчев ўз докладида темирйўлчиларни ва уларнинг раҳбарларини темир йўлларни электрлаштиришдаги ва янги техникани жорий қилишдаги қолоқлик учун тўғри танқид қилди. Мен шунарсага аминманки, темирйўлчилар Марказий Комитетнинг ҳақли танқидини большевикча қабул қилиб, электровозларни жорий қилишга, электрлаштиришнинг ажойиб планини амалга оширишга революцион ғайрат блан киришадилар ва Совет Иттифоқининг темир йўл транспортини тағин ҳам юксалтиришни та'минлайдилар.

(ОХИРИ ТЎРТИНЧИ БЕТДА).

Ўртоқ Л. М. КАГАНОВИЧ нутқининг давоми

(БОШИ УЧИНЧИ БЕТДА)

Ўз-ўзидан ма'лумки, тортиш техникасини реконструкция қилиш блан бирликда темир йўл хўжалигининг ҳамма тормоқларида энг янги техника жорий қилиниши лозим, акс ҳолда электрлаштириш тўлиқ самара бермайди. Поездлар қатновини бошқаришда автоматикани—автоблокировкани, диспетчерлик централизациясини, стрелкаларни электр воситаси блан централизациялашни, сортлайдиган горкаларни механизациялашни, автостопларни, радио алоқани, станцияларда телевидениени ва шунинг сингариларни яна ҳам қат'ият блан жорий қилиш зарур. Бизда 120 минг стрелочник бор. Стрелкаларни электрлаштиришни амалга оширганимиздан кейин, стрелочникларга деярлик эҳтиёж қолмайди. Бу касб тугатилиши блан «Ҳамма айб стрелочникда» деган мақол ҳам тугатилади. **(Залда жонланиш).**

Диспетчерлик централизацияси энг мукаммал ва энг янги техникадир. Бунда диспетчер бир пунктдан туриб поездларни ўтказишни ўзи та'минлайди, 200 километргача бўлган участкада ўнбеш-йигирма ўрталик станцияларда сигналларни ва стрелкаларни буришни ўзи бошқариб туради. Бу станцияларда ҳаракат ходимларининг деярлик бутун штати, шу жумладан, стрелочниклар ҳам тугатилиши лозим, бунинг натижасида фақат битта станция бошлиғининг ўзи қолади.

Автоблокировкани ва диспетчерлик централизациясини жорий қилиш ишлари электрлаштиришни ва теплофикацияни жорий қилиш блан албатта баббаравар олиб борилиши лозим.

100 тоннагача юк кўтараоладиган вагонлар керак бўлади, яримвагонлар, универсал вагонлар кўпроқ керак бўлади. Қишлоқ хўжалиги ривожланаборган сари сабзавотлар, мевалар, гўшт ва тез бузиладиган бошқа юкларни ташиш анча ортади. Бу эса рефрижератор поездларни, механика воситаси блан совутиладиган вагонларни кенг жорий қилишни талаб этади.

Пассажир вагонлар масаласи кескин масала бўлиб қолди. Пассажир вагонларнинг 40 процентидан кўпроғи эскирган конструкциядаги вагонлардир, маҳаллий ва шаҳар атроф поездларида пассажирлар учун ўнғғайсиз бўлган ва ишдан чиқиб қолган эски вагонлар кўп. Эски пассажир вагонларини алмаштириш ҳамда пассажирлар ташишни бутун чоралар блан яхшилаш планини ишлаб чиқиш, пассажир вагонларни ҳавони кондиция қилиб берадиган установкалар блан жиҳозлашни авж олдириб юбориш зарур.

Шу блан бир вақтда темир йўллар, станциялар, иккинчи йўлларнинг поездларни ўтказиш қувватини ошириш ҳамда, аввало, кўп юк ташиладиган ва янги ўзлаштирилаётган томонларда янги йўллар қуриш зарур. 1960 йилда, масалан Магнитогорск — Старлитомоқ — Абдуллино ўртасида (бу йўл қурилиши блан Жанубий Урал ва Қарағанда юкларини Ғарбга бевосита ташиш имконияти очилади), Свердловск йўлининг ишини осонлаштирадиган Курган — Синарская — Красноуфимск районии ўртасида, Хитой Халқ Республикаси блан алоқа қилмоқ учун янги йўл очиб берадиган Олмаота — давлат чегараси ўртасида янги темир йўл ва бошқа йўллар қурилиши лозим.

Кучли локомотивларни, кўп юк ортадиган вагонларни жорий қилишга, ҳаракат тезлигини кўпайтиришга тўсиқ бўлиб турган йўл масаласи энг ўткир проблемадир. Йўл хўжалигини реконструкция қилиш, йўлларни оғир рельсларга кўчиришни ва йўлларнинг остига қум ўрнига шағал ётқизишни тезлаштириш зарур.

Сув транспорти олдида ҳам ана шундай катта проблемалар турибди. Транспортнинг ҳамма турларини СССРнинг яхлит транспорт шохобчаси тариқасида ишлайдиган қилиб энг самарали равишда уларнинг ишларини план асосида кооперативлаштириш ва бир-бирига ёрдам беришини та'минлаш имконияти социалистик экономиканинг катта афзаллигидир.

Транспортнинг арзонроқ турлари блан— сув транспорти ва трубопроводлар орқали юк ташишнинг ҳажми ҳали ҳам паст даражада қолиб келмоқда. Маҳаллий юкларни ташимоқ учун кичик дар'ёлар деб аталадиган дар'ёлардан айниқса қониқарсиз фойдаланилмоқда.

Волга дар'ёси тубдан реконструкция қилинганлигига қарамай, кемалар юрадиган янги каналлардан ва сув омборларидан, сув йўлларидан жуда кам фойдаланилмоқда. Навигация даврида ўн миллион тонналаб юклар Волга ва бошқа дар'ёларда кемалар орқали ташилаётганлиги блан бирга темир йўллар орқали ҳам ташилаётганлиги тоқат қилиб бўлмайдиган бир ҳолдир. Арктика сув йўлидан фойдаланишни яхшилаш ва Қора денгиз портларидан катта каботажда юк ташишни кўпайтириш темир йўллар орқали Узоқ Шарққа ҳаддан ташқари олис масофаларга юк ташишни камайтирмоқ учун катта имконият беради.

Бир-бири блан боғланган ва бир-бирига та'сир ўтказиб турадиган яхлит транспорт шохобчасининг вужудга келтирилиши юк ташишни камайтиришга ва арзонлаштиришга имкон беради, лекин бунинг учун сув транспортини мустаҳкамлаш керак.

Дар'ё ва денгиз флоти министрликларининг раҳбарлари флотни такомиллаштириш ва реконструкция қилиш ишида ҳамда анча юқори тезлик блан юрадиган, тағин ҳам қувватлироқ, такомиллаштирилган ўзиюрар юк кемалари ва пассажир кемаларини жорий қилишда кўпроқ активлик кўрсатишлари ва қунт блан ишлашлари зарур.

Сув транспортида порт ва пристань хўжалиги энг қолоқ участка бўлиб қолмоқда, бу соҳадаги қолоқлик ҳатто кемаларнинг қолоқлигидан ҳам кўпроқдир. Порт-пристань хўжалигини ривожлантириш соҳасида катта ишлар қилиш зарур.

Автомобиль транспортида кучли автомобильлар ва айниқса прицеплар бизда кам. Биз 10—20 тонна ва ундан ҳам кўпроқ юк кўтараоладиган кучли юк автомобильларини жорий қилишимиз лозим.

Шуни айтиб ўтиш керакки, бизда такомиллаштирилган тош йўллар кам. Тош йўллар шохобчаларини ривожлантириш масаласи ҳал қилишни кутиб турибди. Йўллар қуриш, уларни ремонт қилиш ва сақлаш ишида маҳаллий ташаббускорлик катта аҳамиятга эга бўлиши лозим. Автомобиль транспортидан турли идораларнинг фойдаланишини камайтириш ҳисобига умум фойдаланадиган автомобиль транспорт блан юк ташишнинг салмоғини ошириш зарур.

Транспортнинг техника жиҳатидан реконструкция қилинишини кутиб туриш темир йўл, дар'ё, денгиз ва автомобиль транспортидаги резервлардан фойдаланишни яхшилаш учун олиб бориладиган курашни сусайтирмаслиги лозим, акс ҳолда биз юк ташишни та'минлайолмаймиз.

Ҳамма юкларни ташиб беришни та'минламоқ учун юк ташишнинг ўзини ҳам тежашимиз лозим, юк ташишни тежашда социалистик хўжалигимизнинг афзалликларидан кенг ва чуқур фойдаланиш, ишлабчиқарувчи кучларнинг жойлаштирилишини яхшилаш, саноатни хомаш'ё манба'ларига ва исте'мол районларига яқинлаштириш, айрим районларни комплекс равишда ривожлантириш, маҳсулотни жойларда қайта ишлашни кучайтириш зарур, бу эса, юк ташишни ҳамда маҳсулотни исте'молчиларга етказиб беришни та'минлашни яхшилаш блан бир қаторда, юкларни муқобил ташишни, такрор ташишни, ортиқча узоқ масофаларга ташишни ва бошқа рационал бўлмаган ташишларни тугатишга имкон беради. Бу—олтинчи бешйилликдаги муҳим ва жиддий вазифадир.

Транспорт олдида турган катта вазифаларни бажармоқ учун транспорт қурилиши ишини жиддий равишда яхшилаш, индустриал методларни жорий қилиш, проектлашни яхшилаш, қурилишни битказиш муддатларини тезлаштириш ва энг муҳими қурилишни арзонлаштириш керак.

Транспортни техника жиҳатидан реконструкциялаш аввало ҳаракат тезлигини оширишда катта натижа бериши лозимки, бунинг катта халқ хўжалик аҳамияти бор.

Ҳаракат тезлигини кўпайтириш юк ташишнинг таннархини камайтиради, транспорт ҳаражатларини анча тежашга имкон беради ҳамда келаётган юкларни ўз вақтида ташиб туриш учун ва, энг муҳими, темирйўллар ва портларнинг юк ўтказиш қобилиятидан тўла фойдаланиш учун қўшимча миқдорда вагонлар, локомотивлар, кемалар, автомашиналарни бўшатиб беради.

Транспортда ҳаракат тезлигини ошириш натижасида жуда кўп миқдордаги материал ресурсларни муомала доирасидан бўшатиб, бошқа мақсадлар учун фойдаланишга имкон беради, товар оборотини тезлаштиради, ишлабчиқариш районлари блан исте'мол районларини вақт э'тибори блан бир-бирига яқинлаштиради. Бинобарин, бу ҳол саноатни кооперативлаштиришни осонлаштиради ва ишлабчиқариш воситаларини транспортировкадан жадаллик блан бўшатиш ҳисобига қўшимча маҳсулот олишни та'минлайди, меҳнаткашларнинг унумли меҳнат қилишлари ва дам олишлари учун пассажирлар ташишда анча вақтни тежашга имкон беради.

IV.

Ҳаракатни тезлаштириш ва вақтни тежаш проблемаси умуман умумхалқ хўжалик аҳамиятига эгадир. Маркс бундай деб ёзган эди: «Ҳарқандай тежаш, оқибат натижада вақтни тежаш демакдир... Вақтни тежаш, худди шунингдек ишлабчиқаришнинг турли тормоқлари бўйича иш вақтини планли тақсимлаш коллектив ишлабчиқариш асосидаги биринчи иқтисодий қонун бўлиб қолади». (К. Маркс ва Ф. Энгельс архиви, IV том, 119 бет).

Улуғ Ленининг асосий капиталистик мамлакатларга иқтисодий жиҳатдан, я'ни аҳоли жон бошига маҳсулот ишлаб чиқариш жиҳатидан етиб олиш ва улардан ўзиб кетиш тўғрисидаги шиори амалга оширилаётган тарихий шароитда бу нарсанинг айниқса катта аҳамияти бор.

Бу шиор ўртага қўйилгандан бери ўтган йиллар давомида (бундан уруш даври мустаснодир, бу даврда асосий вазифа Гитлерни Берлингача қувлаб бориш ва гўрга тиқишдан иборат бўлган эди, бу вазифани шонли Армиямиз муваффақият блан бажарди) етиб олиш ва ўзиб кетиш вазифасини амалга оширишда анча олдинга силжидик ва аҳоли жон бошига маҳсулот ишлаб чиқаришда асосий капиталистик мамлакатларга нисбатан бўлган қолоқликни анча камайтирдик.

Етиб олиш ва ўзиб кетиш вазифасини ҳал қилиш СССР халқ хўжалигини капиталистик мамлакатларга нисбатан анча тез сур'атлар блан ривожлантириш орқали, социализм тараққиётининг капитализм тараққиётидан фарқ қиладиган қонунларига мувофиқ сур'атлар блан ривожлантириш орқали та'минланади.

Социалистик хўжалик капиталистик хўжаликка қараганда аввало шунинг учун анча тежамлидирки, капитализмнинг моҳиятида бўлган кризислар, ишсизлик, ишлабчиқариш анархияси ва конкуренциялар блан боғлиқ бўлган нобудгарчиликлар, я'ни ишлабчиқаришдаги ва муомаладаги нобудгарчиликлар социалистик хўжаликда асло бўлмайди.

Гарчи, ишлабчиқаришда ҳам, муомалада ҳам бизда нобудгарчиликлар кўп бўлаётган бўлсада, лекин биз бу нобудгарчиликларни камайтириш йўлларини биламиз ва уларни камайтириш ҳамда тугатиш учун муваффақиятли равишда курашамиз. Бу йўл — фаолиятнинг ҳамма соҳаларида иқтисодий тежаш йўлидир. Иқтисодий тежаш партия, совет аппарати, бутун халқ хўжалиги ишида бундан буён ҳам энг муҳим вазифа бўлиб қолади. Бу ерда гап ишлабчиқаришга дахли бўлмаган фаолиятдаги сарфларни камайтириш, бошқарув харажатларини камайтириш, аппарат ишини қисқартиш ва яхшилаш, муомала ва транспорт чиқимларини камайтириш тўғрисида боради, чунки бу соҳаларда янги моддий бойликлар яратилмайди.

Бунда гап энг муҳим ва катта иш устида — ишлабчиқаришдаги жонли ва буюмлашган меҳнатнинг сарфланишини тежаш устида борадики, бу нарса социалистик ишлабчиқаришнинг энг муҳим сифат кўрсаткичида, маҳсулот таннархини камайтиришда ўз ифодасини топади.

Меҳнат унумдорлигини капитализм давридагига қараганда анча ошириш йўли блангина асосий иқтисодий вазифанинг ҳал қилинишини та'минлаш мумкин.

Ҳозирги замон капитализмининг мадоҳлари ҳозирги вақтда хўжайинлар блан ишчиларнинг «индустриал бирлик руҳи» асосида меҳнат унумдорлигини ошириш шиори тўғрисида кўп гапирмоқдалар. Бу — янги куйга солинган эски ашуланинг ўзгинасидир, чунки капиталистлар меҳнат унумдорлигига умуман жамият турмушини яхшилаш воситаси деб қизиқмайдилар, балки капиталистлар оладиган ҳаддан ташқари фойдаларни кўпайтириш воситаси деб қизиқадилар.

Биз учун, социалистик лагерь учун меҳнат унумдорлигини ошириш халқ хўжалигининг маҳсулотини кўпайтириш соҳасида, халқнинг моддий фаровонлигини ошириш воситаси сифатида ҳал қилувчи аҳамиятга эгадир.

Улуғ Ленин 1919 йилдаёқ айтган эдики, меҳнат унумдорлиги янги ижтимоий тузумнинг ғалаба қилиши учун энг муҳим, энг асосий нарсадир. У меҳнат унумдорлигини социализм ғалаба қозонишининг ҳал қилувчи йиғма шарти деб, йирик индустрия тарзидаги янги моддий базанинг йиғиндиси деб, бутун аҳоли оммасининг маданиятини юксалтириш, интизом ва ишлаш уқуви, меҳнатни яхши ташкил қилиш йиғиндиси деб, я'ни **партия ва Совет ҳукумати томонидан техника, иқтисодий, ташкилотчилик, маданий ва сиёсий соҳаларда қилинадиган ҳамма ишларнинг йиғиндиси** деб ҳисоблаган эди.

Ленин шу шиорни э'лон қилгандан бери ўтган нисбатан қисқа тарихий муддат ичида биз бу шиорни амалга оширишда жуда олға силжидик. 1913 йилдан то 1955 йилгача бўлган давр ичида СССР саноатида меҳнат унумдорлиги 8 баравар ошди, иш куни қисқарганлигини ҳам ҳисобга олганда 10 баравар ошди.

Броқ, меҳнат унумдорлигини ошириш соҳасида берилган топшириқни ўтган бешйилликда барча корхоналар ва умуман бутун саноат тўла бажарганда эди, биз яна ҳам кўпроқ натижага эришган бўлур эдик.

Меҳнат унумдорлигини ошириш соҳасидаги мавжуд резервларни ишга солмоқ учун, албатта, янги техникани тезроқ жорий қилиш зарур, бунга Марказий Комитет ҳисобот даврида айниқса кўпроқ э'тибор берди: махсус кенгаш чақирди, саноат ходимлари активларининг кенгашини ўтказди, Марказий Комитетнинг 1955 йил июль Пленумида бу масалани чуқур муҳокама қилди, партия ташкилотларига махсус хат юборди.

Бешйиллик йиллари мобайнида халқ хўжалиги янги техника блан катта миқ'ёсларда та'минлаб турилди. Бу эса меҳнатни кўп талаб қиладиган асосий ишларни механизациялашга имкон берди. Броқ, ҳанузгача саноат ишчиларининг анча қисми ишни қўл блан бажармоқда. Бунга фақат механизмлар етишмаётганлиги ва янги машиналар ҳамда механизмлар яратиш ва уларни ўзлаштириш ишлари қониқарсиз бораётганлигигина сабаб бўлгани йўқ, бунга шу нарса ҳам сабаб бўлдики, механизациялаштирилган деб ҳисобланган кўпгина тормоқларда ҳақиқатда ба'зибир етакчи операцияларгина механизациялаштирилган, холос.

Масалан, кўмир шахталари машиналар ва механизмлар блан, биринчи навбатда комбайнлар блан тўхтовсиз та'минланмоқда, броқ, забойлардаги ва шахталарнинг устидаги бошқа ишлар қўл блан бажарилмоқда.

Комбайнни 14 кишидан иборат бригада ишлатади, шулардан 2 киши комбайнда ишлайди, 12 киши эса механизмларга қўл воситаси блан хизмат кўрсатади.

Шифер саноатида — ишлабчиқаришнинг сўнгги процесслари механизациялаштирилган, аммо ишларнинг тўртдан уч қисми механизациялаштирилмаган.

Ўрмончилик саноатида — дарахтни кесиш механизациялаштирилган. Бир арракашнинг бир кунда кесган дарахтларини йигирма киши қўлига болта олиб каллаклаб юради.

Бинобарин, ишларни механизациялаштириш соҳасида бизнинг энг муҳим вазифамиз комплекс механизациялаштиришни жорий қилишдир.

Ишлабчиқаришни автоматлаштириш меҳнат унумдорлигини оширишнинг катта факторы бўлиши лозим. Москвадаги Биринчи давлат подшипник заводида автомат линияларни жорий қилиш, операцияларни механизациялаш ва автоматлаштириш, прогрессив технологияни ва янги ускуналарни қўлланиш бешинчи бешйилликда меҳнат унумдорлигини 60 процент ошириш имкониятини берди, бу заводда ялпи маҳсулот урушга қадар бўлган даражадагига нисбатан икки баравар кўпайди, шу блан бирга, ишчиларнинг сони 29 процент камайди.

Автомат линияларни жорий қилиш ва автоматлаштирилган корхоналар барпо қилиш блан биз ишлаб турган корхоналарни техника жиҳатдан реконструкциялашни кенг миқ'ёсда амалга оширишимиз ва аввало ускуналарнинг янги турларини жорий қилишимиз, эскириб қолган ускуналарни такомиллаштиришимиз ва алмаштиришимиз лозим. Бу тадбир тезкорлик блан ишлаш методларини татбиқ қилиш учун ва меҳнат унумдорлигини ошириш учун кенг имконият очиб беради.

Янги техникани жорий қилиш ҳамда оғир ва кўп меҳнат талаб қиладиган ишларни механизациялаш вазифаси фақат саноат, транспорт ва қурилишгагина тааллуқли бўлиб қолмасдан, шу блан бирга, қишлоқ хўжалигига ҳам тааллуқлидир.

V.

Аммо, янги техника ҳарқанча қудратли бўлса ҳам, лекин одам меҳнати бўлмаса у ўлик бир нарса бўлиб қолаверади. Ишлабчиқариш воситаларига меҳнатнинг актив та'сир ўтказиши эса ижтимоий меҳнат формасига боғлиқдир. Техниканинг кўп ёки оз маҳсулот бериши фақат техниканинг ўзигагина боғлиқ бўлиб қолмасдан, шу блан бирга, меҳнатнинг характерига— капиталистик жамиятдаги эркsиз ёлланма меҳнатнинг ёки социалистик жамиятдаги эркин меҳнатнинг характерига ҳам кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Бизнинг мамлакатимиздаги ва социализм қураётган мамлакатлардаги ишлабчиқариш муносабатлари ижтимоий ишлабчиқаришни ривожлантириш учун кенг йўл очиб беради ва меҳнаткашлар оммасининг меҳнат соҳасидаги ўз ижодий активликларини муттасил авж олдиришлари, социалистик мусобақани ривожлантиришлари учун шарт-шароит туғдиради. Ленин мусобақани ташкил қилишни энг муҳим давлат вазифаси деб ҳисоблаган эди.

СССРда социалистик мусобақа умумхалқ иши бўлиб қолди, бизнинг муваффақиятларимиз ҳам кўп жиҳатдан оммавий социалистик мусобақанинг натижасидир.

Броқ, мана шу шак-шубҳасиз натижаларга қарамай, кўпгина катта камчиликлар борлигини кўрмаслик нотўғри бўлур эди. Бу камчиликлар социалистик мусобақани ривожлантиришга халақит бермоқда ва бундан буён янада кўпроқ халақит бериши мумкин. Асосий камчилик шундан иборатки, ишлабчиқаришнинг бирқанча тормоқларида ишлабчиқариш новаторларининг—социалистик мусобақа илғорларининг илғор тажрибаси кам ёйилмоқда.

Ба'зан якка меҳнат унумдорлик даражаси жиҳатидан биз АҚШ дан ҳали ҳам орқада қолаётганлигимизни кўрсатувчи ма'лумотларни келтирадилар. Аммо, шу нарса фактдирки, саноат ва транспортнинг бирқанча тормоқларида бизнинг ишлабчиқариш новаторларимиз АҚШдаги ўз касбдошларининг меҳнат унумдорлиги даражасига етиб олдилар, айрим ҳолларда эса улардан ўзиб ҳам кетдилар. Бу нарса шуни исбот қиладики, новаторларнинг тажрибаларини кенг жорий қилганимизда меҳнат унумдорлигининг даражаси жиҳатидан ҳам АҚШ га тез етиб олишимиз ва ундан ўзиб кетишимиз мумкин. Лекин корхоналарда, ҳатто министрликларнинг ўзида ҳам новаторларнинг методларини оммавий жорий қилишга кўпинча бюрократларча қарамоқдалар.

Кўмир комбайнларининг илғор машинистлари—Қарағанда ҳавзасидаги ўртоқ Бушинский ва ўртоқ Величко ҳамда уларнинг бригадалари комбайн блан бир ойда кўмир чиқаришни 26 минг тоннага етказдилар, я'ни ҳарбир комбайннинг ойлик иш унумини бутун Қарағанда ҳавзасидагига қараганда қарийб уч баравар, умуман бутун министрликка қарашли корхоналардагига қараганда қарийб беш баравар ошириб юбордилар. Улар бунга ўзларининг жисмоний кучларини ҳаддан ташқари кўп сарф қилиш йўли блан эришганлари йўқ, балки ўз комбайнларини такомиллаштириш ва иш процессининг ўзини яхшилаш йўли блан эришдилар. Бу бригадалар Қарағандадаги бошқа комбайн бригадаларига қараганда икки баравар кўп пул ишламоқдалар.

Кўмир саноати министрлиги бу илғор тажрибани кенг жорий қилганда эди, бутун кўмир саноатида комбайн блан кўмир қазилаётган лаваларнинг ўзидангина йилига қўшимча равишда ўн миллионларча тонна кўмир олган бўлур эдик, ишчиларнинг меҳнат унумдорлиги эса 60 процентдан зиёдроқ ошган бўлур эди.

Мен бундай мисолларни жуда кўп келтиришим мумкин эди. Фақат яна битта қизиқ мисол келтирмоқчиман. Мен Киевдаги «Красний экскаватор» заводининг токари, партия XX с'ездининг делегати ўртоқ Семинскийни назарда тутаман.

Бизда ўртоқ Биков ва ўртоқ Борткевич сингари металлни тезкорлик блан қирқишнинг ажойиб илғор ташаббусчилари бор, лекин мен шунинг учун ҳам ўртоқ Семинский тўғрисида гапирмоқчиманки, у бизда кенг тарқалган оддий токарьлик станогида ишламоқда, 10 йилдан бери иш нормасини муттасил 5—6 баравар ошириб бажармоқда. У детальларни ишлашда асосан ёрдамчи вақтни қисқартиш йўли блан шу натижага эришди.

Токарьларнинг ҳаммасида одатда машина вақти 20—35 процентни, ёрдамчи вақт эса 65—80 процентни ташкил қилади. Ўртоқ Семинскийда эса, аксинча, машина вақти 65—70 процентни, ёрдамчи вақт эса фақат 30—35 процентни ташкил қилади. У бу натижага мураккаб бўлмаган ва ўзи ясаган ажойиб мосламалар ҳамда инструментларни ишлатиш йўли блан эришмоқда, бу мослама ва инструментлар детальларни ишлаш процессини механизациялашга ва автоматлашга ёрдам беради.

Ўртоқ Семинский ишҳақини ҳам ўзининг иш унумига яраша олмоқда. У Киевдаги ўша заводда ишлаб турган токарьларнинг ўртача ишҳақига қараганда 2,5 баравар кўп пул ишламоқда.

Ўртоқ Семинский блан суҳбатлашганимда бундай деди: Агар токарьларнинг ҳаммаси мана шундай тез ишлайдиган мосламалар, инструментлар блан та'минланиб, уларга жадал ишлаш учун шароит туғдирилганда эди, шу токарьларнинг ҳарқайсиси мен сингари ишлайоладиган бўлур эди ва токарьларнинг меҳнат унумдорлиги 2—3 баравар ошган бўлур эди.

Аввало машинасозлик министрликларининг бундай ажойиб ишни назар-писанд қилмаётганликларини ва шу тариқа фаолиятсизлик кўрсатаётганликларини асло оқлаб бўлмайди. Улар бу таклифни ва бошқа новаторларнинг таклифларини яхши биладилар, лекин бирқанча хўжалик ходимлари орасида ҳали ҳам давом қилиб келаётган сусткашлик, ўжарлик, бюрократизм уларга халақит бермоқда.

Дуруст, новаторларнинг тажрибаларини ёйиш ва жорий қилишда хўжалик ходимларининг ҳам ўзларига хос қийинчиликлари бор, лекин хўжаликка раҳбарлик яхши ташкил қилинган тақдирда бу қийинчиликларни бемалол енгиш мумкин.

Ишлабчиқаришдаги илғор тажрибаларни давлат йўли блан амалга ошириладиган қилиб қўйиш керак, буни улуғ Ленининг «ибрат бўладиган ҳарбир ишнинг... меҳнатни қандай ташкил қилишга аввало виждонан, кейин мажбурий тартибда киритиладиган намуна бўлувига...» (Асарлар, 27 том, 204 бет) эришиш тўғрисида берган кўрсатмасига мувофиқ қонун қилиб қўйиш керак.

Социалистик мусобақани ривожлантиришдаги ҳозирги босқичнинг хусусиятлари халқ хўжалигининг техника блан анча кўп қуролланганлиги, ишчилар синфининг маданий-техника савияси юксалганлиги ва меҳнат унумдорлигининг даражаси ошганлиги блан белгиланади.

Бу янги шароитда ишлабчиқариш новаторларининг ўзлари ҳам ўсиб етишдилар ва бошқача бўлиб қолдилар. Социалистик мусобақа янги, анча юқори босқичга кўтарилди. Бу эса, раҳбарлик қилиш ва ташкил этишнинг бошқача, янада юқорироқ савияда бўлишини талаб қилади.

Аммо, оммавий социалистик мусобақани ташкил қилишда бизда катта камчиликлар бор. Бу камчиликларнинг энг муҳимлари қуйидагилардан иборат:

Мусобақа натижаларини ҳаммага э'лон қилишни ва таққослаб кўрсатишни та'минлаш тўғрисида Ленин томонидан қўйилган талаблар бузилмоқда. Мусобақа натижаларини оммалаштириш бўшашиб кетди. Ишчиларнинг ўз зиммаларига якка мажбуриятлар қабул қилишлари камайди, бу эса ҳарбир айрим кишининг ўз зиммасига коллектив олдида олган социалистик мажбуриятлари учун ма'навий мас'улиятини камайтиришга олиб келади.

Мусобақада эришилган натижаларни ма'навий ва моддий жиҳатдан рағбатлантириш етарли эмас. Ма'навий рағбатлантиришнинг жуда кўп формаларидан кам фойдаланилмоқда, шуни айтиш керакки, мусобақа илғорлари бўлган ишчилар ишлабчиқаришда эришган катта муваффақиятлари учун орденлар ва медальлар блан камроқ мукофотланмоқдалар. Бутуниттифоқ социалистик мусобақасининг якунлари бўйича корхоналар олаётган фондлар кўпинча нотўғри тақсимланади.

Илғор ишчиларнинг муваффақиятини та'минламоқ учун кўп меҳнат сарф қилган инженер-техник ходимларнинг ташаббуслари ҳамма вақт ҳам тегишли даражада тақдирланабермайди. Мусобақанинг ҳозирги босқичида бу камчиликка сра тоқат қилиб бўлмайди, чунки бу босқичда техникани ва технологияни такомиллаштиришда, меҳнатни ва ишлабчиқаришни яхши ташкил этишда ишчилар инженер-техник ходимлар блан яқиндан ҳамкор бўлиб ишламасалар, бу ходимлар томонидан раҳбарлик бўлмаса, ишчиларнинг муваффақият қозонишлари мумкин эмас.

Меҳнатни ва ишлабчиқаришни ташкил этишда рўй бераётган, социалистик мусобақага халақит бераётган катта камчиликлар аввало бутун ой давомида ва ҳатто иш куни давомида ишнинг бир ме'ёрда бормаслигида, ойнинг охирги декадасида бўладиган штурмчиликда, иш вақтининг кўп миқдорда нобуд бўлишида кўринмоқда, саноатда ўрта ҳисоб блан ҳарбир ишчининг кунига бир соат, ба'зан эса бир ярим ва ҳатто икки соат вақти бекор кетмоқда.

Бу камчиликлар ҳозирги вақтда айниқса тоқат қилиб бўлмайдиган камчиликлардир. Партиямиз етти соатлик иш кунини жорий қилиш тўғрисида муҳим қарор қабул қилди. Биз ишонамизки, бизнинг совет ишчиларимиз ўз партиясининг бу тарихий қарорига жавобан, Ватаннинг бахт-саодати учун, коммунизм муваффақиятлари учун янада зўр ғайрат блан қаҳрамонона меҳнат қиладилар. **(Қарсаклар).**

Лекин бу ғайратни ишга солмоқ учун ҳозирги вақтда жуда кўп иш вақтининг бекор кетишига барҳам бериш керак. Бу катта камчиликларни тугатиш хўжалик ходимлари, шунингдек касаба союз ва партия ташкилотлари томонидан қилинаётган раҳбарликни қат'иян яхшилашни талаб этади.

Корхонанинг нормал, бир ме'ёрда, узлуксиз ишлашини та'минлаш учун биринчи навбатда хўжалик ходимлари жавобгардирлар. Ҳарбир хўжалик ходими фақат ишлабчиқариш техникаси ва уни ташкил этиш блангина шуғулланиб қолмасдан, балки социалистик мусобақа блан, одамлар блан ҳам яқиндан шуғулланиши, уларнинг эҳтиёжларига сезгирлик блан қулоқ солиши лозим. У, партия, касаба союз ташкилотлари ва бошқа ташкилотлар ўзи блан алоқа боғлашини кутиб турмасдан, унинг ўзи одамлар блан, шу ташкилотлар блан алоқа боғлаш йўлини қидириб топиши лозим.

Ҳарбир хўжалик ходими меҳнат интизоми даражасини ошириш соҳасида партия ва касаба союз ташкилотлари блан биргаликда иш олиб бориши ва шу блан бир вақтда ишчилар ҳамда хизматчилар учун нормал уй-жой, маиший шароитлар яратиб бериш, меҳнатни муҳофаза қилиш ва шунинг сингари тадбирларни амалга ошириб, интизомнинг кўплаб бузилиш сабабларини тугатишга ҳартомонлама ёрдам бериши лозим.

Ишлабчиқариш кенгашларининг катта аҳамияти бор. Бу кенгашларни ўтказишда хўжалик ходимларининг ролини алоҳида уқтириб ўтиш керак. Социалистик тузумимизнинг моҳияти ишлабчиқариш кенгашларининг мазмунини белгилаб беради. Фақат бизнинг жамиятимиздагина ишлабчиқаришни бошқаришда кенг ишчилар оммасининг мана шу формада бевосита иштирок қилиши мумкин.

Яхши ташкил этилган ва мунтазам ўтказиб туриладиган ишлабчиқариш кенгашларида хўжалик раҳбарлари, касаба союз ва партия ходимлари, новатор ишчилар ва оддий ишчилар учрашадилар ва учрашишлари лозим. Ишлабчиқариш кенгашлари меҳнат унумдорлигини оширишни, маҳсулот таннархини камайтиришни, тежаш резервларини топишни ва ишчиларнинг моддий фаровонлигини янада яхшилаш ресурсларини, жумладан корхоналарнинг ишчилар турмушини яхшилаш фондларини кўпайтиришни та'минлайдиган ташкилий-техника тадбирларини ишлаб чиқувчи муҳим марказ бўлиши лозим.

Ишлабчиқариш кенгашлари илғорлар тажрибасини пропаганда қиладиган, ўргатадиган ва жорий қиладиган жуда муҳим марказдир ва шундай бўлиши лозим.

Ишлабчиқариш кенгашларининг ишида актив қатнашиш, ишчилар, инженер-техник ходимлар ва хизматчиларнинг таклифларига диққат блан қулоқ солиб, қабул қилинган таклифларни амалга ошириш ҳарбир хўжалик раҳбарининг, партия ходимларининг ва айниқса касаба союз ходимларининг бевосита бурчидир.

VI.

Фақат юқорида айтиб ўтилган камчиликларгина эмас, шу блан бирга ишҳақини ташкил этишдаги ва меҳнатни нормалашдаги катта камчиликлар ҳам меҳнат унумдорлигини янада тезроқ оширишга ва социалистик мусобақани ривожлантиришга жиддий суратда халақит бермоқда.

Ўртоқ Н. С. Хрушчев, ишҳақи масаласи чигаллаштириб юборилди, деб жуда тўғри айтди. Ҳозир биз бу чигални ечмоқдамиз. Бу иш—жиддий ишдир. Ишҳақи бир районда ошиб кетган, иккинчи районда кейинда қолиб кетган; бир тормоқда ошиб кетган, иккинчи тормоқда кейинда қолиб кетган; бир министрликнинг ўзида, бир заводда токарь бирхил ишҳақи олса, иккинчи заводда бошқача ишҳақи олади. Бу чигални ечиш учун вақт, чуқур текшириб кўриш ва албатта, шуларнинг ҳаммасидан ташқари, моддий маблағлар керак бўлади. Лекин биз бу иш блан зўр бериб шуғулланишимиз ва аввало энг яққол кўриниб турган камчиликларни тугатишимиз лозим. Шахсий моддий манфаатдорлик принципига амал қилиб иш олиб боришимиз керак.

Меҳнат унумдорлигини ошириш учун меҳнат натижаларидан шахсий моддий манфаатдорлик принципини ва бунинг аҳамиятини Ленин илгари сурган эди ва совет ҳокимиятининг биринчи йилларидаёқ ўзи имзолаган декретларда қонун тариқасида мустаҳкамлаган эди.

Лекин социализмдан коммунизмга аста-секин ўтиш амалга оширилаётган ҳозирги вақтда ҳам шахсий моддий манфаатдорлик социалистик хўжаликни бошқаришнинг жуда муҳим принципи сифатида ўз кучида қолади, чунки бу даврда ҳам меҳнатга яраша тақсимлаш қонуни амалдадир.

Бизда ишлабчиқарувчи кучларнинг ўсиши блан меҳнаткашлар турмушининг моддий даражаси ҳам ўсди, аммо бунга қарама-қарши ўлароқ капитализм шароитида ишлабчиқарувчи кучларнинг ўсиши натижасида буржуазия бойимоқда ва пролетариат қашшоқланмоқда. Бу нарса ўртоқ Торезнинг Франция меҳнаткашларининг қашшоқланиши тўғрисидаги янги ма'лумотларга доир асарида жуда яхши ва ёрқин кўрсатиб берилган.

Социалистик жамиятда ишҳақи тўлашни ташкил этишнинг Ленин томонидан негизи солинган асослари батамом тўғри бўлиб чиқди. Бу асослар ҳозирги вақтда ҳам ўз кучида қолади, лекин турмуш олға бормоқда, тузатишлар киритмоқда, биз ҳам буни ҳисобга олишимиз лозим.

Ҳақиқатда биз тарифлар реформа қилинган 1932 йилдан бери тариф системасини ўзгартирганимиз йўқ, бунинг натижасида тариф системасидаги кўп нарсалар эскириб қолди. Бу системани амалга оширишнинг конкрет формаларига ҳам бирқанча муҳим тузатишлар киритиш талаб қилинмоқда.

Тариф системасининг эскириб қолганлиги ишҳақи тўлашни ташкил этишдаги асосий камчиликдир. Кўпчилик тормоқларда ишҳақи тўлашнинг асоси бўлган тариф системалари айниқса эскириб қолди. Саноатда ишчилар ва хизматчиларнинг ўртача ишҳақи 1940 йилдан 1955 йилгача икки баравардан зиёдроқ кўпайди. Айни вақтда тариф ставкалари ўзгармади деса бўлади.

Бунинг натижасида ҳақиқатда ошиб кетган ишҳақи блан ишчиларнинг тариф ставкалари ўртасида катта ажралиш ҳосил бўлди. Ишҳақининг эришилган даражасини сақлаб қолмоқ учун иш нормасини паст даражада ушлаб келмоқдалар.

Шундай қилиб, тариф ставкаси блан иш нормаси эндиликда меҳнат унумдорлигини ва ишҳақини ўстириш масалаларида тўла равишда ташкилотчилик ролини ўйнамайдиган бўлиб қолди, чунки ишҳақининг қарийб ярмиси нормаларни ошириб бажариш ҳисобига, мукофотлар ва бошқа қўшимча тўловлар ҳисобига ҳосил бўлмоқда.

20 йил мобайнида ҳархил қўшимчалар қўшилавергганлиги сабабли тариф сеткасининг ўзида текисчилик элементлари вужудга келди.

Паст тариф ставкалари блан ҳақиқатда тўланаётган ишҳақи ўртасидаги мавжуд ажралиш бизнинг саноатимизда меҳнатни нормалаш ва ишчиларнинг белгиланган нормаларни бажаришларини та'минлайдиган янги мосламаларни ва техника янгиликларини жорий қилиш соҳасида жиддий инженерлик тадбирларини ўтказиш қониқарсиз аҳволда эканлигининг сабабларидан биридир.

Ҳозирги вақтда ишҳақи тўлашни ташкил этишда рўй бераётган ва меҳнат унумдорлигини ривожлантиришга тўсқинлик қилаётган катта камчиликлар ишни тартибга солишни, ёки бошқача қилиб айтганда, ишҳақи тўлаш, меҳнатни нормалаш тарифларини реформа қилишни пухта тайёрлаш ва буни ўтказишни жуда зарур иш қилиб қўймоқда. Бу—осон иш эмас, бунинг учун вақт, эҳтимолки, маблағлар ҳам керак бўлади, лекин буни қилиш зарурдир.

Марказий Комитетнинг кам ҳақ тўланаётган ходимларнинг ишҳақини ошириш тўғрисидаги ажойиб қарорини бажариш муҳим вазифадир. Бу қарорни бажариш шу группа ходимларнинг турмуш даражасини ошириш учун катта аҳамиятга эга бўлади.

Марказий Комитет докладида кўрсатиб ўтилганидек, цех, корхона раҳбар составининг цех ва корхона ишининг натижаларига қараб моддий манфаатдорлигини кучайтириш нуқтаи назаридан ҳам меҳнатга ҳақ тўлаш системасини ишлаб чиқиш зарур.

Марказий Комитет ҳисоботи юзасидан с'ездда муҳокама қилинаётган ҳамма масалалар ва олтинчи бешйиллик тўғрисидаги Директивалар проекти устида бўладиган муҳокамалар мамлакатимиздаги барча меҳнаткашларнинг туб манфаатларига тааллуқлидир. Шуни уқтириб ўтиш керакки, бу с'ездда қўйилган ва ҳал қилинаётган бирқанча масалалар ҳарбир меҳнаткаш учун тўппа-тўғри, бевосита, ҳаётий аҳамиятга эгадир.

Мен, Марказий Комитетнинг қарорига биноан, с'ездда қўйилган етти соатлик иш кунига ўтиш, кам ҳақ тўланадиган ходимларнинг ишҳақини ошириш, меҳнаткашларни пенсия блан та'минлаш ишларини жиддий яхшилаш, хотин-қизларнинг меҳнат ва турмуш шароитини яхшилаш сингари масалаларни назарда тутаман.

Олтинчи бешйиллик план юзасидан Директивалар проектида ишчи ва хизматчиларнинг реал ишҳақини ўрта ҳисоб блан тахминан 30 процент, колхозчиларнинг даромадларини ўрта ҳисоб блан камида 40 процент ўстириш, уй-жой қурилишини икки баравар кўпайтириш, социал-маданий қурилишни янада кенгайтириш кўзда тутилади.

Мана шу қарорларнинг ҳаммаси, аввало, мамлакатимизда социализм ғалабасининг, социалистик тузум шак-шубҳасиз устун эканлигининг, Ватан урушидаги ғалабаларимизнинг ва коммунизм қуришдаги муваффақиятларимизнинг ифодасидир.

Булар партиямиз томонидан улуғ совет халқининг ўсиб бораётган моддий ва маданий эҳтиёжларини энг кўп даражада қондиришга қаратиб ўтказилаётган бутун сиёсат ва амалий ишларнинг меваларидир.

Биз шу нарсага сра шубҳаланмаймизки, бизнинг қаҳрамон ишчилар синфимиз, колхозчи деҳқонларимиз, барча меҳнаткашлар — коммунизм қурувчилар Партиянинг ва ўз Ҳукуматининг бу ғамхўрлигига жавобан ўзларининг ижодий активликларини янада юксалтирадилар, Ватанимизнинг қудратини мустаҳкамлайдилар ва бизни коммунизм ғалабасига янада кўпроқ яқинлаштирадилар. **(Давомли қарсаклар).**

VII.

Ҳозирги вақтда бизнинг мамлакатимизда социализмдан коммунизмга ўтиш сур'атларини тезлаштирмоқ учун қулай об'ектив имкониятлар вужудга келтирилган. Бу имкониятларнинг воқи'ликка айлантирилиши суб'ектив факторга, хўжалик ва сиёсий турмушнинг ҳамма соҳаларида раҳбарлик савиясини ва маданиятини оширишга ҳал қилувчи даражада боғлиқдир.

Ишчилар синфининг энг оммавий ташкилоти, партиямизни синф блан боғловчи ташкилот бўлган касаба союзларнинг роли айниқса катта. Ҳозирги вақтда касаба союзлари 42 миллиондан кўпроқ ишчи ва хизматчини ўз сафларида бирлаштириб турибдилар.

Бизнинг касаба союзларимиз, ҳеч шубҳасиз, ўз ишларида катта муваффақиятларга эришганлар ва ишчилар синфи, партия ҳамда давлат олдида анчагина катта хизматлар қилганлар. Улар халқ-демократияси мамлакатларидаги қардош касаба союзлар учун кўп жиҳатдан ўрнак бўлмоқдалар ва халқаро ишчилар ҳаракатида ҳақиқатан ҳам етакчи роль ўйнамоқдалар.

(ОХИРИ БЕШИНЧИ БЕТДА).

Ўртоқ Л. М. КАГАНОВИЧ нутқининг охири

(БОШИ ТЎРТИНЧИ БЕТДА)

Броқ, касаба союзлари ишидаги катта камчиликларни кўрмаслик нотўғри бўлур эди. Бу камчиликларнинг тугатилиши коммунистик қурилишда касаба союзларнинг ролини анча ошириши лозим.

Партия Марказий Комитетининг июль Пленуми социалистик мусобақага раҳбарлик қилишда, бу ишдаги формализмни тугатишда, илғор ишчилар ва ишлабчиқариш новаторларининг тажрибаларини яна ҳам кенг ёйишда, меҳнат интизомини мустаҳкамлашда ва шу тариқа ишчилар ҳамда хизматчиларнинг меҳнат унумдорлигини ва моддий фаровонлигини оширишга эришишда касаба союзларининг ишларини яхшилаш зарурлигини кўрсатиб ўтди.

Касаба союзлари корхоналарда ҳам, марказда ҳам меҳнатни нормалаш ва ишҳақи тўлашдаги катта камчиликларни очиб ташлаш ва тугатишда ишчилар ва хизматчиларнинг меҳнатига ва турмушига бюрократларча муносабатда бўлишга қарши курашда, меҳнатни муҳофаза қилишда ташаббускорликни, саботлиликни, жанговарликни ҳозирги вақтдагига қараганда анча оширишлари лозим.

Касаба союзлари меҳнат масалаларига ва меҳнат блан бевосита боғланган ишлабчиқариш масалаларига кўпроқ э'тибор беришлари зарур. Бу соҳада касаба союзлари ишлабчиқариш кенгашларида катта роль ўйнашлари керак. Ишлабчиқариш кенгашларининг ишларини активлаштириш ва анча яхшилаш зарур.

Юқоридан тортиб то пастгача касаба союзларнинг бутун иши бюрократик бузишларга нисбатан, ишлабчиқариш новаторлари бўлган ишчиларга, ишчиларнинг ва барча меҳнаткашларнинг ўсиб бораётган эҳтиёжларини ва талабларини қондиришга бепарволик блан қарашга нисбатан большевикча муросасиз бўлиш руҳи блан суғорилиши лозим.

Улуғ Ленин касаба союзларини коммунизм мактаби, деб та'рифлаган эди, асло одатдаги типда бўлмаган мактаб деб, бошқариш мактаби деб, хўжалик юритиш мактаби деб, коммунизм мактаби деб айтган эди. Касаба союзлари коммунистик қурилишда ҳарқачонгидан ҳам кўпроқ актив қатнашиш блан, Ленининг шу та'рифига муносиб иш қилишлари лозим. (Қарсаклар).

Мамлакатимиз КПСС XX с'ездига ажойиб ғалабалар блан келди. Бу ғалабалар коммунизм қураётган совет жамиятининг асосий илҳомлантирувчи ва ташкилотчи кучи бўлган партиямизнинг улуғлигини ва ҳал қилувчи ролини янги куч блан уқтириб кўрсатмоқда.

Партия ташкилотлари касаба союз органлари ва бошқа оммавий ташкилотлар бажариши лозим бўлган ишларни қилмай ва уларнинг мас'улиятини камайтирмай, уларнинг ишига ўзларининг раҳбарликларини яхшилашлари лозим.

Партия ташкилотлари барча хўжалик, касаба союз ва комсомол раҳбарларини, ҳамма ишчиларни ва хизматчиларни ўз олдиларида турган вазифаларни бажариш учун юксак мас'улият руҳида тарбиялашлари лозим, ўзларининг бутун ташкилий ва партиявий-оммавий ишларини шундай ташкил қилишлари керакки, токи уларнинг бу иши коммунистларга ва коммунистлар орқали бутун партиясизлар коллективига конкрет та'сир ўтказадиган бўлсин.

Партия ташкилотлари ишлабчиқариш техникасини ва экономикасини чуқур эгаллаш асосида ишчилар, колхозчилар, халқ интеллигенциясининг ўсиб бораётган ижодий активлигига ва ташаббускорлигига бошчилик қилиб, уларнинг бу активлигини ва ташаббускорлигини социалистик мусобақани ривожлантиришга, янги техникани, новаторларнинг методларини жорий қилиш ва улардан яхшироқ фойдаланишга, меҳнат унумдорлигини оширишга, совет кишиларининг меҳнатини енгиллаштиришга ҳамда уларнинг моддий ва маданий фаровонлигини юксалтиришга йўллашлари лозим.

Омма блан чамбарчас ва узилмас алоқада бўлиш, омманинг овозига қулоқ солабилиш, омманинг энг зарур эҳтиёжларини топабилиш, оммага ўргатибгина қолмасдан, шу блан бирга оммадан ҳам ўрганиш — партиямиз кучи ва енгилмаслигининг ҳамиша энг муҳим манба'ларидан бўлиб келган ва шундай бўлиб қолади. Яхши большевик шуки, у аввало омма орасида яхши иш олиб боришни билади.

Марказий Комитетнинг ҳисобот даврида қилган ишлари турмуш блан, омма блан алоқада бўлишнинг, омманинг ижодий ташаббусларини ва истак-орзуларини ифодалайбилиш ва амалга оширабилишнинг ёрқин намунасидир.

Давлат аппаратини яхшилаш ва арзонлаштириш учун курашда Партия ва Ҳукумат ма'лум муваффақиятларга эришганлигига қарамай, давлат аппаратининг ишида ҳали ҳам катта камчиликлар бор. Энг катта камчиликлардан бири шуки, давлат аппаратидаги раҳбар кадрларнинг бир қисми омма блан, турмуш блан етарлик даражада боғланмаган ва бюрократизм касалига мубталодир.

Шунга эришмоқ керакки, министрликлардан тортиб то корхоналар, колхозлар, МТСлар ва совхозларнинг раҳбарларигача ҳамма раҳбар ходимлар ишлабчиқаришга тез-тез бориб турадиган бўлсинлар, ишчилар ва колхозчилар олдига бориб сўзлайдиган, уларни қизиқтираётган ва ҳаяжонлантираётган ўткир саволларга жавоб берадиган бўлсинлар. Шундагина раҳбарларнинг ўзлари ҳам ўз ишларидаги масалаларни ўткирроқ қилиб ўртага қўядиган бўладилар.

Мен, фикримча, яна бир муҳим масалани гапириб ўтишни истар эдим. Меҳнаткашларнинг хатларини ва шикоятларини кўриб чиқишда кўпгина камчиликлар бор. Шунга эришмоқ керакки, раҳбарлар меҳнаткашларни ўзлари қабул қиладиган, уларнинг хатлари, шикоятлари, аризалари блан ўзлари танишадиган, шуларга сезгирлик блан ва ўз вақтида жавоб қиладиган бўлсинлар.

Совет кишилари, меҳнаткашлар ҳамиша партиямизнинг диққат марказида бўлиб келдилар ва диққат марказида турадилар. Партиянинг халқ манфаатларидан бошқа, барча меҳнаткашларнинг бахти учун курашишдан бошқа манфаатлари бўлмайди ва бўлиши мумкин эмас. Шунинг учун ҳам халқ ўзининг жонажон Коммунистик партиясини севади, қўллаб-қувватлайди ва бундан кейин ҳам қўллаб-қувватлайверади. (Давомли қарсаклар).

VIII.

Давлат ва хўжалик қурилишимизнинг ҳамма соҳаларида малакали кадрларнинг, партия ва халқ ишига чексиз содиқ кишиларнинг кўплиги бизнинг жуда катта ғалабамиздир ва шу блан бирликда олтинчи бешйилликда олдимизда турган вазифаларни муваффақиятли ҳал қилишнинг энг муҳим гаровларидан биридир. Ҳозирги вақтда шу кадрларнинг сифат жиҳатидан ўсишини та'минлаш, уларнинг техникавий-сиёсий ва иқтисодий савиясини ошириш ишларини яна ҳам кучайтириб юбориш зарур.

Шу муносабат блан ўртоқ Н. С. Хрущевнинг ҳисобот докладида партиянинг идеология ишларини кучайтириш, назариянинг практикадан ва практиканинг назариядан ажралиб қолганлигини тугатиш масаласи ўткир қилиб қўйилганлиги жуда катта аҳамиятга эгадир. Бу соҳадаги камчиликларни Марказий Комитет талаб қилган тарзда тузатиш, ҳеч шубҳасиз, ўз самараларини беради. Кадрлар ўзларининг назарий савияларини оширадилар ва коммунизм қурилиши вазифаларини янада муваффақиятлироқ ҳал қиладиган бўлиб қоладилар. Бундан назарияга манфаат етади ва назария коммунистик қурилишнинг янги тажрибаси, практикаси блан бойийди, бундан практикага ҳам манфаат етади, уни назария яхшироқ ёритадиган бўлиб қолади.

Марказий Комитет ҳисоботи юксак ғоявий-назарий савиядаги ҳисобот бўлди. бу ҳам Марказий Комитетнинг ҳисобот давридаги ишини ва партиянинг бутун ҳаётини тўла акс эттиради.

Ма'лумки, Марказий Комитет шу давр ичида катта принципиал ва назарий бирқанча масалаларни қўйди ва муҳокама қилди. Булар оғир индустриямизни янада ривожлантириш йўллари тўғрисидаги, коммунистик қурилишнинг ҳозирги босқичига баҳо бериш тўғрисидаги, халқаро сиёсат масалалари ва бошқа масалалар бўлди.

Партия XIX с'ездидан кейин Марказий Комитет шахсга сиғинишга қарши кураш масаласини дадиллик блан қўйди (мен бунда ғоявий, принципиал, назарий дадилликни кўзда тутаман). Бу осон масала эмас. Лекин, Марказий Комитет бу масалага тўғри, марксча-ленинча, партиявий жавоб берди. Шахсга сиғиниш зарарли сиғинишдир, бу нарса оммани, партияни, партиянинг раҳбар кадрларини камситади.

Шахсга сиғинишнинг фош қилинганлиги, халқ оммасининг ролини, партиянинг ва партия раҳбар кадрларининг ролини, йўлбошчиларнинг ролини марксча-ленинча тўғри тушуниш партиянинг бирлигини мустаҳкамлаш учун ғоят катта аҳамиятга эгадир. Шахсга сиғинишга қарши кураш партиямизнинг коллектив раҳбарлигини шакллантириш ва жипслаштиришда жуда муҳим фактор бўлди.

Партиянинг коллектив раҳбарлиги раҳбарликнинг тўғри бўлишини, партия ва давлат ҳаётининг энг муҳим масалаларини ҳартомонлама чуқур муҳокама қилишни ва ленинча ҳал қилишни та'минлайди.

Энг муҳими шуки, партиянинг коллектив раҳбарлиги партиявий, принципиал, марксча-ленинча асосга қурилган яхлит ва жипслашган раҳбарликдир.

Партия ички ҳаётининг партия томонидан ўн йиллар давомида олиб борилган курашида ишлаб чиқилган ва ғолибона коммунизм қураётган совет жамиятининг асосий илҳомчи ва ташкилотчи кучи сифатида партиянинг бутун фаолияти учун асос бўлган ленинча қоидалари тиклангалиги партия бирлигини мустаҳкамлашга ёрдам берди ва янада кўпроқ ёрдам беради. (Қарсаклар).

Ўртоқлар! Партия XX с'ездининг хусусияти шундаки, бу с'езд эришилган муваффақиятларга асосланиб, саноат ва озиқ-овқат товарларини тарихий жуда қисқа муддат ичида мўл-кўл қилиб вужудга келтиришнинг амалий программасини, социализмдан коммунизмга ўтишни тезлатиш программасини чизиб бериш имкониятига эгадир.

КПСС XX с'езди бу блан коммунистик жамият қуришдан иборат доҳиёна ленинча планни амалга ошириш учун партия томонидан олиб бориладиган курашнинг янги, олий босқичини бошлаб беради. XX с'езд партия тарихига ғолибона коммунизм қурувчилар с'езди бўлиб киради. (Гулдурос қарсаклар).

Марказий Комитетнинг ҳисобот доклади ва XX с'ездининг олтинчи бешйиллик план тўғрисидаги Директивалари проекти техника, экономика, социал-маданий, илмий турмуш соҳаларида, совет халқининг фаровонлигини ошириш, социалистик давлатнинг қудратини мустаҳкамлаш соҳаларида мамлакатимиз тараққиётини жадаллаштиришнинг улуғвор перспективасини очиб беради. Бу перспектива бутун дун'ё халқлари назарида партиямизни ва Ватанимизни яна ҳам кўпроқ улғайтиради, ҳарбир коммунист қалбида, ҳарбир совет кишиси қалбида қонуний ватанпарварлик ифтихори ва қувонч ҳисларини туғдиради. (Қарсаклар).

Бу совет ватанпарварлиги блан бизнинг пролетар интернационализмимиз чамбарчас боғлангандир, чунки биз улуғ хитой халқи блан, халқ демократияси мамлакатларининг меҳнаткашлари блан қардошларча мустаҳкам ҳамкор бўлиб, жаҳондаги барча мамлакатларнинг меҳнаткашлари ҳайриҳоҳлик кўрсатаётганлигига ва қўллаб-қувватлаётганлигига таяниб туриб коммунизм қурмоқдамиз. (Қарсаклар).

Партиямизнинг кучи, партия раҳбарлигининг кучи ҳисобот даврида қайта-қайта синовдан ўтди. Бу синов ҳам халқ ўзига содиқ бўлган, яхлит жипслашган ленинча партияга эга эканлигини кўрсатди. Партиянинг мустаҳкам, жипслашган, жангларда чиниққан, улуғ Совет Иттифоқи Коммунистик партиясига муносиб бўлган ленинчи Марказий Комитети бор. (Давомли қарсаклар).

Ўз бирлиги блан мустаҳкам улуғ партиямиз ленинчи Марказий Комитет раҳбарлиги остида, Совет Иттифоқининг қаҳрамон халқлари эса партия раҳбарлиги остида коммунизмнинг тўла ғалабасига эришадилар. (Гулдурос қарсаклар).

Ўртоқ К. Е. ВОРОШИЛОВ нутқи

Ўртоқлар! Ўртоқ Хрущев Марказий Комитетнинг ҳисобот докладида партиямизнинг XIX с'езд блан XX с'езд ўртасидаги даврда қилган ишларининг якунларини тўплади.

Докладда Совет Иттифоқининг халқаро ва ички аҳволи чуқур анализ қилинди, коммунистик қурилиш назарияси ва практикасининг энг муҳим масалалари ёритиб берилди, экономикамизни янада юксалтириш, халқимизнинг моддий ва маданий турмуш даражасини янада кўтариш йўллари белгиланди.

Докладда келтирилган ма'лумотлар партиямизнинг коммунистик қурилишнинг актуал вазифаларини ҳал этишда, тинчликни, халқлар хавфсизлиги ва дўстлигини мустаҳкамлаш учун курашда эришган катта муваффақиятларини акс эттиради.

Кейинги йилларда экономикамизни юксалтириш соҳасида эришилган муваффақиятларни ёрқин кўрсатиб берадиган рақамларни айтиб ўтишимнинг, партиямизнинг халқимизнинг турмуш шароитини яхшилаш тўғрисида тинмай ғамхўрлик қилаётганлигини кўрсатадиган ма'лумотларни келтириб ўтиришимнинг зарурати йўқ. Ўртоқ Хрущевнинг докладида ана шу ма'лумотлар батафсил ва тўла-тўкис келтирилган.

Ҳисобот даврида партия Марказий Комитети халқ хўжалигини янада юксалтириш, саноатни ривожлантириш масалаларига ва қишлоқ хўжалигининг қолоқлигини тугатиш, аҳолига хизмат кўрсатишни яхшилаш масалаларига кўп э'тибор берди.

Партиянинг ҳисобот даврида экономикани юксалтириш соҳасида амалга оширган тадбирлари ҳаммага ма'лум.

Марказий Комитет 1955 йил июль ойида ўтказилган Пленумида саноатнинг ишидаги ижобий тажрибаларни ва камчиликларни ҳартомонлама ўрганиб, энг янги техникани саноатнинг ҳамма тармоқларига жорий қилишни, ишлабчиқаришни ҳартомонлама механизациялаш ва уни яхши уюштиришни, шу асосда меҳнат унумдорлигини жиддий суратда ошириш, маҳсулотнинг таннархини камайтириш ва сифатини яхшилашни кўзда тутган тадбирларни ишлаб чиқди ва тасдиқлади.

Партиянинг саноатни техника жиҳатидан янги, янада юксак даражада тараққий эттириш соҳасида кўраётган тадбирлари олтинчи бешйиллик план юзасидан партия XX с'ездининг Директивалари проектида ўзининг конкрет ифодасини топди.

Марказий Комитет қишлоқ хўжалигидаги бирқанча тармоқларнинг, хусусан дон ва чорвачилик маҳсулотлари етиштириш каби тармоқларнинг жиддий суратда орқада қолиш сабабларини очиб берди ва ҳозирги вақтда бутун қишлоқ хўжалигини кескин суратда юксалтиришни кўзда тутган тадбирларни амалга оширмоқда.

Биз, қишлоқ хўжалиги соҳасида ана шу тадбирларни амалга оширишнинг дастлабки ижобий натижаларини мамнуният блан қайд қилаоламиз.

Кўпгина район ва областьларнинг колхозчилари қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтириш юзасидан партия томонидан белгиланган программани муддатидан илгари бажариш мажбуриятини олмоқдаларки, бу нарса партия ва халқнинг умумий равишда ма'қуллашига сазовордир. Колхоз, совхоз ва МТСларнинг илғор иш тажрибалари қишлоқ хўжалигидаги барча меҳнаткашлар томонидан қўллаб-қувватланган тақдирда, раҳбар ходимлар, мутахассислар эса ана шу тажрибани барча колхоз ва совхозларда жорий қилишга ёрдам берганлари тақдирда янги бешйиллик планнинг қишлоқ хўжалигини юксалтириш ҳақидаги топшириқлари олтинчи бешйиллик тўғрисидаги Директивалар проектида мўлжалланганидан анча қисқа муддатларда бажарилиши мумкин деб ишониш учун ҳамма асосларимиз бор.

Бизнинг мамлакатимизда қурилиш ишларининг қандай аҳамиятга эга эканлиги ҳаммамизга яхши ма'лум. 1956 йилда капитал қурилиш ишларига давлатнинг 160 миллиард сўмдан ортиқ маблағи, олтинчи бешйилликда эса 990 миллиард сўм сарф қилинади.

Марказий Комитет қурилиш ишларини индустриал асосларга кўчириш, қурилиш ишларини кенг миқ'ёсда механизациялаш, типовой проектларни қўллаш ва қурилишнинг энг прогрессив методларини қўллаш йўли блангина қурилишнинг зарур миқ'ёсларда ва тез сур'атлар блан олиб борилишини та'минлаш мумкин, деб тўғри хулоса чиқарди. Қурувчи ишчилар, инженерлар ва техникларнинг иштироки блан ўтказилган кенгашда қурилишни арзонлаштириш учун катта имкониятлар борлиги аниқланди.

Партия Марказий Комитети қурилиш масалаларини ўрганиши натижасида халқ хўжалигининг ана шу соҳаси юзасидан ҳам конкрет программа ишлаб чиқилди.

Ўртоқлар! Империалистик давлатлар бизга жуда катта зарар етказмаганларида, Совет ҳокимияти йилларида Ватанимизнинг экономикаси ва маданиятини ривожлантиришда янада кўпроқ иш қилаолган бўлур эдик ва эндиликда социалистик тузумимизнинг барчаноз-не'матларини татиб кўраолган бўлур эдик. Биз буни аниқ-равшан тасаввур этамиз. Империалистик давлатлар социализм ғалаба қилган биринчи мамлакатни йўқ қилиш учун қўлларидан келган бутун чораларни кўрдилар.

Интервентлар, оқгвардиячилар, гитлерчи босқинчилар Ватанимизнинг бошига кулфат солган ва уни хонавайрон қилган эдилар, бизларни оч қолдириш, иқтисодий блокада қилиш йўли блан бўғиб ташлашга уринган эдилар. Шонли партиямиз раҳбарлик қилган, ҳокимиятни ўз қўлига олган совет халқи ўз ҳаёти ва мустақиллиги учун жуда қаттиқ жанг қилишга мажбур бўлди, душманлар ҳайдаб юборилганидан кейин эса доим шайланиб туришга ва бинобарин ғафлатда қолмаслик учун мудофаа ишларига кўпроқ маблағ сарф қилишга мажбур бўлди.

Буларнинг ҳаммаси ўсишимизни қийинлаштирди ва бу ўсишга халақит берди. Совет халқининг қаҳрамонона кураши, унинг фидокорона меҳнатигина, уюшқоқлиги ва сабот-матонат кўрсатишигина империалистларнинг мўлжалларини барбод этди ва социалистик давлатимизни дун'ёдаги энг қудратли давлатлардан бири даражасига кўтарди.

Муваффақиятларимизнинг миқ'ёслари Коммунистик партиянинг, Совет Ҳукуматининг ва бутун халқнинг социалистик тузумдаги барча имкониятлар ҳамда устунликлардан фойдаланаолишларига кўп жиҳатдан боғлиқ эканлигини ҳам биламиз.

Эндиликда, социалистик система муваффақиятли суратда иш кўраётган ва капитализмга нисбатан устун эканлигини амалда исбот қилган бир пайтда тузумимизни ҳартомонлама такомиллаштирадиган, айрим звенолардаги камчилик ва нуқсонларни тугатадиган, қолоқ участкаларни илғор участкалар даражасига кўтарадиган ва бу блан коммунизм қурилишини енгиллаштирадиган тадбирларни ишлабчиқиш — идора қилувчи партия бўлган партиямиз учун жуда муҳимдир.

Менинг фикримча, партиянинг XIX с'ездидан кейинги даврдаги фаолиятига баҳо берганда ҳам худди шундай нуқтаи назардан қараб баҳо бериш керак. Шуни айтиш керакки, Марказий Комитет экономикамизни янада яхшилаш учун мавжуд имкониятларни қидириб топиш соҳасида катта иш қилди, ана шу имкониятлардан фойдаланиш соҳасидаги вазифаларни тўғри белгилаб берди ва белгиланган вазифаларни амалга ошириш учун бутун куч-ғайрати блан курашди.

Ўртоқ Хрущев Марказий Комитетнинг ҳисобот докладида катта-катта камчиликларни большевикча ростгўйлик блан очиб ташлади. Ана шу камчиликларни йўқотиш коммунистик қурилиш соҳасида партия томонидан белгиланган планларни муваффақиятли суратда амалга оширишнинг зарур шартидир.

Докладда планларимизни муваффақиятли бажаришнинг ҳал қилувчи шарти бўлган меҳнат унумдорлигини ошириш, янги илғор техникани жорий қилиш ва уни ўзлаштириш, шунингдек моддий бойликларни ғоят тежаш, уларга эҳтиёт ва ғамхўрлик блан муносабатда бўлиш зарурлигига алоҳида э'тибор берилди. Бизнинг хўжалигимизда мавжуд бўлган катта имкониятлардан тўла фойдаланиш лозим.

Биз, партия, совет ва хўжалик ишларига раҳбарлик қилишда, Марказий Комитет талаб қилганидек, формал, расмий-бюрократик раҳбарлик методларидан қат'ий воз кечишимиз, илғор ишчилар, колхозчилар ва мутахассисларнинг тажрибаларига кенг таяниб иш кўришимиз, омма ўртасида амалий ташкилотчилик ишларини бутун чоралар блан кучайтиришимиз керак.

Хўжалик ва маданий қурилишда, тинчлик ва халқлар дўстлиги учун курашда эришган муваффақиятларимиз, коммунистик қурилишнинг Марказий Комитет ҳисобот докладида ўртоқ Хрущев томонидан баён қилинган янги вазифалари ва бу вазифаларни ҳал этиш йўллари ҳамда воситалари коммунистларнигина эмас, балки ҳарбир совет кишисини ҳам, бутун дун'ёдаги барча дўстларимизни ҳам илҳомлантиради.

Эндиликда асосий вазифа — коммунистик қурилишнинг белгиланган планларини зўр ғайрат, сабот-матонат блан амалга ошириш учун курашдан иборат.

Ўртоқлар! Марказий Комитет ҳисобот давридаги ўз фаолиятида коллектив раҳбарликнинг ленинча принципини қат'ият ва изчиллик блан амалга ошириб келди.

Биз ишдаги коллективчиликнинг ленинча принципини бундан буён ҳам мустаҳкамлаб боришимиз лозим, чунки шундай қилгандагина биз бўлиши эҳтимол бўлган хатоларнинг олдини олабиламиз ва кенг меҳнаткашлар оммасини партия теварагига янада маҳкам жипслаштираоламиз.

Бизнинг партиямиз халққа бошчилик қилмоқда. Халқ бизнинг партиямизга чексиз ишониб, уни қўллаб-қувватламоқда. Коммунистик партия, Совет давлати, бутун халқимиз — ягона, енгилмас ва қудратли кучдир. Ўз Коммунистик партиясининг раҳбарлигидаги совет халқи бундан буён ҳам коммунизм қурилишида янгидан-янги ғалабалар йўлидан шахдам қадамлар блан олға боради. (Давомли қарсаклар).

* * *

Ўртоқлар! Биз, дун'ёда янги, илғор ижтимоий-сиёсий тартибларни вужудга келтиришнинг тарихда мисли кўрилмаган процесслари содир бўлаётган бир даврда яшамоқдамиз. Совет Иттифоқи блан бирликда, бутун инсониятнинг учдан бир қисмини ташкил этган кўп халқлар ҳам социализм қурилиши йўлига қат'ий ўтиб олдилар ва бу йўлда йил сайин янгидан-янги муваффақиятларга эришмоқдалар. Осиё ва Африка мамлакатларида яшовчи юз миллионларча кишилар уйғондилар ва ўз қаддиқоматларини баланд кўтардилар. Улар ҳамиша ла'натланиб эсга олинадиган ва халқлар тюрьмаси бўлган мустамлака системасининг эски биносини емириб ташламоқдалар, миллий давлатларни вужудга келтирмоқдалар ва ижтимоий-сиёсий ҳаётда актив қатнашмоқдалар.

Турли тусдаги империалистлар ҳали яқиндагина хитой халқини шафқатсиз эксплуатация қилган эдилар, бўйсунмаган хитой ватанпарварларини қирган эдилар. Эндиликда улуғ Хитой Халқ Республикаси Шарқда халқлар озодлиги ва мустақиллиги, тинчлиги ва дўстлигининг қудратли таянчи бўлиб, мисли кўрилмаган даражада ривожланиб бораётган янги социалистик тузумни ифода этади. (Давомли қарсаклар).

Мустамлакачилар ҳали яқиндагина ҳинд халқини ҳам қаттиқ ва шафқатсиз эксплуатация қилган эдилар, ҳинд халқининг озодлик йўлидаги ҳарқандай ҳаракатини бостирган эдилар, ҳинд солдатларини ўзларига ёт бўлган уруш майдонларига ҳайдаган эдилар. Эндиликда Ҳиндистон Республикаси буюк мустақил давлат сифатида ривожланмоқда, тинчлик ва халқлар ўртасидаги дўстлик курашчиси бўлиб майдонга чиқмоқда. (Қарсаклар).

Чет эл зулмига ва бу зулмнинг оғир оқибатларига қарши кураш Осиё ва Африкадаги барча мамлакатларни ўз ичига олди, Латин Америкаси мамлакатларига ёйилабошлади.

Буларнинг ҳаммаси кам тараққий этган мамлакатларда чет давлатларнинг ҳукмронлик қилиш даври узил-кесил равишда тамом бўлаётганлигидан дарак беради. Мазлум халқларнинг миллий уйғониш даври ва мустамлакачилар зулмидан тамомила озод бўлиш даври келди.

Осиё ва Африканинг уйғонган халқлари тинчлик йўлидаги курашга актив суратда қўшилдилар. Натижада улуғ тинчлик иши учун курашувчилар фронти бениҳоя кенгайди. Совет Иттифоқи, Хитой халқлари ва барча халқ демократияси мамлакатларининг халқлари блан биргаликда Ҳиндистон, Бирма, Афғонистон, Индонезия, Миср, Сурия ва бошқа мамлакатларнинг халқлари ҳам тинчлик учун курашувчилар сафида шахдам қадамлар блан бормоқдалар.

Совет Иттифоқи Хитой Халқ Республикаси блан ва барча халқ демократияси мамлакатлари блан биргаликда халқларнинг тинчлик учун, барча кишиларнинг озодлиги, мустақиллиги ва бахт-саодати учун олиб бораётган курашида етакчи куч бўлиб майдонга чиқди ва майдонга чиқмоқда. (Қарсаклар).

Булганин ва Хрущев ўртоқларнинг Ҳиндистонга, Бирмага ва Афғонистонга қилган сафарлари ғоят муваффақият қозонганлигига ҳам сабаб шуки, улар ана шу мамлакатлардаги меҳнаткашлар оммаси ўртасида сўзлаган нутқларида Шарқ мамлакатлари халқларининг бутун фикр, туйғу ва кайфиятларини изҳор қилдилар. Осиё халқлари Совет Иттифоқининг вакилларини тинчлик учун ва миллий-озодлик учун, барча халқларнинг порлоқ истиқболи учун изчил курашувчилар деб билдилар. Улар Совет Иттифоқи ҳарбий блокларга қўшилишга мажбур этмай, ёки бошқа хилдаги бирон шартларни қўймай, уларнинг ички ишларига аралашмай, тенгҳуқуқлилик асосида улар блан иқтисодий ва маданий алоқаларни бутун чоралар блан кенгайтиришга тайёр эканлигини кўриб билдилар. (Қарсаклар).

Ўртоқ Хрущев Марказий Комитетнинг ҳисобот докладида ҳозирги халқаро тараққиётнинг учта энг муҳим масаласи, я'ни икки системанинг тинч тотув бўлиб яшаши тўғрисидаги, ҳозирги даврда урушларнинг олдини олиш мумкин эканлиги ҳақидаги, турли мамлакатларнинг социализмга ўтиш формалари тўғрисидаги масала устида марксистик анализ асосида муҳим назарий хулосалар чиқарди. Бу проблемаларнинг назарий жиҳатдан ишлаб чиқилиши марксизм-ленинизмни ижодий тарзда қўллашнинг ажойиб намунасидир.

Ана шу масалаларнинг марксча-ленинча тўғри ҳал этилиши сиёсий жиҳатдан жуда катта аҳамиятга эгадир, чунки ер юзидаги барча халқларнинг тақдири ана шу масалаларга боғлиқдир, бу масалаларга тўғри жавоб бериш тинчлик ва халқлар дўстлиги учун, миллий мустақиллик учун, порлоқ истиқбол учун курашаётган барча кишиларни қуроллантиради.

Икки хил системанинг тинч тотув бўлиб яшаши — муваққат тактика юриши бўлмай, балки совет ташқи сиёсатининг ленинча принципидир. Совет давлатимиз ташкил этилгандан буён бизнинг партиямиз ва давлатимиз ана шу принципни изчиллик блан амалга ошириб келмоқда.

Коммунистик партия ва Совет давлати икки системанинг тинч тотув бўлиб яшаши тўғрисидаги ва тараққиётнинг ҳозирги шароитида урушнинг олдини олиш мумкин эканлиги тўғрисидаги принципиал установкаларга амал қилиб, тинчлик ва халқлар ўртасида дўстлик сиёсатини изчиллик блан ва оғишмай ўтказиб келмоқдалар.

Лоақал ўтган 1955 йилда амалга оширилган ташқи-сиёсий актлар ҳам буни яққол кўрсатади.

Ма'лумки, бизнинг ҳукуматимиз 1955 йил 10 майда қуролли кучларни камайтириш ва атом ҳамда водород қуролини тақиқлаш тўғрисидаги конкрет таклифларни Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг муҳокамасига киритди. СССРнинг Қуролли Кучларини 640 минг кишига камайтириб ва 1956 йилда бюджетдан мудофаа ишларига бўладиган харажатларни қарийб 10 миллиард сўм миқдорида камайтириб, қуролсизланиш соҳасидаги тадбирларни амалга ошириш намунасини ҳам кўрсатдик; Порт-Артурдаги ва Порккала-Уддаги ҳарбий-денгиз базаларимизни тугатдик.

Совет Иттифоқи Австрия блан Давлат шартномаси тузишда ташаббус кўрсатди ва ўз қўшинларини ана шу мамлакатдан олиб чиқиб кетди. Совет Ҳукумати Германия Федерал Республикаси блан дипломатия муносабатлари ўрнатди, ўзаро муносабатлар тўғрисида Германия Демократик Республикаси блан Давлат шартномаси тузди, тўрт давлатнинг қўшинларини Германиядан олиб чиқиб кетиш тўғрисидаги таклифни ғарб давлатларининг муҳокамасига тақдим этди.

Совет Иттифоқининг ташаббуси туфайли Югославия блан дўстона муносабатлар яна тикланди. Бу муносабатлар узоқ вақт мобайнида нормал ҳолда бўлмаган эди.

Бизнинг мамлакатимиз тўрт буюк давлат ҳукуматлари Бошлиқлари Женева Кенгашининг муваффақиятли ўтишини та'минлаш учун кўп ҳаракат қилди. Бунинг натижасида халқаро кескинлик юмшади.

Халқлар ўртасида ҳамжиҳатликни мустаҳкамлаш ва халқаро кескинликни юмшатиш манфаатлари йўлида СССРнинг сабот блан қилган ҳаракати натижасида 16 мамлакат Бирлашган Миллатлар Ташкилотига қабул қилинди.

Халқаро кескинликни юмшатиш, ўзаро ишонч ўрнатиш, бутун дун'ёда тинчликни мустаҳкамлаш мақсадида Коммунистик партия ва Совет давлатининг олий органлари СССР раҳбар арбоблари блан бошқа мамлакатларнинг раҳбар арбоблари ўртасидаги алоқаларни ривожлантириш соҳасида жуда кўп иш қилдилар.

Тинчлик сиёсатимизни амалга оширишда парламент делегацияларини ўзаро айирбошлаш катта аҳамиятга эгадир. СССР Олий Совети томонидан ўтган йилнинг февраль ойида қабул қилинган ва парламентлар ўртасида алоқа ўрнатишга чақирувчи Декларация дун'ёнинг жуда кўп мамлакатларида зўр мамнуният блан кутиб олинди.

Ма'лумки, Ҳиндистон, Англия, Франция, Япония, Югославия, Швеция, Финляндия, Австрия, Бельгия, Албания, Сурия, Люксембург, Польша, Эрон, Болгария парламентларининг делегациялари бизнинг мамлакатимизга келиб кетдилар.

Шу блан бирга СССР Олий Советининг делегациялари Финляндия, Польша, Югославия, Албания, Чехословакия, Болгария, Венгрия ва Германия Демократик Республикасига бориб келдилар.

Бундан ташқари СССР Олий Советининг парламент группаси турли мамлакатлардаги 40 дан ортиқ парламентни бирлаштирувчи Парламентаро иттифоққа кирди.

Кўпгина парламент делегацияларининг Совет Иттифоқига келишлари ва СССР Олий Совети делегацияларининг чет элларга боришлари жуда яхши натижа беради ва мамлакатлар ўртасидаги ўзаро муносабатларни яхшилашда муҳим роль ўйнайди.

Совет Иттифоқининг актив тинчликсевар сиёсати натижасида халқаро муҳит яхшиланмоқда, халқлар эркин нафас олабошладилар, СССРнинг ва бутун социализм ҳамда демократия лагерининг ташқи-сиёсий позициялари, бутун дун'ёда тинчлик учун курашувчиларнинг позициялари мустаҳкамланди.

Биз, мамлакатимиз кучсиз бўлганлиги сабабли тинчлик учун курашаётганимиз йўқ. Совет Иттифоқи қудратли давлат бўлиб, унинг ихтиёрида ҳарқандай агрессорга қақшатғич зарба бериш учун зарур нарсаларнинг ҳаммаси бор. Тинчликни қаттиқ туриб ҳимоя қилаётганлигимизга сабаб шуки, ҳозирги замон уруши қандай кўп қурбонлар ва вайронгарчиликлар келтиришини яхши биламиз.

Иккинчи жаҳон урушида бизнинг иттифоқчиларимиз бўлган ҳарбий раҳбарлар ҳам буни биладилар. Улар ўзларининг ана шу билишларидан ўз сиёсатларида тегишли хулосаларни чиқариб олсалар яхши бўлур эди. (Қарсаклар).

Биз эришилган муваффақиятлар блан асло хотиржам бўлиб қололмаймиз, албатта. Афсуски, тинчлик душманлари ҳали ҳам бор. Тинчлик душманлари монополияларни бойитиш манфаатларини кўзлаб, зўр бериб қуролланишни давом эттирмоқдалар, игвогарлик йўли блан янги уруш чиқаришга уринмоқдалар ва бундан буён ҳам уриниб кўрадилар. Шу сабабдан барча халқларнинг тинчлик учун кураши халқаро миқ'ёсдаги энг муҳим вазифадир. Бу вазифанинг муваффақиятли ҳал этилишидан Совет Иттифоқи меҳнаткашларигина эмас, балки бесистисно бутун дун'ё халқлари ҳам астойдил манфаатдордирлар.

* * *

Ўртоқлар! Мамлакатимиз олдида турган катта вазифалар Совет давлатини янада мустаҳкамлашни ва давлат аппарати барча звеноларининг фаолиятида социалистик қонунчиликни кучайтиришни талаб этади.

Марказий Комитетнинг ҳисобот докладида коммунистик қурилишнинг ўртоқ Хрущев томонидан илгари сурилган программасининг амалга оширилиши меҳнаткашларнинг ижодий ташаббусини бутун чоралар блан ривожлантириш, уларни давлатни бошқаришга янада кўпроқ жалб этиш, совет социалистик демократизмини янада ривожлантириш блан маҳкам боғлиқдир.

Совет давлати барпо қилинганидан буён ўтган 38 йил ичида меҳнаткашлар депутатлари Советлари чинакам халқ ҳокимияти органлари сифатида ўсди, чиниқди ва мустаҳкамланди. Меҳнаткашлар депутатлари Советлари совет давлат тузумининг метиндек мустаҳкам сиёсий негизини ташкил этади.

Сайлов кампанияларида халқнинг доимо кўрсатаётган активлиги ва ҳокимиятнинг марказий ҳамда маҳаллий органларига депутатлар сайлаш вақтида овоз беришда сайловчиларнинг қарийб ёппасига иштироқ қилаётганлиги Советларнинг улуғ кучга эга эканлигини исбот этади. Миллион-миллион совет кишиларининг Советларнинг хилма-хил фаолиятида ихтиёрий равишда қатнашаётганликлари ҳам буни кўрсатади.

Бундай шароитда, Советларнинг ишида бўлган камчиликларга асло тоқат қилиш мумкин эмас. Бу камчиликлар ҳисобот докладида кўрсатиб ўтилди. Афсуски, бундай камчиликлар ҳали кўп.

Ўртоқ Хрущев жумладан, иттифоқчи ва автоном республикалар Олий Советларининг сессиялари Конституцияда белгиланган муддатлардан кечикиб ўтказилаётганлигини кўрсатиб ўтди. Дарҳақиқат, ўтган йили ба'зи иттифоқчи республикаларда Олий Советларнинг сессиялари Конституцияга мувофиқ, икки марта ўтказилиши ўрнига бир марта ўтказилди.

Бу, Конституцияга расмий жиҳатдан риоя қилмасликнигина кўрсатиб қолмайди. Ўртоқлар, шуни э'тиборга олиш керакки, Советларнинг сессиялари белгиланган муддатларда чақирилмайдиган жойларда Советлар ўзларига ҳисобдор органлар ва ижроия органларига нисбатан раҳбарлик ролини муқаррар қўлдан бой бериб қўядилар. Бу ҳол совет демократизми принципларини бузишга олиб боради ва олиб бормаслиги ҳам мумкин эмас. Советларнинг сессияларини мунтазам суратда чақириб тургандагина, Советлар хўжалик ва маданий қурилишга доир масалаларни ўз вақтида ҳал этаоладилар ва давлат бошқармаси ишларида депутатларнинг актив иштироқ қилишини та'минлайоладилар. Шу нарса характерлики, Советлар ўз сессияларини мунтазам суратда ўтказмаётган жойларда ишда канцеляриячилик-расмиятчилик услуби чуқур илдиз отади, омма блан алоқа барҳам топади, бюрократизм авж олади, иш ёмонлашади.

Ўртоқ Хрущев Марказий Комитетнинг ҳисобот докладида Советларнинг э'тиборини хўжалик ва маданий қурилишнинг конкрет масалаларига қаратиш, бу масалаларни системали суратда сессияларнинг муҳокамасига қўйиш кераклигини кўрсатиб ўтди.

Афсуски, ҳаётий муҳим бўлган конкрет масалалар Советларнинг сессиялари муҳокамасига ҳали етарли даражада қўйилмаётир, масалаларни амалий муҳокама қилиш ўрнига кўпинча дабдабали нутқлар сўзланади ва декларатив қарорлар қабул қилинади.

(ОХИРИ ОЛТИНЧИ БЕТДА)

Ўртоқ К. Е. ВОРОШИЛОВ нутқининг охири

(БОШИ БЕШИНЧИ БЕТДА)

Советларнинг сессияларида конкрет масалаларни муҳокама қилиш, бу масалаларни тайёрлаш ва муҳокама қилишда депутатларни актив қатнаштириш, камчиликларни амалий танқид қилиш ва ижодий ташаббусни бутун чоралар блан рағбатлантиришгина Совет ва унинг ижроия комитетининг қарорларига амалий куч бериш учун асос вужудга келтиради, ана шу қарорларни муваффақиятли суратда амалга оширишни та'минлайдики, буни исбот қилиб ўлтиришнинг ҳожати йўқ.

Советларнинг кучи уларнинг омма блан чамбарчас алоқа боғлаганлигидадир. Советлар оммадан ажраб қолса, кенг активни ишга жалб этмаса ўз олдида турган вазифаларни муваффақиятли суратда бажараолмайди.

Владимир Ильич Ленин та'лим бериб айтадики, Советлар «ҳамма учун очиқ бўлган, ҳамма ишни омманинг кўзи олдида бажарадиган ҳокимиятдир, бу ҳокимият оммага жуда яқин бўлган, бевосита оммага суянадиган ҳокимиятдир, бу ҳокимият — халқ оммасининг тўғридан-тўғри ва бевосита органидир ва унинг иродасини тўғридан-тўғри ва бевосита ифодаловчи органдир».

Бутун СССРдаги фақат маҳаллий Советларнинг составидагина бир ярим миллиондан ортиқ депутат бор, бу депутатларнинг 35,6 проценти олий ва ўрта ма'лумотлидир. Ихтисос бўйича депутатлар составида 37 мингдан кўпроқ инженер ва техника соҳасида ўртача ма'лумотли ходимлар, 50 мингга яқин агроном, зоотехник ва бошқа қишлоқ хўжалик мутахассислари, бошланғич ва ўрта мактабларнинг 122 минг ўқитувчиси, 46 минг врач, фельдшер ва бошқа медицина ходимлари бор. Депутатлар ўртасида корхоналарнинг раҳбарлари, совхоз ва машина-трактор станцияларининг директорлари, колхозларнинг раислари, фермаларнинг мудирлари, илғор ишчилар ва колхозчилар бор.

Ишни шундай уюштириш керакки, мамлакатимиздаги илғор кишиларнинг ана шу армияси Советларнинг ишида ғоят актив қатнашсин, совет давлат аппарати кенг меҳнаткашлар оммаси блан янада маҳкам боғлансин.

Депутатларнинг сайловчилар олдида ҳисоб бериб туришлари Советларнинг аҳоли блан алоқасини мустаҳкамлаш учун катта аҳамиятга эгадир. Бу, Конституциянинг энг муҳим талабларидан биридир. Аммо бу талабга афсуски, ба'зи жойларда ҳали ҳам риоя қилинмаётир. Маҳаллий Советлар депутатларининг бир қисми ўз иши ва Советларнинг ишлари тўғрисида сайловчилар олдида ҳисоб бермаётир.

Партия биздан шундай аҳволга эришишни талаб қилмоқдаки, депутатлар сайловчилар блан доим алоқа боғлашлари, улар олдида мунтазам суратда ҳисоб бериб туришлари, Совет томонидан қабул қилинадиган қарорларни аҳолига тушунтириб беришлари ва бу қарорларни амалга оширишда актив қатнашишлари керак.

Ўртоқ Хрушчевнинг докладида кўрсатилганидек, бизда сайловчиларнинг ишончини оқламаган депутатларни чақириб олиш ҳақида Конституцияда қўйилган талаб ҳамиша ҳам қўлланилмоқда деб бўлмайди. Бу ҳолнинг юз беришига ма'лум даражада сабаб шуки, депутатларни чақириб олиш юзасидан ишлаб чиқилган тартиб йўқ. СССР Олий Совети депутатларини чақириб олиш тартиби ҳақида шуни айтиш керакки, тегишли қонун проекти тайёрланди ва СССР Олий Советининг тасдиқига тақдим этилади, барча депутатлар буни маҳкам эсда тутишлари керак. **(Кулги, қарсаклар).**

Иттифоқчи ва автоном республикаларда Олий Советлар ҳам республика Олий Советларининг депутатларини, шунингдек маҳаллий Советларнинг депутатларини чақириб олиш тартиби тўғрисидаги қонунларни қабул қилишлари керак бўлади.

Иттифоқчи ва автоном республикалардаги давлат ҳокимияти олий органларининг ишларини кучайтириш чораларини ҳам кўриш керак. Республикаларнинг хўжалик ва маданий қурилишига доир масалаларни, чунончи халқ хўжалик планлари, халқ маорифи, соғлиқни сақлаш масалалари, коммунал хўжаликни, йўл қурилишини ривожлантириш, аҳоли яшайдиган пунктларни обод қилиш масалалари ва бошқа масалаларни республикалар Олий Советлари сессияларининг муҳокамасига кўпроқ қўйиш керак.

Иттифоқчи ва автоном республикалар Олий Советларининг сессияларида ана шу масалаларнинг қараб чиқилиши, бу масалаларнинг маҳаллий ходимларнинг актив иштироки блан муҳокама қилиниши хўжалик ва маданий қурилишнинг тобора мураккаблашиб бораётган вазифаларини муваффақиятли суратда ҳал этилиши учун, Партия ва Ҳукумат Директиваларини бажариш йўлида раҳбар совет ходимларининг жавобгарлигини ошириш учун катта аҳамиятга эга бўлади.

Ўртоқ Хрушчевнинг СССР Олий Совети Миллатлар Совети ҳузурида Иқтисодий комиссия тузиш тўғрисидаги таклифи тамомила тўғри ва ўз вақтида қўйилган таклифдир. Иқтисодий комиссия иттифоқчи республикаларнинг экономикасини ривожлантириш блан боғлиқ бўлган амалий масалаларни ўрганиб чиққан ва бу масалалар юзасидан чиқариладиган қарорларнинг ҳар жиҳатдан асосланган проектларини тайёрлаган бўлур эди.

СССР Олий Совети составида бу комиссиянинг тузилиши миллий республикаларимизнинг экономикаси ва маданиятини янада юксалтириш юзасидан партия томонидан белгиланган тадбирларни амалга ошириш учун катта аҳамиятга эга бўлади.

* * *

Ўртоқлар, қонун чиқариш ва социалистик қонунчиликнинг ба'зи масалаларига тўхталиб ўтиш зарур.

Совет қонунлари совет халқини Коммунистик партия томонидан мамлакатимиз олдига қўйилган вазифаларни бажаришга сафарбар қилиш ишида доим муҳим факторлардан бири бўлиб келди. Ана шу ма'нода совет қонунларининг ижодий кучи ва сафарбар қилувчи кучи тўғрисида гапириш мумкин.

СССР Олий Совети бирқанча муҳим қонун актлари қабул қилиши керак.

Ўртоқ Хрушчев с'ездга қилган докладида яқин вақтларда пенсия та'миноти тўғрисида ягона умумиттифоқ қонун проекти СССР Олий Советининг тасдиқига тақдим этилажагини билдирди. Бу қонун пенсия тўлаш ишини тубдан яхшилайди.

Бундан ташқари, партия Марказий Комитети совет халқининг моддий фаровонлиги ва маданий савиясини янада юксалтириш юзасидан бирқанча муҳим тадбирларни амалга оширишни мўлжаллайди. Ишчи ва хизматчиларнинг реал иш ҳақини оширишни, етти соатлик иш куни жорий қилишни, меҳнаткашларнинг ба'зи категориялари учун эса иш ҳақини камайтирмаган ҳолда олти соатлик иш куни жорий қилишни та'минлаш вазифаси ана шу тадбирлар жумласидандир.

Ана шу катта вазифаларни ҳал этиш муносабати блан меҳнат тўғрисидаги қонунларни қайтадан кўриб чиқиш ва тартибга солиш масаласини ўртага қўйиш керак бўлади. Бу чорани яна шунинг учун ҳам амалга ошириш керакки, иттифоқчи республикаларнинг меҳнат тўғрисида бундан бирнеча йил илгари қабул қилинган ва амалда бўлган қонун кодекслари кўп қўшимчалар киритилишига **қарамай,** ҳозир ўша даврдан буён давлатимизда бўлган социал-иқтисодий ўзгаришларни **ҳарҳолда акс этдирмаётир.**

СССР Олий Совети Президиуми СССР Конституциясида кўзда тутилган қонун актларини тайёрлашни тезлаштириш учун қўлдан келган бутун чораларни кўриши лозим. Ана шу қонун актлари қонун чиқариш ишларимизни тубдан тартибга соладиди ва социалистик қонунчиликни янада мустаҳкамлаш учун муҳим восита бўлади.

Ҳозирги вақтда Жиноят ва Жиноят Процессуал кодексларининг янги проектлари тайёрланди. Бу кодексларнинг жорий қилиниши социалистик ҳуқуқ тартибини мустаҳкамлаш ва гражданларнинг ҳуқуқларини муҳофаза қилишни та'минлашда муҳим роль ўйнайди.

Ўртоқлар! Партия Марказий Комитети социалистик қонунчиликни мустаҳкамлашга катта э'тибор бермоқда. Кўрилган тадбирлар натижасида прокурор назорати ҳуқуқлари тўла тикланди ва кучайтирилди.

КПСС Марказий Комитетининг кўрсатмаларига мувофиқ, СССР Олий Совети Президиуми СССРда прокурор назорати тўғрисидаги янги Низомни тасдиқлади. Совет прокуратурасининг роли ва вазифалари тўғрисидаги ленинча кўрсатмаларга мувофиқ тузилган бу Низом прокуратура органлари ишларининг пухта программасидан иборат бўлиб, СССРдаги барча муассасалар, мансабдор шахслар ва гражданларнинг қонунчиликка қаттиқ риоя қилиши учун курашда принципиал ва муросасиз бўлиш вазифасини улар олдига қўяди.

Партия Марказий Комитетининг социалистик қонунчиликни мустаҳкамлаш тўғрисидаги кўрсатмаларини бажариш учун ма'мурий тадбирлар қўлланиш блан бирқаторда, кадрларимизни тарбиялаш, бутун аҳоли ўртасида совет қонунларини кенг пропаганда қилиш ҳамда бу қонунларнинг барча гражданлар томонидан пухта бажарилиши зарур эканлигини кенг пропаганда қилиш соҳасида қунт блан кўп иш қилмоқ керак. Ишни шундай йўлга қўйиш керакки, бизнинг кадрларимиз — пастдан тортиб юқоригача ҳамма партия, совет, хўжалик, касаба союз ходимлари қонунларни тўғри тушуниб олсинлар ва уларни сўзсиз амалга оширсинлар. Социалистик қонунчилик учун курашда матбуотимизнинг роли каттадир, матбуот бу соҳада кўп иш қилиши керак ва кўп иш қилаолади.

Социалистик қонунчиликни мустаҳкамлаш манфаатлари гражданларнинг аризалари ва шикоятларини қараб чиқиш юзасидан давлат органларимизнинг ишларини яхшилашни қаттиқ талаб этмоқда. Меҳнаткашлар ўз аризаларида бирор ишда ёрдам беришни сўрабгина қолмай, балки кўпинча совет аппаратининг ишидаги камчиликларни кўрсатадилар, фабрика ва заводларнинг, колхоз ва совхозларнинг, муассасаларимизнинг ишларини яхшилаш юзасидан қимматли таклифларни киритадилар.

Кўпгина маҳаллий Советлар ижроия комитетларида, шунингдек айрим министрликларда ўтказилган текшириш ана шу муҳим давлат ишида катта нуқсонлар борлигини кўрсатади. Ба'зи муассасаларда шикоятларни қараб чиқиш юзасидан қонунда белгиланган муддатларга риоя қилинмаётир, аризаларнинг қандай кўрилаётганлиги ва аризалар юзасидан қандай қарор қабул қилинаётганлиги контроль қилинмаётир, ариза берувчиларга расмият учунгина жавоб қайтарадилар. Меҳнаткашларнинг ариза ва шикоятларига шундай э'тиборсиз ва бепарво қараш совет органларининг обрўсини туширади.

Меҳнаткашларнинг аризаларига бюрократларча муносабатда бўлишга қат'ий хотима бериш, ариза берувчиларнинг ҳақли талабларини қараб чиқиш ва қондириш соҳасидаги ишларни яхшилаш зарур.

Меҳнаткашларнинг қайта-қайта ариза беришлари ва ҳақли шикоятлар блан кўп мурожаат қилишлари каби ҳолларни туғдираётган сабабларни йўқотиш учун асосий э'тиборимиз совет муассасалари, корхоналар, колхозлар ва жамоат ташкилотларининг ишларини яхшилашга қаратилиши, совет давлат аппаратининг пухта ишлашига, унинг ўз қарорларини қонунга асосланиб чиқаришига ва совет ходимларининг ўз ишларида меҳнаткашларнинг манфаат ва талабларини ҳисобга олиб, ўз вазифаларига э'тибор блан ва виждонан муносабатда бўлишларига қаратилиши лозим.

* * *

Ўртоқлар! Бизнинг партиямиз ва давлатимиз совет кишиларини коммунизмнинг онгли қурувчилари қилиб тарбиялаш соҳасида ҳартомонлама ва кўп иш қилмоқда. Ана шу ишлар натижасида ишчилар, колхозчилар, интеллигентларнинг сиёсий активлиги ва меҳнат ғайрати тўхтовсиз ўсмоқда, уларнинг уюшқоқлиги ва интизоми кучайиб бормоқда.

Бизда ёш авлодни тарбиялаш учун ҳам кўп иш қилинмоқда. Совет ёшлари жисмоний ва ма'навий жиҳатдан соғлом бўлиб, ўзининг шонли Ватанига ва Коммунистик партияга чексиз садоқатли бўлиб ўсмоқдалар. Бизнинг ёшларимиз саноатда, қишлоқ хўжалигида, транспортда, турли муассасаларда зўр ғайрат ва қат'иятлик блан меҳнат қилмоқдалар. Қуролли Кучлар составида бўлган вақтларида эса ўзларининг ҳарбий ва сиёсий тайёргарлигини ошириш устида тинмай ишлайдилар.

Шу блан бирга биз, афсуски, ёшлар ўртасида ҳали мавжуд бўлган ярамас ҳодисаларга ҳам э'тибор бермай қололмаймиз.

Шу нарса шубҳасизки, кейинги уруш ва шу муносабат блан рўй берган қийинчиликлар ёшларимизга ўз та'сирини кўрсатди. Душман қўшинлари мамлакатимизнинг кўп районларини вайрон қилдилар, миллион-миллион катта ёшдаги кишиларни ва болаларни қочоқларнинг оғир қисматини бошдан кечиришга мажбур қилдилар, миллион-миллион болалар ўз оталари ва оналаридан жудо бўлдилар. Буларнинг ҳаммаси кўпгина йигит ва қизларнинг хулқига салбий та'сир кўрсатмай қололмади. Ана шу йигит ва қизлар болалик чоқларидаёқ оиланинг та'сиридан маҳрум бўлиб, уруш вақтининг азоб-уқубатларини бошдан кечирдилар.

Бизда етим қолган ва ўз ота-оналаридан жудо бўлган болалар учун болалар уйлари ташкил этилди, болали ёлғиз оналарнинг ўз болаларини боқишлари учун уларга моддий ёрдам кўрсатилмоқда. Аммо кўпгина болалар уйларида тарбия ишлари, афтидан, ҳали ҳам қониқарсиз олиб борилмоқда. Кўпгина маҳаллий совет ва партия органлари болалар учун очилган ёпиқ муассасалар тўғрисида етарли даражада ғамхўрлик қилмаётирлар.

С'ездга қилинган ҳисобот докладида етимлар учун, шунингдек ота-оналари уйда тарбиялаш имкониятига эга бўлмаган болалар учун мактаб-интернатлар қуриш тўғрисидаги, ана шу мактабларда болаларни ма'навий ва жисмоний жиҳатдан яхши тарбиялашни уюштириш ҳақидаги масала жуда тўғри қўйилди.

Бизнинг мактабимиз—ўрта мактабимиз ҳам, олий мактабимиз ҳам, бутун пропагандамиз совет халқи томонидан курашиб қўлга киритилган ҳуқуқни батафсил тушунтириб бермоқда. Аммо афтидан, совет кишисининг бурчлари ва бу бурчларнинг энг муҳими, я'ни ҳалол меҳнат қилиш бурчи етарли даражада яхши тушунтириб берилмаётир.

Совет ёшларига уларнинг бутун халқ блан биргаликда коммунизм қуриш учун виждонан ва онгли меҳнат қилиш вазифаларини тушунтириб беришимиз зарур, албатта. Лекин шу блан бирга ёшларимизга доим моҳирлик блан та'лим беришимиз ҳам керак.

Коммунистик партия ва Совет ҳокимияти ёшларимизни ва бутун совет халқини ҳам ёппасига саводли, билимли кишиларга айлантириш учун шу вақтгача кўп иш қилдилар. Олтинчи бешйилликда бизда маориф ишлари энг тараққий этган капиталистик мамлакатлар шароитида асло кўрилмаган даражага етади ва кенгаяди. Бизнинг мамлакатимизда умумий ўрта та'лим асосан амалга оширилади.

Аммо ўрта мактабда та'лим ишларини уюштиришда катта камчилик бор. Ўрта мактабларимизни битириб чиқаётган ёшлар амалий ишга етарли даражада тайёрланган эмаслар.

Биз барча ёшларимизга амалий меҳнат малакаларини сингдиришимиз керак, фақат оддий меҳнат малакаларини эмас, балки ҳозирги замон фани ва техникасига асосланган малакаларни сингдиришимиз лозим. Эндиликда, халқ хўжалигимиз янги мураккаб техника блан та'минланган бир шароитда ўрта ма'лумот ҳосил қилиш мастер учунгина эмас, балки ҳарбир ишчи учун ҳам тобора кўпроқ зарур бўлиб қолмоқда.

Шу сабабдан, бутун ёш авлодга ўз билимини турмушда, халқ хўжалигида амалий татбиқ қилишга ўргатиш вазифаси тарбиявий жиҳатдан ва халқ хўжалиги нуқтаи назаридан катта аҳамиятга эгадир.

Бир вақтлар В. И. Ленин шу вазифани ўртага қўйган эди. Ленин 1920 йил 2 октябрьда комсомол III с'ездининг қатнашчиларига мурожаат қилиб, бундай деган эди:

«Сизнинг олдингизда бутун мамлакат хўжалигини тиклаш, деҳқончиликни ҳам, саноатни ҳам ҳозирги замон фани, техникасига ва электрга негизланган ҳозирги замон техникаси асосида қайтадан қуриш, тиклаш вазифаси туради. Электрлаш ишига саводсиз кишиларнинг яроқсизлигини сиз жуда яхши биласиз ва бунда фақат оддий саводли бўлиш ҳам камлик қилади. Бунда электрнинг нима эканлигини билишгина кифоя қилмайди; уни ҳам саноатга, ҳам деҳқончиликка ва саноат блан деҳқончиликнинг айрим тормоқларига техника нуқтаи назаридан қандай қилиб татбиқ қилиш йўлини ҳам билмоқ керак. Буни ўзимиз ўрганишимиз керак, бунга ўсиб келаётган бутун меҳнаткаш авлодни ўргатиш керак».

Ма'лумки, партия ўзининг XIX с'ездида бу вазифани ҳал этиш йўлини — мактабларни политехнизациялаш йўлини кўрсатиб ўтган эди. Лекин шундай бўлса ҳам, амалда бу соҳада ҳали жуда кам иш қилинган. РСФСР Маориф министрлиги ва бошқа иттифоқчи республикаларнинг маориф министрликлари Коммунистик партиянинг мактабларни политехнизациялаш тўғрисидаги Директиваларини яқин вақт ичида бажариш учун ҳамма тадбирларни кўришлари керак. Бу иш шу қадар муҳим ва шу қадар зарурки, бу соҳада бундан буён сусткашлик кўрсатишга асло йўл қўйиш мумкин эмас. Бу вазифани тўла-тўкис ва оқилона ҳал этиш ёшларимизни тўғри тарбиялашда, ҳарбир йигит ва қизни коммунизм қурилишида актив ва маҳорат блан қатнашиш учун тайёрлашда муҳим роль ўйнайди.

Кўпмиллионли Ленин комсомолимиз ёшларни тарбиялаш ишида жуда катта имкониятларга, ҳарқандай тадбирларни кўриш учун битмас-туганмас резервларга эгадир.

Лекин шунга қарамай, комсомолнинг мактабдаги, ишлабчиқаришдаги, муассасалардаги тарбия ишлари ҳозирги вақтда кўпинча юзаки олиб борилмоқда, коммунизм тўғрисидаги умумий гаплардан, ҳаётнинг энг муҳим масалаларидан узоқда бўлган бир қолипдаги нутқларни тузишдан иборат бўлиб қолмоқда. Сон-саноқсиз иш планлари тузилиши орқасида жонли иш йўқолиб кетади.

Комсомол ўз ишини қайта қуриши ва барча ёшларимизни чинакам коммунистик руҳда тарбиялашни тўла та'минлаши лозим ва комсомол бу ишларни бажараолади.

Касаба союз ташкилотларига келганда шуни айтиш керакки, улар ёшларни тарбиялашдаги ўз иштирокларини кўп ҳолларда маданий-оммавий ва физкультура ишларига маблағ ажратишдангина иборат қилиб қўядилар. Ўртоқлар, бу кифоя эмас, сра ҳам кифоя эмас!

Ҳозирги вақтда комсомол ва касаба союз ташкилотлари ёшларнинг дам олишини яхши ташкил қилишни, ёшларнинг жўшқин ғайратини тўғри йўлдан бошлаб боришни кўпинча яхши уюштира билмайдилар ва уни яхши уюштиришни ўрганишга ҳаракат қилмаётирлар. Янги техника ва янги агротехникани ўрганиш учун, оммавий спорт мусобақаларини ўтказиш учун, ёшларнинг кучи блан спектакльлар, оммавий ўйинлар ва хор чиқишларини тайёрлаш учун, Маданият саройи ёки клубларни безаш учун, уларда озодалик ва тартиб ўрнатиш учун ана шу ёшларнинг ана шу ғайратидан, табиат берган ана шу қобилиятдан етарли даражада фойдаланилмаётир. Кўп ҳолларда эса бу кучлар блан боғ ва гулзорлар барпо этиш керак бўлур эди.

Партия ташкилотлари раҳбарлигидаги комсомол ташкилотларимиз ҳақиқатан ҳам жавобгарликни ҳис этганларида ва кўпинча уларнинг э'тиборидан ташқарида қолаётган ўз ўртоқлари ва ака-укаларига, менинг фикримча, муҳаббат қўйганларида, ҳоҳиш бўлганида янада кўпроқ ишларни бажариш мумкин бўлур эди.

Бизда, масалан, спорт тўғрисида кўп гапирадилар. Аммо халқ турмушига ҳақиқатан ҳам сингиб кетган чинакам оммавий спортдан ҳали узоқ турибмиз. Аҳолини ва биринчи галда ёшларни жисмоний жиҳатдан тарбиялаш ишларига энг кўп э'тибор бериш лозим.

Бизнинг ёшларимиз ҳарбир фойдали ишда, агар бу ишга чинакам муҳаббат ва зўр ғайрат блан кириштиладиган бўлса, қатнашадилар ва жуда актив қатнашмоқдалар.

Демак, ёшларни тарбиялаш ишини ҳамма соҳада, барча давлат ва жамоат звеноларида, шунингдек, албатта оилада ҳам жиддий суратда яхшилаш лозим.

Партия, совет, комсомол ва касаба союз ташкилотлари, маориф ходимлари, ота-оналар болаларни, ҳарбир ёш кишини меҳнатга социалистик муносабатда бўлиш, я'ни меҳнатни севиш руҳида ва социалистик жамиятнинг қонунлари ҳамда қоидаларини ҳурмат қилиш руҳида сабот ва изчиллик блан тарбиялашлари керак. Биз, шу блан бирга ёшлар ўртасида марксча-ленинча назарияни пропаганда қилишни бутун чоралар блан яхши йўлга қўйишимиз ва кучайтиришимиз зарур. Марксча-ленинча назария коммунизмнинг юксак онгли қурувчиларини тарбиялашда жуда катта роль ўйнайди.

Коммунистлар ва комсомоллар ба'зи ёшларнинг турмушда, жамоат тўпланадиган жойларда нотўғри ҳатти-ҳаракатларига э'тиборсиз қарай олмайдилар. Жамоатчиликка қарши ножўя ишларнинг бирортасини ҳам текширмай қолдириш ва бундай ножўя ишларни жамоатчилик томонидан қораламай қолдириш мумкин эмас.

Бизнинг ёшларимиз совет ёзувчиларидан, кино ва театрларнинг ходимларидан яхши янги асарлар, фильмлар, постановкаларни кутмоқдалар. Ана шу асар, фильм ва постановкалар ёшларни қизиқтирсинлар, уларни олға бошлаб борсинлар, улуғ замонамизнинг қаҳрамонларини тарбияласинлар, совет ёшларининг гарчи озгина бўлса ҳам бир қисми ўртасида бўлган ёт хулқ ва одатларни йўқотишга ёрдам берсинлар.

Бизнинг партиямиз ва Совет давлати ёшларимизни бундан буён ҳам ғоявий ва жисмоний жиҳатдан чиниққан, фан чўққиларини эгаллайоладиган ва янги техникани мукаммал билаоладиган кишилар қилиб, қийинчиликлардан қўрқмайдиган, балки бу қийинчиликларни енгаоладиган, янги қурилишларнинг янги шабадасидан қўрқмайдиган, ишчининг зўр ғайрат блан қиладиган меҳнатидан қочмайдиган кишилар қилиб тарбиялайдилар.

Биз ана шу буюк ишни бажариш учун ўз кучларимизни аямаслигимиз керак, чунки ёшларни тўғри тарбиялаш—коммунизм қурилишида бундан буён янги муваффақиятларга эришувимизнинг гаровидир. **(Давомли қарсаклар).**

* * *

Ўртоқлар! Марказий Комитетнинг ҳисобот докладида келтирилган ма'лумотлар ва олтинчи бешйиллик планнинг халққа э'лон қилинган Директивалари проекти совет халқининг Коммунистик партия раҳбарлиги остида катта ғалабаларга эришганлигини ва Ватанимизнинг коммунизм сари ҳаракат қилиб боришининг ажойиб перспективаларини очиқ-равшан кўрсатади.

Бизда мамлакат олдида турган вазифаларни ҳал этиш учун зарур бўлган ҳамма нарсалар—кучли халқ хўжалиги, меҳнатсевар халқ, тажрибали кадрлар, курашнинг мақсадларини ва бу мақсадларга эришиш йўлларини билиш мавжуддир. Эндиликда бутун гап шундаки, бизларнинг ҳаммамиз, раҳбар ходимлар ҳам, оддий коммунистлар ҳам янада яхшироқ ишласинлар ва социалистик тузумнинг мавжуд имкониятлари ва афзалликларидан янада яхшироқ ва янада тўлароқ фойдалансинлар, ўз билимларини доим ошира борсинлар ва совет халқини жамоат меҳнатига онгли муносабатда бўлиш руҳида, коммунизмнинг улуғ идеялари руҳида тарбияласинлар.

Биз шу нарсани яхши биламизки, бизнинг шонли партиямиз ва бу партия теварагига маҳкам жипслашган совет халқи, қаҳрамон халқ Коммунистик партия XX с'ездининг қарорларидан илҳомланиб, ўзининг ижодий фаолиятини янада зўр ғайрат ва янада зўр куч блан ривожлантирадилар ва коммунизм қуриш ишида, бутун дун'ёда узоқ давом этадиган мустаҳкам тинчликни та'минлаш ишида, барча халқлар ўртасидаги дўстликни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш ишида янгидан-янги катта муваффақиятларга эришадилар. **(Қарсаклар).**

Яшасин улуғ халқимизнинг барча ғалабаларининг ташкилотчиси ва илҳомчиси шонли Коммунистик партиямиз! **(Давомли қарсаклар).**

Яшасин биз блан биргаликда тинчлик, озодлик учун ва бутун инсониятнинг бахт-саодати учун фидокорона курашаётган коммунистик партиялар ва бошқа ҳамма қардош партиялар! **(Гулдурос, давомли қарсаклар).**

Туркия Ҳукуматига Совет Ҳукуматининг нотаси

Илгари матбуотимизда хабар берилганидек, 4 февральда Совет Ҳукумати Туркия территориясидан СССР устига ҳаво шарлари учирилаётганлиги тўғрисидаги масала юзасидан Туркия Ҳукуматига нота юборган эди.

11 февральда Туркиянинг СССРдаги Фавқулодда ва Мухтор Элчиси К. Н. Кавур жаноблари СССР Ташқи Ишлар Министрининг Биринчи Ўринбосари А. А. Громико ҳузурида бўлди ва унга қуйидаги мазмундаги нотани топширди:

Совет Ҳукуматига Туркия Ҳукуматининг 1956 йил 11 февральдаги нотаси

«Туркия элчихонаси Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Ташқи Ишлар Министрлигига ўзининг ҳурматини та'кидлайди ва, ўз Ҳукуматининг кўрсатмаси бўйича, Министрликнинг 1956 йил 4 февральдаги нотасида айтилган метеорологик шарлар тўғрисида унга қуйидагиларни билдириш шарафига муяссардир.

Туркиянинг компетентли ма'мурлари бирнеча вақтдан буён Американинг компетентли ма'мурлари блан ҳамкорликда катта баландликдаги атмосфера шароитлари тўғрисида ма'лумотлар тўплаш мақсадида шарлардан фойдаланиш йўли блан метеорологик тадқиқотлар олиб бормоқдалар. Ана шу тадқиқотларнинг натижалари метеорология ишлари учун ҳам, шунингдек яқинда бўладиган миллий геофизика конференциясининг ишлари учун ҳам фойдали бўлади. Анатоли агентлигининг 1956 йил 14 январьда э'лон қилинган ахборотида Туркия Бош Метеорология Бошқармаси бу фактларни ошкора э'лон қилиб, фойдаланиладиган шарлар тўғрисидаги, шунингдек улардаги турли аппаратура ҳақидаги ма'лумотларни билдирган эди. Э'лон қилинган мазкур ахборотда, башарти бу шарлар Туркия территориясида топилган тақдирда, улар блан қандай муомала қилиш кераклиги ҳам кўрсатилган эди. Ана шу ошкора э'лон қилинган ахборот кўрсатиб турибдики, бу шарларнинг қайси томонга учишини аниқ контроль қилиб туриш мумкин бўлмаганлиги сабабли, уларнинг бориб қўнадиган жойларини олдиндан аниқ кўзда тутиш мумкин эмас. Иккинчи томондан, метеорология мақсадлари учун шарлардан фойдаланиш амалда ҳамма қабул қилган усулдир. Бунинг устига, Туркия территориясида ҳам совет мамлакатида ишлатган ва ана шу мақсадларда фойдаланилган кўпгина шарлар бирнеча марта топиб олинган эди.

Бинобарин, Министрликнинг нотасида айтилган шарларнинг совет территориясига қўнганлигига келганда, буерда гап нормал деб ҳисоблаш мумкин бўлган ҳоллар тўғрисида боради ва бу ҳолларда бирор ёвуз ният ёки совет территорияси устига учиб ўтиш нияти бор деб қараш керак эмас.

Бу хил шарлар ҳаво қатновига хавф солиши мумкинлиги тўғрисида Министрликнинг нотасида баён қилинган мулоҳазаларга келганда, шуни айтиб ўтиш керакки, бу хил тажрибалар ҳаво қатнови жуда жадал бўлиб турган мамлакатлар устида катта баландликларда кўп марта ўтказилди ва мазкур шарлар ҳаво қатнови учун бирор хавф туғдиришига йўл қўймаслик заруриятини назарга олиб конструкция қилинган эди.

Ўтказилаётган тажрибалар ҳеч шубҳасиз илмий ва ошкора характерга эга бўлганлиги сабабли, шунингдек бу тажрибалар учиш вақтида асла биронта ҳам бахтсизлик воқиасига олиб келмаганлиги аниқ исботланганлиги сабабли, Туркия Ҳукумати Совет Ҳукуматининг бу тўғридаги нотасини олиб таажжубда қолди, бу нотада мазкур тажрибалар уларнинг характерига асло тўғри келмайдиган тарзда тасвирланади.

Броқ, ҳарқандай англашилмовчиликлар бўлишига йўл қўймаслик мақсадида Туркия ма'мурлари, Америка ма'мурлари блан келишиб, ма'лум техника ма'лумотларига асосан кўзда тутиш мумкин бўлган қадар, бундан буён совет территориясига учиб бориши мумкин бўлган янги шарларни учирмаслик тўғрисида мумкин бўлган чораларни кўрадилар».

Туркия Ҳукуматига Совет Ҳукуматининг 1956 йил 20 февральдаги нотаси

20 февральда СССР Ташқи Ишлар Министрининг Биринчи Ўринбосари А. А. Громико Туркиянинг СССРдаги Фавқулодда ва Мухтор Элчиси К. Н. Кавур жанобларини қабул қилди ва унга Совет Ҳукуматининг қуйидаги нотасини топширди:

«СССР Ҳукумати Туркия территориясидан СССР устига ҳаво шарлари учирилаётганлиги тўғрисидаги масала юзасидан шу йил 4 февральда берган ўз нотасига Туркия Ҳукуматининг 11 февральдаги жавобини олганлигини та'кидлаб, шу муносабат блан қуйидагиларни билдиришни зарур деб ҳисоблайди.

СССР Ҳукумати 4 февральдаги нотасида кейинги вақтларда Туркия томонидан СССР устига АҚШда тайёрланган, жойларни фотос'ёмка қилувчи аппаратураси бўлган, шунингдек автомат равишда ишловчи радиопередатчиклари, радиоприёмниклари ва бошқа хил юклари бўлган кўп миқдорда ҳаво шарлари учиб ўтганлигига Туркия Ҳукуматининг э'тиборини жалб қилган эди.

Туркия ҳукумати 11 февральдаги ўз нотасида Туркия ма'мурлари Америка ма'мурлари блан ҳамкорликда «бирнеча вақтдан буён» Туркия территориясидан атмосферанинг юқори қатламларига ҳаво шарлари учираётганликларини э'тироф қилади. Лекин шу блан бирга, ҳаво чегарасининг бу хилда бузилишини сра оқлайолмайдиган баҳонани, я'ни ҳаво шарларининг учиши ҳаво алоқаси учун хавфли эмас, деган баҳонани келтиради.

Шу сабабли, Совет Ҳукумати шу нарсани яна кўрсатиб ўтадики, СССР устига бу хил шарларнинг учирилиши Совет Иттифоқининг территориал дахлсизлигини ва ҳамма таниган халқаро ҳуқуқ нормаларини қўпол равишда поймол қилади.

Бундан ташқари, Совет Ҳукумати ихтиёрида бўлган жуда кўп ма'лумотлар, шунингдек бу хусусда Европадаги бошқа бирқанча давлатлар ҳукуматларининг қилган баёнотлари шуни кўрсатадики, бу хил ҳаво шарларининг учиб юриши ҳаво транспорти учун ҳам, шунингдек бу шарлар учиб ўтаётган районларнинг аҳолиси учун ҳам жиддий хавф туғдиради. Ҳарбир кишига равшанки, бирнеча юз килограмм оғирликда юк осилган ҳаво шари блан самолётнинг тўқнашуви муқаррар ҳалокатга олиб келади. Шу нарса ҳам аниқ-равшанки, йўғон металл харига осилган ва жам'и 200—300 килограмм оғирликда балласт солинган иккита яшик шарнинг автоматик тарзда емирилиши натижасида жуда баландликдан пастга тушиб, биноларга, телефон ва электр линияларига, турли иншоотларга шикаст етказиши ва одамларни ўлдириши мумкин.

Туркия ҳукуматининг нотасида айтилган да'вога, я'ни бу ерда гап «ҳамма амалда қабул қилган» метеорологик тадқиқотлар учун фойдаланаётган гўё оддий шарлар ҳақида бораётганлиги ва бу шарлар совет территорияси устига тасодифий равишда учиб ўтаётганлиги ҳақидаги да'вога келганда, СССР Ҳукумати 4 февральдаги нотасида айтганларини та'кидлаш зарур деб ҳисоблайди. Совет Ҳукумати шу нарсага Туркия Ҳукуматининг э'тиборини яна жалб қиладики, Совет Иттифоқи устига Туркия территориясидан учирилаётган шарларда метеорология асосий элементларини—атмосфера босимини, температурани, ҳавонинг намлигини ва бошқа шу сингари элементларни ўлчайдиган ҳечқандай аппарат йўқ, бу шарларнинг 300 килограммгача оғирликда бўлган бутун асбоб-ускунаси нуқул юқорида айтиб ўтилган жойларни аэрофотос'ёмка қилиш, координатни белгилаш учун мосланган аппаратурадан ва махсус радиотехника аппаратурасидан иборатдир.

Совет Ҳукумати Туркия Ҳукуматига ма'лум қиладики, Совет Ҳукуматининг тегишли нотасига АҚШ Ҳукумати ҳам, совет территорияси устига учирилаётган шарлар метеорология тадқиқотлари учун белгиланган ва ҳаво транспорти учун хавф туғдирмайди, деб билдирганлиги сабабли, Совет Иттифоқи Ҳукумати Америка Қўшма Штатлари Ҳукуматига Нью-Йоркда, Вашингтонда ёки — тегишли ҳукуматлар рози бўлган тақдирда — Лондонда, Парижда ана шундай аппаратураси бўлган мазкур шарларнинг ҳамма келиб кўриши учун виставкаларини ташкил қилишни таклиф этди ва бу шарлар ҳақида ҳамда уларнинг асбоб-ускуналари тўғрисида тегишли изоҳотларни бераоладиган ўз экспертларини юборадиган бўлди.

Совет Иттифоқи тутиб олинган кўп миқдорда ҳаво шарларига эга бўлганлиги сабабли, Совет Ҳукумати, агар Совет Ҳукуматининг бу келтирилган далилларининг асосли эканлигини кўриб ишониш зарурияти бўлса, бу хилдаги виставкаларни бошқа мамлакатларда ҳам шу мамлакатлар ҳукуматларининг розилиги блан ташкил этишга тайёр эканлигини билдиради.

Совет Ҳукуматининг фикрича, мутахассислар ва жамоатчиликнинг шу хилдаги виставкалар блан танишуви СССРда тутиб олинган шарлар қандай ишларга мўлжалланганлигини ва бу шарлар ҳаво транспорти ҳамда аҳоли учун қандай хавфли эканлигини яққол кўриб ишонишга имкон беради.

Бундан ташқари, Совет Иттифоқи устига, жумладан — Туркия территориясидан учирилган шарларни ва улардаги аппаратурани кўздан кечириш учун Туркия Ҳукумати Москвага ўз мутахассисларини юборишни мумкин деб топмайдими, Совет Ҳукумати ана шу тўғрида Туркия Ҳукуматининг фикрини билишни истайди.

Совет Ҳукумати Туркия Ҳукуматининг, Туркия Ҳукумати бундан буён Совет Иттифоқи территорияси устига Туркия территориясидан ҳаво шарлари учирилишига йўл қўймаслик чораларини кўради, деб қилган баёнотини ма'лумотга олади».

К. Н. Кавур жаноблари бу нотани ўз Ҳукуматига дарҳол топширажагини айтди.

Ўртоқ А. И. Микоян Финляндия «Аэро» Акцияли Жамияти Бошқармасининг А'зоси А. Вихурини ва Финляндия Ташқи Ишлар Министрлиги Сиёсий Бўлими Бошлиғи Р. Энкельни қабул қилди

20 февральда СССР Министрлар Совети Раисининг Биринчи Ўринбосари А. И. Микоян Москва блан Хельсинки ўртасида бевосита ҳаво алоқаси ўрнатилганлиги муносабати блан Москвада бўлган Финляндия «Аэро» Акцияли Жамияти Бошқармасининг А'зоси А. Вихурини ва Финляндия Ташқи Ишлар Министрлиги Сиёсий Бўлимининг Бошлиғи Р. Энкельни қабул қилди.

А. И. Микоян, А. Вихури ва Р. Энкель ўртасида самимий, дўстона суҳбат бўлди. (ТАСС).

Редактор З. ЕСЕНБОЕВ.

Р. 00051 «Қизил Ўзбекистон», «Правда Востока», ва «Ўзбекистони сурх» бирлашган нашриётининг босмахонаси. Нашр. № 1379